

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут нафти і газу
Кафедра прикладної екології та природокористування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи
магістра

на тему: «Доцільність створення регіонального ландшафтного парку
«Гора Пивиха» на лівому березі Кременчуцького водосховища»

601-мТ320349 ПЗ

Виконав студент групи 601-мТЗ
Спеціальності 183 Технології захисту
навколишнього середовища

В.О. Петюренко

Керівник:
к.б.н., доцент

Н.О. Смоляр

Рецензент:
к.б.н., доцент

О.Р. Ханнанова

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ.....	4
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКІВ У СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ ТА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	14
Висновки до першого розділу.....	17
РОЗДІЛ 2. ВІДПОВІДНІСТЬ КРИТЕРІЯМ ВІДБОРУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГОРА ПИВИХА».....	19
Висновки до другого розділу.....	25
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ТА ІНШИХ УМОВ ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	27
3.1. Положення території досліджень у системі фізико-географічного та геоботанічного районувань України.....	27
3.2. Загальна фізико-географічна характеристика території досліджень.....	28
3.3. Гора Пивиха як унікальний природно-історичний комплекс Середнього Придніпров'я.....	32
3.3.1. Природна значущість гори Пивихи.....	33
3.3.2. Історико-культурна спадщина місцевості.....	37
3.3.3. Рекреаційні ресурси району досліджень.....	48
3.3.4. Екологічні проблеми в районі знаходження гори Пивихи.....	62
Висновки до третього розділу.....	66
РОЗДІЛ 4. УМОВИ ТА РЕСУРСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ.....	69
4.1. Об'єкти локальної природно-заповідної мережі регіону (колишнього Глобинського району) як основний ресурс структури перспективного парку.....	69
4.2. Наукова характеристика ландшафтного заказника «Гора Пивиха» як ключого об'єкта перспективного РЛП.....	76
4.3. Картка первинного обліку ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха».....	84

4.4. Екологічна стежка як регулятор рекреаційних потоків на горі Пивисі.....	95
4.5. Обґрунтування доцільності створення РЛП «Гора Пивиха».....	103
Висновки до четвертого розділу.....	112
РОЗДІЛ 5. ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ТЕХНІКО- ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА УТРИМАННЯ ПАРКУ.....	114
5.1. Функціональне зонування перспективного парку та режим зон.....	114
5.2. Правове забезпечення створення та функціонування парку.....	121
5.3. Забезпечення науково-дослідної роботи.....	125
5.4. Фінансування заходів, пов'язаних із функціонуванням парку.....	127
5.5. Організація охорони території парку.....	130
5.6. Відповідальність за порушення режиму охорони та використання території парку.....	132
Висновки до п'ятого розділу.....	133
РОЗДІЛ 6. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ СТВОРЕННЯ ПАРКУ.....	135
Висновки до шостого розділу.....	139
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	141
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	146
ДОДАТОК А. Картографічні матеріали.....	156
ДОДАТОК Б. Фотоілюстративні матеріали	160
ДОДАТОК В. Табличні матеріали.....	173
ДОДАТОК Г. Публікації автора.....	181
ДОДАТОК Д. Положення про регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха» (проект).....	190
ДОДАТОК Е. Створення Візит-центру перспективного регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха».....	209
ДОДАТОК Є. Структурно-логічна схема проведення досліджень.....	213

Форма № Н-9.01

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут нафти і газу
Кафедра прикладної екології та природокористування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 183 «Технології захисту навколишнього середовища»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(Степова О.В.)

(підпис)

(ПІБ)

20 року

(дата)

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

ПЕТЮРЕНКУ ВЛАДЛЕНУ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ

1. Тема роботи **«Наукове обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» на лівому березу Кременчуцького водосховища»**

Керівник роботи **Смоляр Наталія Олексіївна**, к.б.н., доцент, затверджені наказом ректора Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка від «25» серпня 2021 року № 688-ф.а.

2. Строк подання студентом роботи 14.12.2021 р.

(дата)

3. Вихідні дані до роботи: Закони України: «Про природно-заповідний фонд», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про благоустрій населених пунктів», «Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в

містах та інших населених пунктах», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2021 року», а також Урядовими постановами і наказами, державними будівельними нормами.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):Роль регіональних ландшафтних паків у структурі сучасної природно-заповідної мережі України та Полтавської області, відповідність критеріям відбору території для створення Регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха», загальна характеристика природних та інших умов території досліджень, умови та ресурси для створення регіонального ландшафтного парку, функціональна структура та техніко-економічне обґрунтування утримання парку, соціально-економічні та екологічні наслідки створення парку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):рисунки, картографічний матеріал, ілюстрації, електронна презентація, десять аркушів формату А3, титульний та заключний аркуш.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 01.09.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми і мети дослідження	29.09.2021	
2	Робота із інформаційними джерелами (підбір, аналіз, узагальнення)	01.10.2021 - 04.10.2021	
3	Опрацювання сучасної ПЗМ України та Полтавської області.	05.10.2021 - 07.10.2021	
4	Опрацювання відповідності критеріям відбору території.	10.10.2021- 21.10.2021	
5	Опрацювання фізико-географічного та геоботанічного положення території.	23.10.2021- 26.10.2021	
6	Природна й історико-культурна значущість Гори Пивихи як унікального об'єкта Середнього Придніпров'я	27.10.2021- 05.11.2021	
7	Проведення досліджень біорізноманіття (флори і фауни)	07.11.2021- 12.11.2021	
8	Аналіз умов та ресурсів перспективного РЛП.	14.11.2021- 19.11.2021	
9	Функціональна структура та техніко-економічне обґрунтування утримання парку	22.11.2021- 30.11.2021	
10	Соціально-економічні та екологічні наслідки створення парку	01.12.2021- 05.12.2021	
11	Опрацювання зібраних матеріалів	06.12.2021- 12.12.2021	
12	Укладання та оформлення роботи	13.12.2021- 20.12.2021	
13	Захист кваліфікаційної роботи	23.12.2021	

Студент _____ **Петюренко В.О.**
(підпис)

Керівник роботи _____ **Смоляр Н.О.**
(підпис)

ВСТУП

Умовою сталого соціально-економічного розвитку будь-якої країни є гармонійне поєднання забезпечення матеріальних і духовних потреб населення, екологічно безпечного енергоощадного та ресурсозберігаючого господарювання і збереження та відтворення природного середовища. Однією із складових цього завдання в Україні є реалізація державної екологічної політики, сформульованої у Законі України про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року [48]. Згідно з цією стратегією, «... необхідно збільшувати площі земель екомережі, що є стратегічним завданням у досягненні екологічної збалансованості території України. Збільшення площі національної екомережі має насамперед відбуватися в результаті розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду» [49]. Тому створення природоохоронних територій є важливою складовою національного природоохоронного законодавства України, одним з головних чинників політики держави і умовою сталого соціально-економічного розвитку суспільства.

Заповідання цінних природних та напівприродних територій – це свідчення нашого піклування про майбутні покоління. Створення заповідних територій сьогодні є єдиним реально працюючим в Україні механізмом охорони природних екосистем, ландшафтів, рослинних угруповань та рідкісних видів із тих, охорона яких передбачена національним законодавством України.

При цьому, важливим завданням у плані подальшого розвитку ПЗФ Полтавської області, як і ПЗФ всієї України, є збільшення площі природоохоронних територій і доведення рівня заповідності території України до 15% у 2021 році, тобто, збільшення сучасно площі ПЗФ втричі [48]. Це є не лише загальнодержавним завданням, спрямованим на

покращення якості довкілля в країні, але й частиною міжнародних зобов'язань України як асоційованого члена Євросоюзу.

Згідно з концепцією розвитку природно-заповідного фонду Полтавської області щодо створення об'єктів поліфункціонального призначення нами пропонується створення РЛП «Гора Пивиха» (далі – РЛП, парк) у Середньому Придніпров'ї в районі селища Градизьк на лівобережжі Дніпра (Кременчуцького водосховища) та суміжних місцевостях» у межах поширення природної на напівприродної рослинності на площі біля 10 тис. га з метою урегулювання проблем збереження природного і культивованого біорізноманіття, проведення моніторингових наукових досліджень, раціонального використання природних ресурсів, урегулювання господарської та рекреаційної діяльності, а також забезпечення еколого-просвітницької діяльності на фоні обов'язкового збереження осередків збереження біорізноманіття, насамперед, на територіях вже існуючих та перспективних об'єктів локальної природно-заповідної мережі регіону (ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха», денрологічного парку загальнодержавного значення «Устимівський»).

Актуальність проведених досліджень зумовлена, з одного боку, необхідністю збільшення й оптимізації природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) Полтавської області й Кременчуцького адміністративного району зокрема, а з іншого боку – необхідністю запобігання знищенню ділянок природи, які ще вціліли в умовах посиленої рекреації й урбанізації. На нашу думку, РЛП «Гора Пивиха» планується створити на основі ключового об'єкту природно-заповідної мережі Полтавської області – ландшафтного заказника «Гора Пивиха», на територію якого нині, в умовах поживавлення внутрішнього туризму в умовах COVID-19-ситуації, здійснюється значне рекреаційне навантаження. Його наслідки виявляється через знищення, затоптування та засмічення природних ділянок рекреантами. Оскільки охоронні зобов'язання за його збереження покладені на землевласників і землекористувачів, які практично не здійснюють його охорону, то

створення такого об'єкта як РЛП надає можливість функціонального зонування його території, забезпечення збереження й охорони, проведення моніторингових наукових досліджень та урегулювання господарської та рекреаційної діяльності. Для реалізації цих завдань в РЛП буде створена спеціальна адміністрація та відповідний штат працівників. Саме вони будуть опікуватися цим об'єктом, забезпечуючи його діяльність, охорону та вирішення екологічних проблем та усунення екологічних ризиків та загроз.

Вирішення цього завдання вимагає науково обґрунтованого підходу з аналізом особливостей різних категорій природно-заповідного фонду та їх співвідношення з місцевими природними і соціальними умовами.

Тому **метою кваліфікаційної роботи** є обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» – об'єкту ПЗФ поліфункціонального значення.

Для реалізації цієї мети нами у ході дослідження вирішувалися такі **основні завдання**:

- вивчити природні та інші умови району досліджень та ресурси та обґрунтувати доцільність створення РЛП;
- з'ясувати положення перспективного РЛП в системі фізико-географічного та геоботанічного районувань;
- вивчити особливості природоохоронного режиму і організації роботи природоохоронних установ категорії «регіональний ландшафтний парк»;
- зібрати й проаналізувати інформацію щодо природоохоронної, наукової, естетичної та іншої цінності природних комплексів та об'єктів на території району досліджень – існуючих об'єктів ПЗМ та перспективних для включення до складу РЛП;
- розробити наукове обґрунтування доцільності створення РЛП «Гора Пивиха»;
- встановити роль перспективного РЛП «Гора Пивиха» у структурі сучасної ПЗМ Полтавської області.

Об'єктом дослідження є: природні умови та інші умови, а також біорізноманіття району досліджень.

Предметом дослідження є: вивчення можливостей збільшення ПЗМ Полтавської області й Кременчуцького адміністративного району зокрема, підвищення ефективності її функціонування за рахунок створення РЛП «Гора Пивиха» – поліфункціональної природоохоронної установи ПЗФ України.

Зв'язок із науковими темами та програмами кафедри. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» за напрямом «біорізноманіття та заповідна справа».

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі набула подальшого розвитку концепція розширення та оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області на основі об'єднання вже існуючих об'єктів ПЗФ (ландшафтного заказника «Гора Пивиха», дендрологічного парку «Устимівський») із територіями з вцілілими та добре збереженими природними та напівприродними біотопами, як суходільними, так і акваторіальними, шляхом створення такого об'єкту поліфункціонального призначення як РЛП. Підготовлене за участю автора обґрунтування доцільності створення цього об'єкту ляже в основу розробки проекту створення РЛП «Гора Пивиха». Уперше з участю автора висувається концепція створення РЛП «Гора Пивиха».

Висунута автором гіпотеза, що перспективний РЛП «Гора Пивиха» стане важливим об'єктом (ключовою територією) Дніпровського національного екокоридору регіональної екомережі Полтавщини й сприятиме збереженню та відтворенню біорізноманіття, раціональному його використанню й оптимальному управлінню його територією у відповідності до загальних вимог міжнародного та національного природоохоронного законодавства та з додержанням режиму охорони.

Практичне значення одержаних результатів. Напрацьовані матеріали ляжуть в основу розробки проекту створення перспективного РЛП «Гора Пивиха». Визначені показники наукової цінності природно-заповідних територій, які увійдуть у межі РЛП будуть, використані для розробки проекту створення РЛП «Гора Пивиха» в межах оптимізації природно-заповідної мережі Полтавської області.

Апробація результатів досліджень. Результати аналізу сучасної локальної ПЗМ Кременчуцького району та можливості її оптимізації шляхом створення РЛП «Гора Пивиха» лягли в основу підготовленої автором у співавторстві статті, яка опублікована збірнику матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Екологія. Довкілля. Енергозбереження», що відбулася 2-3 грудня 2021 року на базі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» [75] (отримано сертифікат учасника цієї конференції (Додаток Г.1). також автор мав можливість апробувати концепцію створення РЛП «Гора Пивиха» під час Прес-туру «Екологічний туризм на заповідних територіях Полтавщини», організованого ГО «Зелене серце» спільно з КУ ПЗФ РЛП «Диканський» Полтавської обласної ради, 18-19 листопада 2021 р., у тому числі й на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха». Вона була позитивно схвалена учасниками прес-туру – представниками Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Департаменту туризму культури та туризму Полтавської ОДА, Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської ОДА, науковцями, представниками туристичних організацій та об'єднань України, представниками адміністрацій об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області (національного природного парку «Нижньосульський», регіональних ландшафтних парків «Диканський», «Нижньоворсклянський», «Кременчуцькі плавні»), представниками адміністрації Градизької територіальної громади.

Особистий внесок магістранта. Кваліфікаційна робота становить самостійну наукову працю. Усі наукові положення, результати і висновки, що виносяться на захист, отримано автором особисто. Також автором самостійно розроблені такі документи, що представлені у кваліфікаційній роботі, як: Картка первинного обліку перспективного РЛП «Гора Пивиха» за формою 1 ДК ПЗФ, Положення про регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха», Концепція створення Візит-центру на території РЛП «Гора Пивиха».

Робота виконана на кафедрі прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» упродовж 2020-2021 років на основі даних, отриманих у ході накопичувального аналізу друкованих матеріалів, присвячених природним та рекреаційним об'єктам колишнього Глобинського адміністративного району та проблемам їх збереження, аналітичних довідок та матеріалів щодо природних умов району досліджень, а також результатів оригінальних натурних досліджень загальноприйнятими в екології, геоботаніці, заповідній справі методиками.

Методи дослідження. В основу досліджень покладено методи системного аналізу, аналітичного огляду, практичного дослідження на території району, описові. Для визначення екологічних загроз та ризиків на біорізноманіття об'єктів ПЗФ нами застосовано методи біоіндикації. При розробці наукового обґрунтування доцільності створення РЛП «Гора Пивиха», як об'єкту ПЗФ, нами використано відповідні практичні рекомендації та методики [55].

Структура роботи. Зміст кваліфікаційної роботи включає вступ, шість основних розділів із підрозділами, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних інформаційних джерел, додатки (табличні матеріали, фотоілюстративні матеріали, картосхеми). Основний текст роботи висвітлений на 213 сторінках машинописного тексту, загальний обсяг

роботи – 145 сторінок. Текст роботи ілюстрований таблицями та рисунками.

РОЗДІЛ 1.

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКІВ У СРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ ТА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним із найефективніших шляхів вирішення проблеми охорони природних багатств є створення мережі природоохоронних територій та об'єктів, які б забезпечували охорону не окремих компонентів навколишнього природного середовища, а весь природно-територіальний комплекс – ландшафт. На сьогодні доцільним є підхід ландшафтного рівня охорони біорізноманіття. Серед категорій природно-заповідного фонду Полтавської області ландшафтний рівень охорони біорізноманіття забезпечується на території ландшафтних заказників та регіональних ландшафтних парків.

Територія Полтавщини, яка належить до Лівобережного Придніпров'я, проблема збереження ландшафтів, біорізноманіття, стабілізації екологічної рівноваги, підвищення продуктивності екосистем, охорони здоров'я населення є надзвичайно актуальною. За останній час в Полтавській області спостерігається помітний прогрес у розвитку природоохоронної стратегії.

На території Полтавщини, результативним методом є охорона різноманіття на ландшафтному рівні, яке дасть право охопити більші площі, тим самим об'єднати роз'єднані внаслідок антропогенного впливу вагомі природні комплекси. Тим самим відповідають об'єкти поліфункціонального призначення – РЛП, які створюються з одного боку для збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів, з іншого – з метою забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Істотний відсоток екологічного захисту регіону складають національні природні і регіональні ландшафтні парки, які дозволяють зберігати природні комплекси й позитивно впливають на сусідні регіони, де загроза середовища нерідко буває більшою або

функціонування екосистем порушене.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) РЛП є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

РЛП є територією, яку охороняють із погляду на її природничу, історичну та культурну цінність, а метою його створення є збереження, популяризація та розширення цих цінностей в умовах раціонального господарювання.

Рілля, лісові землі та інші нерухомості, що знаходяться в межах РЛП, лишаються в господарському використанні.

На РЛП покладається виконання таких завдань:

- охорона і збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;
- сприяння екологічній освітньо-виховній роботі [49].

РЛП створюються без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів, які здійснюють свою діяльність у відповідності з додержанням режиму охорони та загальних вимог природоохоронного законодавства.

Зважаючи на те, що заплави річок мають найвище ландшафтне та біологічне різноманіття, і що вони водночас є природними коридорами, доречно створювати РЛП саме в місцевостях, які включають долини та заплавні тераси основних водних артерій області. Одним із напрямів збереження є збільшення площ існуючих невеликих, однак цінних заповідних територій, або об'єднання територіально розрізнених

різноманітних за статусом заповідних ділянок.

Особливістю створення РЛП є те, що їх метою є як охорона і раціональне використання цінних природних територій, так і збереження історико-культурних комплексів та об'єктів, здійснення туризму, відпочинку в природі. Конкретно в цій категорії об'єднуються два напрямки охорони, які існують в Україні – охорони об'єктів природи й історико-культурних об'єктів. РЛП створюються з метою збереження в природному стані типових і унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Головну роль відіграють РЛП в проведенні екологічного виховання в природі, насамперед, молоді.

Необхідність в РЛП є дуже вагомою для України, так як наша держава – густонаселена країна з високим ступенем розораності території і низькою (близько 15%) лісистістю. Створення РЛП дозволяє використовувати наявний рекреаційний потенціал регіонів. Особливо актуальним є формування мережі РЛП для центральної частини України, де незначна кількість заповідників і національних парків. Водночас, саме в цьому регіоні є багато історико-культурних цінностей та місць, пов'язаних із історією нашого народу. В таких парках має бути широкий розвиток екологічного і пізнавального туризму, організація спортивного мисливства та рибальства. Важливу роль будуть відігравати РЛП при створенні екологічної мережі України. Значний екологічний потенціал мають такі території України як Карпати, Прикарпаття і Західне Поділля, які відзначаються красою ландшафтів, багатим рослинним та тваринним світом, наявністю мінеральних джерел, а також археологічних та історико-культурних пам'яток. Ще однією територією, яка має багатий рекреаційний потенціал, є прибережна смуга Чорного та Азовського морів. В східній частині України створення РЛП особливо важливе у зв'язку зі значною урбанізованістю. Саме тому в нашій країні нині вже завершується формування першої лінії РЛП [44].

Регіональні ландшафтні парки: «Диканський», «Кременчуцькі плавні», «Нижньоворсклянський», «Гадяцький» є цінними об'єктами природно-заповідного фонду Полтавської області [8] й цілком відповідають статусу національних природних парків.

До перспективних РЛП Полтавщини належать Котелевський, Лубенський, Шишацький, Полтавський [74] і останнім часом із нашою участю [75] розробляється концепція створення РЛП в околицях сел. Градизьк з метою збереження й раціонального використання природних ресурсів урочища «Гора Пивиха», частина якого вже охороняється в статусі ландшафтного заказника місцевого значення з однойменною назвою.

Вказані території значною мірою відображають зональні та регіональні особливості рослинного покриву, тваринного світу, а також історико-культурні традиції Лівобережного Придніпров'я й відповідають основним критеріям створення РЛП як категорії об'єктів ПЗФ [49].

Висновки до першого розділу:

РЛП є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

РЛП є територією, яку охороняють з погляду на її природничу, історичну та культурну цінність, а метою його створення є збереження, популяризація та розширення цих цінностей в умовах раціонального господарювання.

Необхідність в РЛП є дуже вагомою для України, так як держава – густонаселена країна з високим ступенем розораності території і низькою (близько 15%) лісистістю. Створення РЛП дозволяє використовувати наявний рекреаційний потенціал регіонів.

У Полтавській області набутий 27-річний досвід створення й функціонування РЛП. Першим об'єктом такої категорії став РЛП

«Диканський», створений у 1994 році, який став і першим на Лівобережжі України. Нині у структурі природно-заповідного фонду Полтавської області функціонує п'ять таких парків: «Диканський», «Кременчуцькі плавні», «Нижньоворсклянський», «Кагамлицький», «Гадяцький». До перспективних РЛП Полтавщини належать «Котелевський», «Лубенський», «Шишацький», «Полтавський» [18] і «Гора Пивиха».

РОЗДІЛ 2.

ВІДПОВІДНІСТЬ КРИТЕРІЯМ ВІДБОРУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГОРА ПИВИХА»

Регіональний ландшафтний парк (РЛП) – це поліфункціональна природоохоронна установа, яка створюється з метою охорони типових та унікальних природних комплексів та історико-культурних об'єктів, а також для забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Основними завданнями РЛП є :

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;
- сприяння екологічній освітньо-виховній роботі[7].

На території РЛП, з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей, встановлюється диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням:

заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство,

мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку; тут забороняється будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації;

господарська зона – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська та інша діяльність здійснюється з додержанням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників [5].

Забороняється проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуплястих дерев, а також добування піску та гравію в річках та інших водоймах у заповідній зоні національних природних парків.

На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території регіонального ландшафтного парку.

Зонування території РЛП, як і національних природних парків, рекреаційна та інша діяльність на його території провадяться відповідно до таких, розроблених для конкретного об'єкту і затверджених в установленому порядку документів:

1. Положення про регіональний ландшафтний парк;

2. Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, що затверджується центральним органом виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища [49].

Ця категорія за метою і завданнями подібна до національних природних парків (НПП). Як свідчить досвід розвинутих країн світу, ці категорії (РЛП і НПП) доповнюють одна одну, але, на відміну від НПП, які мають виконувати переважно природоохоронні функції, діяльність РЛП передусім спрямована на задоволення рекреаційних потреб суспільства.

РЛП є природоохоронними об'єктами місцевого значення, які, як правило, організовуються без вилучення земельних ділянок у власників і користувачів. На території РЛП мають бути об'єкти культурної та історичної спадщини, вона має бути привабливою та придатною для різних видів рекреації, мати освітню та виховну цінність.

Рішення про створення РЛП приймається обласною радою. Для управління діяльністю РЛП створюються спеціальні адміністрації. Для забезпечення діяльності РЛП Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [49] передбачено фінансування з місцевого бюджету.

Фахівцями з заповідної справи визнається важливим створення РЛП у всіх регіонах України, оскільки на них покладається важлива функція стати візитівками самобутності регіону – з його біорізноманіття, історією, традиціями, культурою та ін.

У складі ПЗФ Полтавської області така категорія ПЗФ України з'явилася у 1994 році зі створенням РЛП «Диканський». На сьогодні в складі регіональної ПЗМ Полтавської області функціонує п'ять таких парків: «Кременчуцькі плавні» у Кременчуцькому районі (створено в 2001 році), «Нижньоворсклянський» у Кобеляцькому районі (у 2002 році), «Кагамлицький» у Кременчуцькому районі (у 2010 році), «Гадяцький» у Гадяцькому районі (у 2011 році), а перспективними ще є шість [18].

Усі РЛП Полтавської області за показниками науково цінності біорізноманіття, умовами менеджменту і виконуваними ними функціями цілком відповідають статусу НПП, деякі потребують розширення їх площ. Вони сприяли збільшенню площі ПЗФ області за останні 20 років і збільшенню показника заповідності.

Природоохоронні установи цієї категорії можуть посприяти вирішенню і природоохоронних, і соціальних проблем, однак їх потенціал досі залишається недооціненим і невикористаним.

Тому питання про створення РЛП «Гора Пивиха» на базі функціонуючого ландшафтного заказника місцевого значення, для якого визначені реальні загрози та ризики щодо порушення біотопів, затоптування, засмічення в умовах значного рекреаційного навантаження, і водночас наявна значна потреба в урегулюванні цього навантаження, постає досить актуальним і затребуваним. До того ж, приєднання до території заказника суміжних природних та антропогенно-природних територій, дозволяє здійснити функціональне зонування території, що є необхідним для створення та подальшого функціонування РЛП як рекреаційного об'єкта природно-заповідного фонду поліфункціонального призначення.

Основними ключовими позиціями, що визначають доцільність створення РЛП «Гора Пивиха» є:

- достатні та високі показники природного біорізноманіття в районі Гори Пивихи та району селища Градизьк Кременчуцького (колишнього Глобинського) адміністративного району – видового, ценотичного, ландшафтного, біотопічного);
- наявність в районі досліджень існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, а саме – ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха», дендрологічного парку загальнодержавного значення «Устимівський», а також природних ресурсів долин малих річок (наприклад, Сухий Кагамлик, Сухий Омельник), акваторій Кременчуцького водосховища та острівних систем на ньому;

- наявність біотопів – місцезнаходжень рідкісних видів рослин і тварин із міжнародними, національними та регіональними зоологічними статусами та угруповань, включених до Зеленої книги України;
- необхідність стабілізації антропогенного навантаження в регіоні шляхом збереження природних і штучно створених паркових насаджень;
- можливість урегулювання рекреаційних потоків у контексті збалансованого розвитку регіону шляхом створення рекреаційного об'єкта природно-заповідного фонду – регіонального ландшафтного парку;
- можливість зонування його території з метою раціонального використання природних комплексів території на фоні забезпечення збереження та охорони біорізноманіття; привабливість територій (ландшафтний та історико-культурний імідж) для регламентованої рекреації і розвитку туризму; можливість організації на визначених територіях парку історичного, наукового, екологічного туризму, а також природоохоронних екскурсій і еколого-просвітницьких візит-центрів [65].

Перспективний РЛП Територія перспективного РЛП «Гора Пивиха» розташована в Кременчуцькому районі на півдні Полтавської області й приурочена до Лівобережжя р. Дніпро (Кременчуцького водосховища) в районі селища Градизька та с. Максимівка, а також долини малих річок на вододілі «Дніпро – Псел» та акваторію Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області та островів на водосховищі – в межах Черкаської.

РЛП «Гора Пивиха» планується створити з витриманою кластерною концепцією.

Межі парку визначені в межах поширення природної та напівприродної рослинності та об'єктів колекційного блоку (дендрологічний парк

«Устимівський») із мінімальним включенням сільськогосподарських угідь та населених пунктів. Загальна площа парку – біля 10 тис. га (10100,3 га).

Перспективний регіональний ландшафтний парк розташовується на території Полтавської та Черкаської (острови) областей.

Перспективний ландшафтний парк об'єднає деякі, вже функціонуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха», дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський»), вцілілі, з добре збереженим біорізноманіття території, в першу чергу, долини малих річок, а також біотопи на Кременчуцькому водосховищі (острови та акваторію) у районі селища Градизьк у межах Дніпровського екокоридору.

Характер використання природних ресурсів: до території перспективного регіонального ландшафтного парку увійдуть природні угіддя – сінокоси, пасовища, ліси, водойми та ін. Характер природокористування буде визначений згідно чинного природоохоронного законодавства. Землі перспективного парку не вилучаються у землевласників і землекористувачів, на яких будуть покладені охоронні зобов'язання щодо їх охорони та збереження згідно заповідного режиму кожної функціональної зони, до якої ці угіддя будуть віднесені при проектуванні Парку.

Межі парку будуть обумовлені поширенням природної та напівприродної рослинності[75].

Перспективний РЛП «Гора Пивиха» відповідає основним критеріям створення такої категорії об'єктів ПЗФ України:

- переважання на багатьох ділянках міста відносно незміненого природного ландшафту, характерного для Середнього Придніпров'я, з багатим рослинним і тваринним світом;
- відсутність на території парку великих промислових центрів і значного забруднення природних комплексів;
- природна територія урочища «Гора Пивиха» відзначається значним

- ступенем екологічної загрози, яку треба контролювати й нівелювати;
- наявність на території цінних природних об'єктів, що охороняються у категорії заказників, дендрологічних парків тощо;
 - можливість підвищення статусу охорони ряду природно-заповідних територій (за умови їх об'єднання) до загальнодержавного;
 - привабливість території (ландшафтний та історико-культурний імідж) для регламентованої рекреації і туризму;
 - наявність історичних та культурних цінностей, місць, пов'язаних із минулим;
 - можливість організації на цій території історичного, наукового, екологічного, зеленого, сільського, мисливського, рибальського та ін. туризму, а також природоохоронних екскурсій (забезпеченість автошляхами, розташування поблизу візит-центрів, із яких направляються екскурсії, можливість розробки екологічних стежок та еколого-туристичних маршрутів);
 - важлива роль території як частини регіональної екомережі Полтавщини (Дніпровський національний екокоридор, біоцентри, ключові території та буферні зони регіональної екомережі).

Перспективний РЛП стане важливим об'єктом (ключовою територією) Дніпровського національного екокоридору регіональної екомережі Полтавщини й сприятиме збереженню та відтворенню біорізноманіття, раціональному його використанню й оптимальному управлінню його територією у відповідності до загальних вимог міжнародного та національного природоохоронного законодавства та з додержанням режиму охорони.

Висновки до другого розділу:

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992) регіональний ландшафтний парк це – рекреаційна поліфункціональна природоохоронна установа, яка створюється з метою

охорони типових та унікальних природних комплексів та історико-культурних об'єктів, а також для забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

На РЛП покладається виконання таких основних завдань: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів, сприяння екологічній освітньо-виховній роботі. РЛП є природоохоронними об'єктами місцевого значення, які, як правило, організовуються без вилучення земельних ділянок у власників і користувачів. На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території національного природного парку.

Питання про створення РЛП «Гора Пивиха», дезбереглися природні та напівприродні території з добре репрезентованим біорізноманіттям на фоні необхідності урегулювання рекреаційного навантаження на них, є надзвичайно актуальним і затребуваним.

РОЗДІЛ 3.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ ТА ІНШИХ УМОВ ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Положення території досліджень у системі фізико-географічного та геоботанічного районувань України

Згідно концепції розвитку та оптимізації ПЗМ Полтавської області найбільш ефективним шляхом підвищити ефективність функціонування об'єктів у її межах і забезпечення раціонального використання природних, рекреаційних та інших ресурсів міста, а також забезпечення дотримання належного й відповідного категоріям заповідного режиму є створення об'єкта поліфункціонального значення – РЛП [65].

Згідно фізико-географічного районування України [87] територія перспективного РЛП «Гора Пивиха» знаходиться в межах Південно-Дніпровської терасової низовинної області Лівобережно-Дніпровської лісостепової провінції Лісостепової зони Східно-Європейської рівнини

За геоботанічним районуванням України [36] територія перспективного парку розташована в межах Бахмацько-Кременчуцького (Оболонсько-Кобеляцького) округу Лівобережно-Придніпровської підпровінції Східно-Європейської провінції Європейсько-Сибірської лісостепової області.

За зоогеографічним районуванням України територія перспективного парку належить до Лівобережної підділянки, Східно-Європейської ділянки листяного лісу та лісостепу, району Мішаного, листяного лісу та лісостепу, Східно-Європейського округу Європейсько-Західносибірської лісової провінції, Бореальної Європейсько-Сибірської підобласті Палеарктичної області [1].

3.2. Загальна фізико-географічна характеристика території досліджень

РЛП «Гора Пивиха» планується створити в районі селища Градизьк та Максимівка по лівому березі Кременчуцького водосховища в межах Кременчуцького адміністративного району (до 2021 року – територій межуючих Глобинського та Кременчуцького адміністративних районів).

Ці місцевості розташовані в південно-західній частині Полтавської області по межі із Черкаською акваторією водосховища.

Територія лежить на Придніпровській низовині.

Основні водна артерія колишнього Глобинського району – ріка Псел. На території Глобинщини також протікають річки Хорол, Кагамлик, Крива Руда, Сухий Омельник, Сухий Кагамлик, Манжеліївка, Вирвихвіст, Кринка, Синявка. На території району збудовано 136 штучних водойм – ставків із загальною площею 8136,0 га.

Загальна площа району складає 2500 км², або ж 250000 га.

Основним типом ґрунтів є малгумусні чорноземи (до 43%) та комплекс лучно-чорноземних ґрунтів. Невеликий відсоток займають болота – як правило, це русла чиз заплави пересихаючих малих річок. 5,9 тис. га займають лісові угіддя. Основна деревна порода – дуб, займає 11% від площі лісів. Поширені клен гостролистий (*AcerplatanoidesL.*), робінія звичайна (*RobiniapseudoaccaciaL.*), тополя тремтяча (*PopulustremuleL.*), сосна звичайна (*PinussylvestreL.*) та липа серцелиста (*TiliacordataMill.*).

Із корисних копалин відомі – пісок, глина та мергель.

Згідно з кліматичним районуванням територія перспективного парку майже цілком розташована в межах Атлантико-Континентальної області [27, 28]. За кліматичними умовами вона належать до недостатньо вологої, теплої агрокліматичної зони. Пересічна температура січня складає -6,5 °С, липня +20,2 °С. Період із температурою понад +10 °С становить 165 днів. Кількість

опадів на рік – 480 мм. Основна їх частина припадає на червень – липень. Висота снігового покриву сягає 17-19 мм.

Географічне положення території перспективного парку в межах помірного кліматичного поясу зумовлює риси помірно-континентального типу клімату, який характеризується здебільшого прохолодною зимою і теплим (інколи спекотним) літом [40, 50].

Утворено Глобинський район 7 березня 1927 року, як один із районів Кременчуцької округи. До його складу на той час увійшли чотири волості колишнього Кременчуцького повіту Полтавської губернії: Глобинська, Криківська, Пирогівська та Пустовійтівська. На цей час його площа становила 351 квадратну версту.

Згідно з Указом Президії Верховної ради УРСР від 30 грудня 1962 року «Про утворення обласних (промислових) і обласних (сільських) Рад депутатів Трудящих Української РСР» було проведено реформування адміністративно-територіального поділу країни. Три адміністративні райони Глобинський, Великокриківський і Градизький були ліквідовані і створений єдиний Глобинський район, до якого увійшли селища міського типу Глобине та Градизьк і сільські ради ліквідованих районів, за винятком Недогарківської, що увійшла до Кременчуцького району.

До 01.01.2021 року Глобинський район існував у складі 27 адміністративних одиниць, і до його складу увійшло 93 населені пункти (в тому числі одне місто, одне селище міського типу, 91 – село).

Із 2021 року згідно нового адміністративно-територіального устрою України Глобинський район уведено до Кременчуцького району (одного із чотирьох у Полтавській області) [39].

Загальна кількість населення колишнього Глобинського району на офіційному порталі Верховної ради України – 58678 тис. осіб, у т.ч. міського 20803 тис. осіб, сільського – 37875 тис. осіб. Щільність заселення території 23470 осіб на кв.км.

Глобинський район, як і вся територія Лвобережної України, а особливо її придніпровські землі, мають досить багату й цікаву історію, розпочинаючи із найдревніших часів – це пам'ятки археології й історії ще з часів палеоліту.

Землі Глобинщини входять до середньої течії Дніпра і належать до земель Середнього Придніпров'я.

У геологічному відношенні Глобинський район пов'язаний з Дніпровсько-Донецькою западиною. Найбільш поширеними є неогенові та палеогенові кайнозойські відклади. У зв'язку з цим, серед корисних копалин переважають піски, глини, мергель. Поверхня Глобинського району переважно низовинна: являє собою полого-хвилясту рівнину, значно розчленовану в північній частині району. Добре простежується загальний нахил з південного сходу на південний захід, характерний для всієї поверхні Полтавської області. Цей напрям характерний і для гідрографічної сітки річок: Псла, Хоролу, Кагамлика та їх приток. Належність Глобинщини до Придніпровської низовини пояснює ярусність рельєфу, що обумовлена більшою інтенсивністю підняття на північному сході області, яка підкреслювалась нерівномірністю ерозійно-аккумулятивної діяльності Дніпра та його приток. Із другої половини неогену внаслідок відступання пра-Дніпра від схилів Воронізького кристалічного масиву на південний захід утворились широкі тераси – яруси (до 20), які і складають Придніпровську низовину.

Максимальні відмітки рельєфу району – 169 м над рівнем моря, приурочені до узгір'я Пивихи, що простягнулась у напрямі північного заходу на південний схід між селищем Градизьк та с. Максимівка Кременчуцького району та 135 м – за 4 км на південний схід від с. Родалівки. Найнижчі відмітки (65 м) відмічені на березі річки Псел. Із форм рельєфу найбільшого значення набули знижені рівнини (долина Дніпра), балки, яри, молоді антропогенні тераси та ін. Зустрічаються крайові льодовикові утворення. На узбережжі Дніпра розташовані

комплекси форм рельєфу, утворені краєм дніпровського льодовика на стадії його зупинки та регресії (наприклад Градизько-Табурищенський). Особливо виділяється глеціодислокація гори Пивихи (абсолютна висота 168,8 м, відносна 58-73 м). Це куполоподібне підняття площею 16 кв.км утворене зім'ятим рухом льодовика у складки і розбитими місцевими осадовими навіть кристалічними породами та мореною [29].

Географічне положення Глобинського району визначає залежність до недостатньо-вологої теплої агрокліматичної зони. Пересічна температура січня становить - 6,5°, липня - +20,2°. Перехід з температурою понад +10° становить 165 днів. Опадів тут випадає до 480 мм на рік. Основна частина їх припадає на червень-липень, висота снігового покриву – 17-19 м.

Річкова сітка району представлена р. Дніпро (Кременчуцьке водосховище), в східній частині протікає р. Псел, а в північно-східній – її притока Хорол. Крім того, тут протікають річки Кагамлик (Кагамличок), Крива Руда, Сухий Омельник (Омельник) та ряд інших малих річок, які в багатьох місцях перетворюються на болота або пересохли. Найзначнішою водоймою пов'язаною з територією району є Кременчуцьке водосховище, що омиває район із заходу. По районі збудовано 136 ставків загальною площею водного дзеркала 8136,0 га.

Грунтовий покрив Глобинського району зумовлений помірно-континентальним кліматом, лісовою та степовою рослинністю. Найбільш поширені ґрунти – чорноземі типові малогумусні (43% площі району, а також комплекс лучно-чорноземних ґрунтів. За територіальними відмінностями більша частина Глобинщини увійшла до східної лісостепової (за виключенням південно-західної частини) та південно-західної ґрунтово-кліматичної зони на солонцюватих ґрунтах. У зв'язку з кліматичними особливостями та розчленованим рельєфом в районі відмічається висока активність вітрової ерозії.

Сучасний рослинний покрив Глобинського району значно відрізняється від природного і є наслідком господарської діяльності людини. Домінуючим є угрупівання агрокультурної рослинності, польових бур'янів, рудеральної рослинності, штучних деревних насаджень. Загальна площа лісів і штучних деревних насаджень становить 5,9 тис. га. Основними породами є дубзвичайний (займає 11% площі лісів), клен гостролистий, робінія звичайна, тополя тремтяча (осика), липа серцелиста. На вододілах збереглися невеликі ділянки різнотравно-лучних вторинних степів. Майже всі вони інтенсивно випасаються. Водно-болотні угіддя зайняті водно-прибережною рослинністю, де домінують чисельні види осок і ситників, а на болотах очерет звичайний та рогози широколистий та вузьколистий.

Згідно фізико-географічного районування України територія Глобинського району знаходиться в зоні Лісостепу, Лівобережно-Дніпровській фізико-географічній провінції. Переважаючим типом ландшафтів є ландшафти лісостепового типу. У зв'язку з високим рівнем розореності (близько 65%), природні ландшафти району у своєму первозданному вигляді майже не збереглися. Тому більшість ландшафтів носить антропогенний характер.

3.3. Гора Пивиха як унікальний природно-історичний комплекс Середнього Придніпров'я

Глобинщина багата на місця, що заслуговують найбільше ретельного дослідження та охорони. Найвідоміше із таких – унікальний природно-історичний комплекс ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха».

За одностайною думкою фахівців, це одне із найцікавіших місць геологічної, палеонтологічної та археологічної історії Полтавщини. А ще – це той заповідний об'єкт, який повинен охоронятися як еталон недоторканості для нинішніх і прийдешніх поколінь.

3.3.1. Природна значущість гори Пивихи

Останцева овальна гора Пивиха (рис. 1) розташована між містом Градизьком Глобинського району і с. Максимівка Кременчуцького району в долині Дніпра на березі Кременчуцького водосховища. Її довжина сягає 3,5 км, ширина до 1 км. Загальна площа узгір'я становить 5,0 га. Воно витягнуте із північного сходу на південний захід. Пивиха має дві добре виражені вершини висотою 189 та 166 м.

Гора складена флювіогляціальними раннього і середньочетвертинного віку, глауконітовими пісками харківської світи (палеоген), інтенсивно дислокованими і перекритими мореною. Складчастість та переміщення шарів добре видно у відслоненнях. Вони викликані напором льодовика дніпровського зледеніння, який пересувається в південно-західному напрямі. У вигляді валунів вони зустрічаються в кількох місцях південного схилу гори.

Принесена ж льодовиком моренна (валунна) червоно-бура глина й нині височить у вигляді шпиля в урочищі Скакалка вище піску й мергелю (рис.2). В цих урочищах є пласти дрібнозернистих білих пісків полтавського ярусу, які відклалися в Сарматському морі, що заливало територію Полтавщини близько двадцяти мільйонів років тому.

Пивиха – яскраво виражений приклад геодислокації у межах Градизько-Табурищенського комплексу крайових льодових утворень на четвертій надзаплавній терасі Дніпра. Це глеціодислокації купольного типу, розміщені на східному фланзі вказаних вище утворень.

Структура підняття гори складається з серії лусок розміром від 10 до 120 м, утворених мергелем та алювіальними пісками, що їх вкривають. На південних схилах виходять на денну поверхню осадові породи, їх вкриває червоно-бура моренна глина, а над нею розташована 18 метрова товща лесу. Місцями тут зустрічаються скупчення валунів із різних кристалічних порід,

принесені льодовиком. Серед осадових порід слід відмітити шар голубого морського мергелю завтовшки до 12 м, крім того, тут у вигляді включень зустрічається кристалічний гіпс.

Складна геологічна історія та геологічна будова гори Пивихи багато в чому пояснює її специфічний рельєф – складний еродований. Корінний берег Дніпра, що оточує селище Градизьк, здалеку має вигляд величезної гори з хвилястою поверхнею. Якщо оглянути гору з верхньої частини самого берега, то вона має вигляд місцевості зі складним рельєфом. Сильні вітри з Дніпра, хвилі Кременчуцького водосховища, опади сприяють процесами ерозії, Східні схили Пивихи більш пологі і, в основному, розорані, західні – стрімкі, в декількох місцях в них врізані глибокі яри з відслоненнями мергелю, пісків, глину, гіпсу. Нижня частина гори інтенсивно підмиваються водами водосховища, тут часто бувають обвали та зсуви.

У моренній глині Пивихи нерідко зустрічаються численні палеонтологічні рештки. Тут знайдено скам'янілі рештки палеогенових акул, кита, південного слона, носорога Мерка, первісного коня, печерного лева, мамонта, шерстистого носорога, північного і європейського оленів, раковини головоногих молюсків белемнітів, відбитки панцира морського їжака, скам'янілі колонії коралів, відбитки морських лілій тощо. В експозиції відділу природи Полтавського краєзнавчого музею представлена цікава палеонтологічна колекція, зібрана на Пивихі місцевими жителями, вчителем географії О. Головком. Детальне палеонтологічне дослідження Пивихи проводили в 1974-1975 рр. спеціалісти Інституту геології АН України.

Гора Пивиха – визначний унікальний археологічний пам'ятник, який включає комплекси знахідок, починаючи з періоду пізнього палеоліту аж до доби пізнього середньовіччя. Тут виявлено курган часу, посилення доби міді та два поселення доби пізньої бронзи [70].

Одна зі сторінок літопису Пивихи пов'язана з існуванням Пивгородського Миколаївського монастиря, заснованого в 1629 р. Круті схили гори, порізані глибокими рівчачками, заліснені віковичними деревами, непрохідними чагарниковими хащами, були схованкою для Павлюка та його товаришів-повстанців, пізніше – козаків Богдана Хмельницького. З Пивихою пов'язані події визвольної боротьби українців проти польської шляхти [50].

Рис. 1. Гора Пивиха – унікальне природне утворення та історико-культурна пам'ятка

Слід відзначити, що Пивиха є надзвичайно цікавою в ботанічному відношенні. Природних лісових насаджень тут майже не збереглося. Значні площі на схилах займають протиерозійні насадження із переважанням робінії звичайної, а на плато – сосни звичайної. Із трав'янистих рослин тут зустрічаються типові степові види – бородач звичайний, пирій середній, типчак, чебрець двовидний, келерія гребінчаста, тонконіг вузьколистий. На свіжих еродованих схилах – смуги житняка гребінчастого – напівпустельного виду.

У науковому відношенні найбільш цікавим є опуклі ділянки на стрімких схилах південної експозиції. У верхній частині гори, зайнятої культурою сосни, зустрічається ефедра двоколоскова (третинний релікт із рідкісної родини хвойникових), що має тут проектоване покриття 85-90% [2]. Це місцезнаходження ефедри є вірогідно найбільш північним в Україні.

Трав'янистий покрив складається ж в основному із рудеральних видів (переважають чистотіл великий, кропива дводомна). На відкритих місцях сформувалась степова рослинність (більше 100 видів) є невеликі зарості бобчука (мигдалю степового), вишні степової, зіноваті австрійської, дроку касильного, ковили волосистої. Розсіяно навесні зустрічаються степові ефемероїди з сологічними статусами – шафран сітчастий, гіацинтник блідий, брандушка різнокольорова, горицвіт весняний.

На багатьох ділянках у травостої сполучаються типові степові види (келерія гребінчаста, шавлія поникла та ін. із видами характерними для відслонень (чебрець двовидний, тонконіг бульбистий та ін.).

Цікавим у видовому відношенню та закономірностях поширення є і тваринний світ Пивихи. В цілому він типовий для придніпровських схилів Лівобережного лісостепу.

Як відомо, гора Пивиха підноситься над рівнем моря на 169 метрів, а довжина її становить близько п'яти кілометрів. Таку масу осадових порід могли підняти і порушити лише тектонічні сили земної кори або морський підводний землетрус. Цей горотворчий процес відбувся близько десяти мільйонів років тому в Сарматському морі, в той же час була піднята з морського дна і гора Пивиха. Після відступу Сарматського моря гора Пивиха і її околиці стали сушею, що приваблювала наших далеких пращурів.

Рис. 2. Урочище Скакалка (фото А.В. Бондура)

3.3.2. Історико-культурна спадщина місцевості

Епоха мезоліту (15,000-5,000 до н.е.) призвела до нових змін в житті наших далеких пращурів. Потепління клімату і збільшення видів тварин мали своїм наслідком зростання щільності населення, перших спроб людини залишитися на цій території постійно. Людина будує собі житло не лише з кісток великих тварин, вкрите їх шкурами, але й з дерева. З'являються нові знаряддя праці – кам'яне рубило, різець, скребок, проколки, вістря з кістки тощо. Людина поєднує під час виготовлення знарядь праці дерево, камінь та кістку. В епоху мезоліту людина займається мисливством і полюванням.

У мергелі гори Пивихи знайдено велику кількість скам'янілих мушлів різних видів давніх молюсків, чотири нових види, які ще неописані в

науковій літературі, бо знайдені вперше в мергелі гори Пивихи. Ці молюски мають багатоярусну мушлю пірамідальні форми.

Частина з цієї колекції експонувалась у Градизькому історико-краєзнавчому музеї, а пізніше – виставка організовувалась у Палеонтологічному і Археологічному музеях Академії наук УРСР (м. Київ). Там також був змонтований стенд «Давнє минуле Пивихи».

Історики і археологи, досліджуючи минуле нашої країни, роблять сміливі екскурси в глибину тисячоліть, з окремих деталей відтворюють картини життя наших далеких предків.

Професор Петро Курінній, один із видатних археологів України, свого часу зауважував, що територія, яка належить українському народу, починаючи від доби найстарішого кам'яного віку – палеоліту – і до наших часів ніколи не залишалася пустою.

Покоління людей виростили одне по одному. Над ним пролітали хуртовини воєн, але покоління від поколінь здобутки попередніх надбань передавали своїм нащадкам. Культурна тяглість на українських землях не вирішувалася ніде, ніколи...

Після Війни Пивиха практично не була покрита лісом, адже не було чим топити хати і ліс потихеньку вирубали. Кому в голову прийшла думка посадити на Пивисі сосни, уже це відголоски посадок лісосмуг, яких тепер навколо повно. Мабуть це й сприяло засадженню Пивихи деревами сосни звичайної, можливо з рекультиваційною метою. Основні насадження зроблені школярами Градизької середньої школи і робітниками райкомунгоспу.

Сосни висаджувалися для укріплення ґрунтів й ландшафтів Пивихи. Створене Кременчуцьке водосховище стало підмивати Пивиху й руйнувати сам Градизьк, не кажучи про затоплення навколишніх сіл водами штучної гідроспоруди.

Існують легенди щодо походження назви гори. Їх багато. Одні доводять, що це пов'язано зі стрімким злетом угору, у висоту – Пивиха, Виха. Інші доводять, що на самій вершині з незапам'ятних часів було встановлено знак, візу, на яку орієнтувалися човни й кораблі, що рухалися Дніпром.

Ще існує таке пояснення назви. Свого часу на Пивисі існував великий Миколаївський монастир. Тамтешні ченці, за переказами, були вправними пивоварами. Вони вмiли не тільки готувати цей напій, а й охоче його вживали, були, так би мовити, випивохами. Це вже зовсім близько до назви гори – Пивиха.

Ще в стародавніх рукописах згадується поселення Виха – поруч із фортецею городище, тобто нинішній Градизьк.

До затоплення дніпровських плавні водами Кременчуцького моря на довгій вулиці (бережанська вулиця), що тягнеться західним, досить крутим схилом Пивихи, мешкали бережани. Так звали людей, які займалися переважно рибальством, заготівлею сіна, добуванням глини-мергелю, що була тут прямо під боком. У багатьох із них були власні човни. Ще – вони були майстрами з лозоплетіння. Ще й тепер пам'ятають про артіль «Червоний лозовик». На її вироби був великий попит.

Тепер тут водні простори. Бережанська вулиця давно і безслідно зникла.

За останні роки штучне велике водосховище завдає непоправної шкоди стрімкому західному схилу Пивихи – гора підмивається і повільно обрушується в рукотворне море. Останніми роками на мілководді, що тепер підійшло до самого підніжжя гори, насипано своєрідний мод із різних гранітних порід. Вони приймають на себе значну кількість руйнівної дії хвиль. Але невблаганний і постійний приплив води триває, безжалісно, руйнуючи Пивиху.

Східний схил спокійніший, досить довгий, у кількох місцях порізаний глибокими ярами аж до самого підніжжя.

На Полтавщині на північному схилі гори Пивихи – найвищої точки Лівобережної України, що підноситься на 169 метрів над рівнем моря, розкинулось красиве, все в зелені садів селище Градизьк. Звідси відкривається чудова панорама неозорих просторів рідного краю, далеко видно дзеркальну гладь Кременчуцького моря.

Селище розташоване на старовинному лівобережному шляху, яким із давніх-давен їздили з Києва на Кременчук, а далі – у Крим. Тут проходили валки чумаків і купців з сіллю, рибою, дьогтем та іншими товарами.

Сьогодні Градизьк – селище міського типу, центр однойменної селищної ради Глобинського району. Тут схрещуються шосейні шляхи Золотоноша –Кременчук і Кременчук – Хорол. Через Градизьк проходить канал, заповнений водами Кременчуцького моря. На каналі-затоці знаходиться пристань.

В історії Градизька виключно важливе значення відіграло його географічне положення. Ще кілька років тому, до заповнення чаші Кременчуцького моря, Дніпро біля Градизька близько підходив до підніжжя Пивихи і круто повертав, утворюючи таким чином коліно. З півночі під самою горою текла р.Гирман, що брала початок недалеко в придніпровських болотах. На зустріч їй текла невеличка річечка Микілка. Зливаючись у Градизьку, Гирман і Микілка утворювали спільне русло – Ковтьобу і вливалися у дніпровське коліно. Поблизу гирла Ковтьоби у Дніпро впадала р. Бистрик, що текла поруч з Микілкою.

У давнину Гирман, мабуть, був одним із старих русел Дніпра або зручною для судноплавства протокою, бо ще в минулі століття пристань була біля Великого, або Покровського узвозу в центрі Градизька, але поступово, з обмілінням Гирману її перенесли на Ковтьобу. Лише у весняний час берлини і плоти підходили до старої пристані.

Через Градизьк протікала невеличка річечка Кагамлик, або Кагамличок, яка тут же в селищі впадала в Гирман. За п'ять кілометрів на

північ від Градизька в угловину Дніпра спускався струмок Вирвихвіст, який теж впадав у Гирман поблизу селища.

Простір між Гирманом і Дніпром займали мальовничі градизькі плавні з багатими сінокосами, великою кількістю озер, річок, струмків, багатих на рибу й дичину.

І над цією територією, над лівобережною рівниною різко піднімалась гора Пивиха, або Пиво, зі стрімкими урвищами з боку Дніпра, покрита лісами, перерізана глибокими ущелинами і ярами. Пивиха була зручним природним укріпленням.

Як стверджують знайдені в останні роки на узбережжі Кременчуцького моря в районі Градизька кам'яні наконечники стріл, кам'яні сокири, рубила та інші знаряддя праці, ще в часи неоліту, близько 5000 років тому, тут були поселення первісних людей. Полтавські дереволуційні історики вважали, що Градизьк знаходиться в місті стародавнього поселення сіверських слов'ян, або власне суличів.

На північно-східній околиці Градизька у 1947 році виявлено рештки поселення Черняхівської культури – «полів поховань» (II-VI ст.нашої ери).

У Літописах вказується, що слов'янські поселення в Посуллі, в найпівденнішій частині якого знаходиться Градизьк, існували здавна. Сіверські слов'яни, або суличі, жили в вічному очікуванні нападів кочових народів зі сходу. Болота, ріки і ліси в басейні Сули були значною перешкодою набігам степняків.

Із глибокої давнини місцевість, де розташований сучасний Градизьк, через своє прикордонне положення була ареною постійних кривавих сутичок слов'ян із сусідніми кочовими племенами. Сула була межею, через яку кочівники робили набіги на слов'ян ,на руські князі розпочинали звідси проти них свої походи .Для захисту слов'янських поселень лівого берега від набігів печенігів руські князі змушені були будувати прикордонні укріплені лінії.

Назву Городище, що вже само говорить про старослов'янське походження поселення, воно носило до XVIII століття. Вона й зараз ще зберігається в народі.

Полтавський дореволюційний історик Л.В. Падалка відзначає сліди давніх огорожень невідомого характеру на горі Пивисі і називає городище одним із найстародавніших поселень Полтавщини.

Внаслідок половецьких набігів XII ст., а потім татарської навали в середині XIII ст. все Посулля, як і багато інших міст і сіл Київської Русі, було спустошене і розорене. Сліди перебування на території Градизька татар залишилися і до наших днів у назвах урочища Татарщина та двох річок – Кагамлик і Кагамличок.

У XIV ст. пустищні простори Південної Русі поступово заселяються. На руїнах і попелищах колишніх старих слов'янських поселень виникають нові, що тепер потрапляють під владу Литовського князівства, яке посилюється в період феодальної роздрібненості Русі.

У цей час відроджується і поселення на градизькій території. Розорення їх кримським ханом Менглі-Гиреєм у 1482 році змушувало рештки уцілілого населення шукати захисту у Черкаського і Каневського замків, що були на правому березі Дніпра. На Лівобережжі надійним природним укріпленням була Пивиха, покрита лісами, відгороджена річками й болотами. Жителі спустошених поселень, перебуваючи в зимовий час у містах, решту часу промишляли на своїх землях, що звалися «уходами». Тут займалися рибальством, полюванням, бортництвом, ловлею бобрів.

Вже на початку XVI ст. на нинішній території Градизька був «замок» та за півмилі від нього (приблизно 3,5 км) лежало «впусте» «селище Градище». Вірогідно, замок був на самій Пивисі. Тут існувало древнє поселення Пива, що належало руським боярам Пивам, із яких відомий в XVI ст. думський боярин Роман Михайлович Пива.

Спустошливі напади кримських татар змушували будувати ряд укріплень для захисту від ворога. Колишня литовська система захисту – охоронні лінії, сторожі – виявилася вже недостатньою.

У кінці XVI ст. з'являється ряд нових укріплень на лівому березі Дніпра, по Сулі та в інших місцях для захисту від кримських татар.

Мабуть, у цей час була збудована і градизька кріпость на горі Пивисі. Вона являла собою продовжений чотирикутник, розміщений вздовж Пивихи, площею в 5 десятин, обнесений високим земляним валом, що служив захистом від вогнепальної зброї. Всередині кріпость ділилась на три частини. На чотирьох вуглах її були високі кургани – сторожові пункти.

Градизьк із його укріпленнями відіграв значну роль в історії України XVII століття.

Ще кілька років тому в улоговині між Дніпром і гирлом Солониці було урочище Стан. Тут була колись Козацька січ, або як її називали Становище запорожців. Тут же стояв і курінь отамана. Старий хутір і нове поселення на схід від Пивихи ще й зараз називають Запоріжжям, а на горі Пивисі про це нагадує Гайдамацька могила.

У кінці XVII і на початку XVIII століття значно зростає Градизький Пивогородський монастир. Він мав великі земельні володіння у Вереміївці, Жовниному, Погребах, Борисах, Говтві, Кривій Руді, озера, ліси, цегельний завод, численні отари худоби. В багатьох селах існували монастирські шинки. На монастирських землях працювали тисячі кріпаків, які були закабалені універсалами І. Виговського (1658), І. Мазепи (1689) та жалуваними грамотами царів Олексія Михайловича (1654) й Петра I (1694). За даними ревізії 1726 року тільки у Градизьку налічувалось 288 дворів, якими володів монастир. У руках монастиря були і обидва перевози Пивський (у Градизьку) та Максимівський.

Період розквіту монастиря тривав до середини XVIII ст. У травні 1774 року тут виникла пожежа, під час якої згоріли всі монастирські будівлі, а від собору залишилося лише кілька стін. У 1786 році, коли від монастирів було

відібрано їх володіння, все майно Градизького Пивогородського монастиря перейшло до рук казенного відомства. Після скасування полкового устрою указом від 16 вересня 1781 року з 9 січня 1782 року Градизьк віднесено до Київського намісництва і перейменовано із сотенного у повітове місто. А з 30 квітня 1789 року Градизьк увійшов до Катеринославського намісництва.

Після великої, так званої Очаківської повені, від якої дуже потерпів Кременчук, «...по представленію князя Потемкіна» послідував указ Катерини II, в якому було сказано: «По невыгодности местоположения г.Кременчука, который весною подвергается большим наводнениям..., перевести уездные присутственные места в г.Градище..., именуя впредь сей уезд Градижским». Із цього часу Градище й одержало офіційну назву Градизьк.

4 червня 1782 року затверджено герб міста Градизька. На ньому на голубому полі були зображені золота шабля і ключ, а зверху шестикутна срібна зірка.

Із початку XIX ст. місцеві органи влади починають надають значної уваги забудові Градизька.

18 березня 1805 року було затверджено план забудови, за яким Градизьк мав зайняти 356 десятин 1448 квадратних сажених. Передбачалось збудувати три майдани та 19 вулиць на існуючих «обывательских кварталах». Планом намічалось спорудити кам'яні будинки для ратуші та міської думи, поштової експедиції, крамниць та ін.

У 1807 році приступили до здійснення цього плану. Під час забудови Градизька знесли вали та земляні насипи, що служили колись захистом від нападу татар. При новій забудові міста Міська дума надавала значної уваги влаштуванню ярмаркової площі, бо в другій половині XVIII і на початку XIX століття Градизьк був одним із значних центрів торгівлі на Дніпрі.

На 1810 рік у Градизьку налічувалося 711 дворів із населенням 4500 чоловік козаків, міщан, казенних селян. Тут діяв цегельний завод, було 33 вітряки. Населення займалося ремеслом (бондарством, чоботарством,

чинбарством, тканням ряден та ін.), землеробством, торгівлею. Частина жителів щороку відправлялася в Таврію на заробітки, до Кримських озер по сіль і в донські станиці по рибу.

Хоча Градизьк вважався містом і населення його з кожним роком зростало, але вигляд його був непривабливим. Тут було лише 5-6 будинків, критих тесом, а решта – прості сільські хати, криті соломною, з маленькими підсліпуватими віконцями, з глиняними домівками.

У другій половині XIX століття в зв'язку з дальшим розвитком Кременчука, з появою залізниці Градизьк поступово починає занепадати.

Занепад міста прискорили і великі пожежі, що виникли в середині XIX століття. В 1832 році згоріли всі будівлі на торговій площі, які були споруджені згідно з планом 1805 року. Багато хат і господарських будівель Градизька згоріло під час пожежі 15 березня 1848 року. В 1866 році пожежа знищила весь центр міста. Тільки в кінці 70-х років XIX століття Градизьк знову починає відроджуватися. На місці старого валу було побудовано пивоварний завод, парову лісопилку і паровий млин, два ряди нових крамниць. Відкрилося пароплавне сполучення між Градизьком і Кременчуком. Через Хорольський повіт Градизьк сполучався з внутрішніми повітами губернії, а Ромодановським шляхом – із Ромнами.

Жителі Градизька, які займалися землеробством, особливо терпіли від безземелля і малоземелля. Селянська реформа 1861 року не поліпшила їх становища. На час реформи в самому Градизьку не було великих поміщицьких господарств. Основну масу жителів склали міщани, козаки і казенні селяни – колишні монастирські. Була ще незначна кількість поміщицьких селян-кріпаків.

Казенні селяни Градизька на всю громаду на 288 ревізських душ одержали від казни 1632 десятини 1258 кв. саженців землі, за яку протягом 49 років мушили сплачувати щороку понад 2,2 тисячі карбованців.

Із ростом і деференціацією населення земельна криза все поглиблювалась і вже у 80-х роках XIX ст. багато казенних селян не мали

навіть своїх присадибних ділянок. Про це красномовно говорить вирок, складений градизькою громадою казенних селян 25 червня 1885 року. У громади було вільної зручної землі лише понад 40 десятин за містом, а безземельних виявилось занадто багато. Тому вона постановила виділити з цієї землі по чверть десятини 129 господарствам по жеребу, а безсімейним та тим, що не мали синів – відмовити.

Всі кращі землі – до 2000 десятин належали 3-4 десяткам куркульським та кільком поміщицьким господарствам, в той час як третина селян взагалі не мала землі. Мізерні селянські наділи нічим було обробляти. В 376 господарствах зовсім не було худоби, і тільки 95 господарств обробляли землю власною худобою, 221 – супрягою, а 143 – наймом.

Основними знаряддями праці селян були однолемішний плуг, коса та серп. Лише у куркульських господарствах було три сівалки, 42 віялки, 15 кінних молотарок.

У 1900 році градизька козацька громада сплачувала 2819 карбованців різних податків: земських, повітових і волосних та страхових платежів. А громада казенних селян у цьому році сплатила 2261 карбованець викупних платежів та 1607 карбованців різних податків.

Користуючись безробіттям, особливо у весняні і літні місяці, скупники примушували працювати ремісників на себе майже за безцінь. Створювати товариства чи свої артілі ремісники боялися, щоб не накликати гніву куркулів – скупників, у яких брали у кредит. Той товар, що при розрахунку готівкою коштував 5 карбованців, купці віддавали на 2-3 місяці в кредит за 6 карбованців, а брали готові вироби по цінах, значно нижчих ринкових, таким чином наживаючись кожного разу за рахунок ремісників.

На час загального перепису населення Російської імперії 1897 року в Градизьку проживало вже 9486 чоловік.

Безпосередньо ремеслом і промислами на 1910 рік займалося вже понад 700 чоловік, а понад 450 градижчан жило за рахунок поденщини.

Проблема безробіття завжди залишалася найгострішою для Градизька. Тому на заробітки в Крим щороку ходили не лише селяни, а й ремісники: чоботарі, теслярі, столяри та ін.

Промисловість була розвинена в Градизьку слабо. На 1913 рік тут працювало два лісопильних заводи, невеликий маслозавод, два вальцових млини, дві олійниці з просорушками, цегляний завод.

Градизька пристань, що належала купцеві Григорію Комарову і К^о, залишалась значним пунктом відправки хлібних та інших вантажів і давала великі прибутки власникам. Тільки в 1913 році з неї було відправлено 514 тисяч пудів зерна.

На початку ХХ ст. Градизьк згідно з планом 1881 року займав площу в 488,2 десятини, в тому числі зручної землі – 403,5 десятини. Складався з 77 кварталів, поділених на багато вуличок і провулків, вузьких, кривих і не завжди проїжджих, розміщених навколо трьох головних вулиць-доріг: Кременчуцької, Рублівської і Хорольської. Із усіх вулиць лише дві були частково забруковані – Кременчуцька та Хорольська, а про тротуари чи освітлення не могло бути й мови.

Основна маса населення Градизька жила в злиднях і темряві. Лікувалися здебільшого в знахарів. Хоча з другої половини ХІХ ст. тут існувала невеличка земська аптека та працював єдиний земський лікар, вони ніяк не могли задовольнити потреб градижчан. Жителі села до Жовтневої революції по суті були позбавлені медичної допомоги. У місті з десятитисячним населенням у 1916 році була жалюгідна лікарня, де працювали лише 1 лікар та 4 фельдшери і невеличкий аптечний магазин.

Не краще було й з освітою та культурою. Хоча в 1852 році в Градизьку було відкрито двокласне чоловіче училище, а з вересня 1871 року почало працювати і двокласне жіноче, кінчали їх одиниці. Крім земських, існували невеликі школи при церквах. При Троїцькій церкві були церковнопарафіальні чоловіча і жіноча однокласні та двокласна церковнопарафіальна школи. При Покровській церкві на 3919 прихожан

була однокласна церковнопарафіальна школа, а також невеличка церковна бібліотека.

Напередодні Великої Жовтневої соціалістичної революції в градицьку було 5 початкових шкіл, в яких працювало 16 вчителів та 8 попів, але 70 процентів його жителів були письменними, а серед жінок неписьменність досягала 80 процентів.

Про вищу освіту в той час Градицька селянська міщанська біднота не могли й мріяти. Злидні, темрява, різні хвороби панували тут у дереволуційні часи. Зате для одумарення трудящих існувало чотири православних церкви та єврейський молитовний будинок, десяток шинків і трактирів.

Та вже в перше десятиріччя ХХ ст., особливо з часів першої російської революції 1905-1907рр. під впливом розповідей тих, хто повертався з роботи на великих підприємствах Кременчука, Києва, Катеринослава та інших міст, у зв'язку з поширенням нелегальної літератури і листівок у Градицьку ширяться чутки про землю та волю, про політичні права, боротьбу та щастя трудящих.

3.3.3. Рекреаційні ресурси району досліджень

Будь-яка територія та її географічне положення є ресурсом розвитку рекреаційного господарства. До того ж, кожна територія має специфічні ресурси, які називаються рекреаційними.

Рекреаційні ресурси – це об'єкти, явища й процеси природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації й туризму. Вони є матеріальною і духовною основою формування туристично-рекреаційного ресурсу різного типу і таксономічного рангу.

Головною властивістю рекреаційних ресурсів є те, що їм властива здатність відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Такі ресурси придатні як для прямого, так і для опосередкованого споживання,

надання різноманітних послуг курортно-лікувального і рекреаційно-туристичного характеру.

Рекреаційні ресурси поділяються на дві основні групи: природні та історико-культурні.

До природних рекреаційних ресурсів в межах селища Градизька і його округи належать природні та природно-антропогенні геосистеми, природні об'єкти (масиви лісів, степові ділянки, відслонення та урвища, акваторії Кременчуцького водосховища та річок, водно-болотні угіддя, заплавні луки, острівні системи, парки – культурфїтоценози та цінні колекції), природні явища і процеси, які володіють внутрішніми і зовнішніми властивостями й характерними рисами для організації сезонної або цілорічної рекреаційної діяльності. У межах природних рекреаційних ресурсів можна виокремити кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси. У свою чергу кожен із цих видів складається з окремих підвидів, наприклад, бальнеологічні ресурси поділяються на мінеральні води різного хімічного складу, а отже, й різної лікувальної дії.

Історико-культурні рекреаційні ресурси включають рекреаційно привабливі пам'ятки історії, архітектури, археологічні місця, які пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, культові споруди, музеї, де проводяться цікаві, дужні з довкіллям заходи – екофестивалі, народні свята, екологічні ярмарки тощо. Всі ці рекреаційні ресурси приваблюють людей із метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольняти жагу до пізнання, зміни довкілля для психофізіологічного відновлення особистості.

Всі ці ресурси можна буде цілком ефективно використовувати при функціонуванні РЛП «Гора Пивиха», тим паче під контролем і за принципом раціонального та збалансованого природокористування.

Для того, щоб ефективно їх використовувати, доцільно такі ресурси розвивати, відновлювати й застосовувати форми їх використання для зручності й доступності.

Нині ж на самій Пивисі можна розміститись у наметах або ж відпочити тільки день. Добиратись до води доведеться полем, потім лісом, дороги за селищем лише ґрунтови, тож це варто врахувати тим, хто їде автівкою та зважати на погоду, бо шляхи може дещо розмити у зливу. Машини відпочивальники залишають у лісі, а з речами спускаються по піску, що осипається під ногами.

Узбережжя біля гори нешироке, тож у вихідні тут може бути дуже людно: хтось засмагає, а за пару метрів смажать шашлик та варять куліш. За дітьми у таких випадках потрібно надто пильнувати: з такою кількістю люду можна легко загубити малюків. Однак багато хто примудряється усамітнитись, відійшовши подалі, та отаборитись там.

На тлі такої природи виходять гарні знімки, особливо якщо з погодою пощастило. Тож їдуть на Пивиху у всі пори року, адже тут є що знімати, і фото будуть неповторні.

Їхати на Пивиху можна й громадським транспортом: до Кременчука – потягом, далі – автобусом (маршруткою) до Градизька, потім – пішки. Однак, такий шлях надто втомлює, він для загартованих.

Якщо побувати на Пивисі, а потім захочеться більш організованого відпочинку неподалік, то можна проїхати у саме селище Градизьк – тут діють пляжі для дорослих і дітей (рис.3, 4).

Крім гори із заповідною зоною, у Градизьку є пляж, який генерально прибирається перед кожним сезоном, до літнього періоду встановлюємо контейнери для сміття, яке утилізується, залишаючи пляж чистим та охайним. Додатково встановлюються атракціони та літні кафе.

Рис.3. Узбережне мілководдя Гори Пивихи(фото Ліни Денисенко)

Рис.4. «Морські ландшафти» узбережжя Кременчуцького водосховища в районі Гори Пивихи

В останні роки територія пляжу перекрита: шлагбаум обладнали для безпеки відпочивальників, аби ніхто не ганяв по піску на авто, мотоциклах. Також є тут рятувальники в купальний період. Однак на пляж варто брати все з собою, купити можна лише їжу і напої в кафе «Тартарія», яке віднедавна облаштоване на вході на територію ландшафтного заказника «Гора Пивиха», пляжне приладдя не продають.

У селищі закликають поважати роботу та майно місцевої громади й не допускати засмічення туристичної принади – Пивихи і пляжів.

Рис. 5. «Дикий пляж» у районі Гори Пивихи влітку

Рис. 6. Несанкціоноване облаштування пляжу у підніжжя гори Пивихи

Рис. 7. Багатолюдний міський пляж у Градизьку

Рекреантам та відпочивальникам на ночівлю зупинитись можна у готелі в Градизьку, де ночівля станом на 2021 рік обійдеться 80 гривень за особу. Також за 20 км від Градизька у бік Кременчука зупинись теж можна у готелі, облаштованого понад автодорогою в с. Недогарки.

Найліпшим варіантом для відпочинку на горі Пивиха, за рекламною інформацією в Інтернеті, буде намет, адже поблизу відсутні готелі. Так, їдучи сюди, варто застатися спальним мішком, їжею, питною водою та одягом. Найближче ж місце, де можна заночувати, розташоване у селі Власівка. Так, одна ніч у готелі коштуватиме від 650 до 950 грн.

Найчастіше тут влаштовують пікніки та засмагають (рис.5,6,7). Також тут дозволяється спортивне любительське полювання, рибалка і проведення різних наукових робіт. І це – попри заповідний статус території.

На горі Пивихи вже не один десяток років функціонує дитячий заклад оздоровлення та відпочинку «Чайка» (рис. 8). Він, на жаль, розміщений у заповідній зоні гори Пивиха над Кременчуцьким водосховищем

(Полтавська обл. Глобинський р-н, смт. Градизьк) – улюблене місце відпочинку багатьох поколінь, де знають формулу дитячого щастя.

«Чайка» відрізняється:

- особливими умовами: найкраще місце розташування – гора, заповідник, штучне море; туризм, фруктовий сад, лікувальна вода із власних артезіанських свердловин, 6-ти разове якісне і смачне харчування з обов'язковим щоденним включенням в раціон свіжих овочів та фруктів

- потужною, постійно оновлюваною матеріальною базою:

єврокорпуси, їдальня на 500 місць, літній кінотеатр, басейн, зоопарк, тренажерний зал, зал комп'ютерних розваг, спотивні майданчики і поля для спортивних ігор, денні і вечірні зони відпочинку, ігрові зони, гамачний та дитячі майданчики, казковий замок, майданчик казкових героїв, українське дерев'яне обійстя, відкриті павільйони для гурткової роботи, альтанки, надувні атракціони та батуту.

Рис.8. Локації оздоровчого дитячого табору «Чайка» на горі Пивисі

- новими ідеями і проектами за запитами і побажаннями дітей: можливістю вибору форм відпочинку, відсутністю насилля, тренінгові та рольові зміни, стосунки дітей і дорослих, основані на довірі: рівний-рівному, прикладні і творчі майстер-класи, ігрові ранкові підйоми, фішки дня, активашки, інтерактивні ігрові програми, щоденними розвагами, дискотеками, передача реального життєвого досвіду дорослими, щоденними подіями і пригодами, ексклюзивними шоу з запрошенням знаменитостей-дитячий майстер-шеф, голос-діти, танцюють усі, розсміши коміка-діти; можливістю займатися різними видами спорту, купанням у власному європейському басейні, туристичними походами з ночівлею у власному турмістечку, цікавими екскурсіями (рис.9);
- новими послугами з оздоровлення: втілення ідей вольдорської лікувальної педагогіки: фітнес, аквааеробіка, фітобар, оздоровчий масаж, косметичні аплікації з блакитної глини; спортивної програми «SpArt»: ідеї гуманістичного проекту В.І. Столярова, елементів зеленого туризму: риболовля, чумацький куліш, етнофестиваль «Співоче поле», екскурсії «Руїни монастиря», «Градизьк музикальний»;
- особливим позитивним енергетичним фоном.

Рис. 9. «Змістовне життя» дітей на відпочинку в оздоровчому таборі «Чайка»

Нині цей оздоровчий табір перепрофілювався у базу відпочинку, де заплановано створити належну інфраструктуру для вибагливого відпочивальника з окремими петхаузами, юртами-кафе (з розвитком у напрямку «юрти для проживання»), басейнами, спортивними майданчиками, кемпінгами тощо.

Цікавими й інформативними є музеї селища Градизьк, які розміщені в навчальних закладах.

Один із них – музей Олександра Івановича Білаша.

Рис.10. Фото Олександра Іванович Білаша – співавуча Гори Пивиха

Цей музей засновано в 2004 році в будівлі Градизької гімназії імені Героя України Олександра Білаша.

Олександр Іванович Білаш – Герой України, кавалер ордена Миколая Чудотворця, композитор жанрів класичної та популярної музики, поет, громадський діяч, лауреат Державної премії імені Т.Г. Шевченка. Саме його геній подарував нам музику до популярних пісень «Ясени», «Два кольори», слова з яких знає кожен українець.

Рис.11. Експозиції Музею Олександра Іванович Білаша

Музей пропонує ознайомитись із експозицією, присвяченою життю і творчості відомого поета та композитора. Серед експонатів дипломи та нагороди, особисті речі та музичні інструменти, подарунки гостей і відвідувачів (рис.11).

Контакти: смт. Градизьк, вул. Героїв Дніпра, 91/1.

Історико-краєзнавчий музей теж функціонує при Градизькій гімназії імені Героя України Олександра Білаша є літописом минулого та сьогодення селища Градизьк. Свою роботу він розпочав 12 березня 2004 року. Відкриття музею присвячене 60-річчю визволення України та 60-річчю перемоги у Другій світовій війні.

Рис. 12. Експозиції Історико-краєзначого музею в Градизьку

Експозиція музею створена на багатому місцевому матеріалі. Увагу відвідувачів привертають документи, речові експонати, які, мов живі свідки, розповідають про минулі роки (рис.12). Музей відіграє велику роль у патріотичному вихованні підрастаючого покоління.

Активісти музею проводять зустрічі з цікавими людьми, здійснюють волонтерську діяльність, відвідують ветеранів. Музей є неодноразовим переможцем обласних зльотів юних краєзнавців та активістів музеїв при навчальних закладах.

Контакти: смт. Градизьк, вул. Героїв Дніпра, 91/1

У цій ж гімназії створено й **Музей слави**. Він відкритий у 2012 році на честь десятої річниці Градизької гімназії імені Героя України Олександра Білаша.

Рис. 13. Експозиції в Музеї слави в Градизьку

На відвідувачів чекає багато цікавої інформації про гімназію, її учнів, вчителів та селища. Музей постійно змінюється, адже постійно слідкує за життям школи і селища та збирає нові експонати.

Музей репрезентує такі експозиції:

- представники органів місцевого самоврядування;
- історія гімназії;
- спонсори навчального закладу;
- спортивні досягнення школи;
- діяльність директора гімназії;
- творчі вчителі;
- учні – гордість гімназії;
- випускники (рис. 13).

Контакти: смт. Градизьк, вул. Героїв Дніпра, 91/1.

Музей «Історія Градизька від заплав Дніпра до Кременчуцького водосховища» теж створено у цій гімназії.

Рис. 14. Експозиції Музею «Історія Градизька від заплав Дніпра до Кременчуцького водосховища»

Назва та тема музею актуальні для містечка з довгою історією на березі величної річки Дніпро – «Історія Градизька від заплав Дніпра до Кременчуцького водосховища». В чудово облаштованому класі створено унікальну експозицію знахідок, які були підняті з дна Кременчуцького водосховища (рис. 14). Всі експонати музею отримані завдяки місцевому водолазу, людині творчій та ініціативній – Ігорю Анатолійовичу Чернікову.

Його мрія про музей була швидко реалізована завдяки наполегливій праці ентузіастів, які швидко зробили ремонт кімнати з унікальним тематичним розписом на стінах (автором був Ігор Анатолійович). Спонсорська допомога надійшла від Михайла Володимировича та Максима Михайловича Бернацьких (ТОВ «Рост-Агро»). Музей чекає на відвідувачів, а нові експонати чекають черги на підготовку до розміщення в експозиції.

Тематично всі експонати розділені на сім підрозділів: «Мінералогія», «Палеонтологія», «Археологія», «Скіфський період», «Слов'яни. Черняхівська культура», «Козацька доба», «Пам'ятки XIX-XX століть».

Контакти:

сmt. Градизьк, вул. Героїв Дніпра, 91/1.

У Градизьку організовуються також культурно-розважальні заходи. Один – із них – фестиваль «Пивихафест». Під час нього магазини Градизька за кілька днів фестивалю отримують практично річну виручку. Тому в селищі хочуть і надалі розвивати фестивальний рух, дбають про пляжі, які у вихідні заповнені. Хоча з іншого боку, навантаження у цей час на природні території Пивихи вкрай надмірне.

В останні роки, вшановуючи пам'ять видатного земляка Олександра Білаша на Пивисі організовується обласне пісенне свято «Пісенне джерело» – великий концерт (рис. Б.21). Його організаторами виступають: Департамент культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації, Центр народної творчості та освітньо-культурної роботи, Полтавське обласне відділення Національної Всеукраїнської музичної спадщини, Сектор культури, спорту і туризму Глобинської райдержадміністрації, Градизька селищна рада. І як записано в афіші заходу – «В селищі Градизьк Глобинського району – батьківщині Героя України, композитора і поета Олександра Білаша, на оспіваній ним горі Пивисі, традиційно відбудеться великий концерт. У програмі також: виставки, різні атракціони, працюватимуть торгівельні павільйони».

Зазначимо, що такі масові заходи слід ретельно продумувати, як за місцем їх проведення, так і за змістом та формою проведення, особливо, коли йдеться про об'єкти природно-заповідного фонду спеціального режиму охорони та збереження, тобто зважати на природоохоронний статус території і відсутність спеціальної охорони та контролю за поведінкою відпочивальників і рекреантів і рекреаційним та екологічним навантаженням на територію, суміжні місцевості, особливо природного характеру.

Зазначимо, що Пивиха у 2008 році представляла Полтавщину на всеукраїнському конкурсі «Сім природних чудес України». Естетична привабливість гори Пивиха є не меншою, ніж привабливість відомих місць

кримського узбережжя. На жаль, із боку Градизька у ландшафті домінують антропогенні фактори.

Якщо створити регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха», то цілком можливим є використання його природних і рекреаційних ресурсів для потреб організованої і регламентованої рекреації та екологічного туризму, що було визнано й під час Прес-туру «Екологічний туризм на заповідних територіях Полтавщини», організований ГО «Зелене серце» спільно з КУ ПЗФ РЛП «Диканський» Полтавської обласної ради, 18-19 листопада 2021 р., у тому числі й на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха»), 18-19 листопада 2021 р., де автор мав змогу апробувати концепцію створення РЛП «Гора Пивиха». Вона була позитивно схвалена учасниками прес-туру – представниками Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Департаменту туризму культури а туризму Полтавської ОДА, Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської ОДА, науковцями, представниками туристичних організацій та об'єднань України, представниками адміністрацій об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області (національного природного парку «Нижньосузьський», регіональних ландшафтних парків «Диканський», «Нижньоворсклянський», «Кременчуцькі плавні»), представниками адміністрації Градизької територіальної громади.

3.3.4. Екологічні проблеми в районі знаходження гори Пивихи

Руйнування Гори Пивихи – пам'ятника природи й геологічної історії нашого краю – провокує хвильова абразія. За більш ніж сорокалітній період експлуатації Кременчуцького водосховища, у берегів якого розташована тора, вода вже розмила десятки метрів її берегової лінії.

Руйнівний процес тільки посилюється і нині щорічна втрата гори складає від 5 до 7 метрів берега.

Єдиний спосіб зберегти пам'ятник природи – укріпити його берегову лінію. Проте, за словами фахівців управління водного господарства в Полтавській і Черкаській області грошей, які виділяють на подібні природоохоронні заходи місцевих і державного бюджету разом узятих, катастрофічно не вистачає навіть на зміцнення надзвичайно небезпечних ділянок берегової лінії водосховища, руйнування яких спричинить знищення багатьох населених пунктів, водозаборів питної водопостачання. Як наслідок – питання про захист гори навіть не виставляється на порядку денному.

Якщо ситуація найближчим часом не зміниться вітчизняна скарбниця геологічних пам'ятників втратить цінний об'єкт. Разом із ним зникнуть і археологічні свідчення поселені наших далеких предків, зокрема часів боярства і гайдамаччини. Надзвичайне положення в селищі Градизьк, де розмита лінія водосховища підійшла впритул до забудованої території й зони державного геологічного пам'ятника природи – гори Пивиха, обвальні процеси на якій приводять до її зникнення під водою. Могильні плити і останки потрапляють у море, що може призвести до непередбачуваних наслідків у відношенні як екологічної, так і санітарно-епідеміологічної безпеки регіону.

Аналогічна ситуація виникла з розливом кладовищ в Пронозівка. Не зважаючи на виражену тенденцію уповільнення переформовування берегів, їх інтенсивність і розміри екологічної небезпеки залишаються дуже високими.

Останнім часом Полтавським обласним виробничим управлінням водного господарства «Полтававодгосп» приводилися такі роботи на водоймах і річках області, але унаслідок обмеженого фінансування об'єми виконаних робіт, нині все ще недостатні для вирішення абразійної проблеми.

Руйнування відбуваються постійно, особливо влітку – коли рівень води підступає найближче до берега. Зокрема, одна з круч на самому пляжі періодично обвалюється і цим наражає відпочивальників на небезпеку.

Зупинити або хоча б пригальмувати наступ води, допомагають заходи з берегоукріплення. За інформацією Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, востаннє берег поблизу Градизька укріплювали у 2010 році. Після цього питанням займалися, але далі проектів справа не пішла.

Отже, за останній час кріплення берега Кременчуцького водосховища проводилося у 1993-1994 та 2002-2008 роках – в районі смт Градизьк, у межах урочища «Узвіз». Тоді, за 2,9 млн. грн. захистили 1,75 км дамби. Кошти виділяв Держкомітет водного господарства України (нині Держагентство водного господарства), а роботи виконувало Градизьке ПМК-125 (нині ПрАТ «ПМК-125»).

Потім, у 2000-2010 роках Кобеляцьке ПКМ-244 провело берегоукріплення 365 м заказника «Гора «Пивиха» за 1,7 млн. грн. Попередньо для цього ТОВ «Фірма Надан» розробила проект, який передбачав роботи на 1,2 км і це б коштувало 6 млн. грн. Однак, далі роботи не продовжувалися.

У 2008-2010 роках за рахунок коштів Державного бюджету (1,7 млн. грн.), виділених Державним комітетом водного господарства України (нині – Державне агентство водного господарства України) замовнику будівництва обласному управлінню водного господарства, була виготовлена проектно-кошторисна документація на об'єкт «Берегозакріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі селища Градизьк для захисту державного геологічного пам'ятника гори «Пивиха» Глобинського району. І черга» та виконано будівельні роботи по захисту 0,365 км берега. Проектна організація – ТОВ «ФІРМА НАДАН». Підрядник – Кобеляцьке ПКМ-244, визначений у результаті проведення тендерної процедури.

Даним робочим проектом виконано роботи I черги берегоукріплення Кременчуцького водосховища в районі селища Градизьк на ділянці 1,2 км. Загальна кошторисна вартість будівництва становила 6108,5 тис. грн. (в цінах 2008 року). Незахищеною виявилась ділянка довжиною 0,835 км. За час, що минув, кошти на будівництво не виділялись. Для продовження берегоукріплювальних робіт необхідно відкоригувати проектно-кошторисну документацію з врахуванням додаткових витрат на відновлення проїзду по раніше відсипаній дамбі загальною довжиною понад 2 км, яка слугує єдиною проїзною дорогою до об'єкту будівництва.

У наступні роки збереженням місця займалася лише Полтавська ОДА, і далі проектні роботи на папері роботи не просунулися.

Так, у 2010 році Полтавська облрада виділила 120 тис. грн на проект берегоукріплення Кременчуцького водосховища від села Максимівка в напрямку Пивихи. За 112,3 тис. грн обласне управління водного господарства (нині офіс водних ресурсів) запроектувало укріплення 1,7 км берега, яке, у цінах 2010 року, мало б коштувати 9 млн. грн. Далі 5 років проект «лежав у шухляді» й у 2015-му управління, ще за 5 тис. грн, перерахувало кошторис. Тоді ціну робіт визначили на рівні 23,5 млн грн.

Перерахунок замовляла Максимівська сільрада. Таких коштів вона не мала, тому подала проект на інвесторську експертизу. Це коштувало ще 17,6 тис. грн. Берегоукріплення так і не провели.

У 2016 році з Фонду охорони навколишнього природного середовища в Полтавській області було виділено ще 46,8 тис. грн на перерахунок кошторису із берегоукріплення поблизу Градизька. За 11,8 тис. грн. управління водних ресурсів зробило розрахунки для берегоукріплення незахищених 835 м біля гори Пивиха. Експертизу проекту так і не провели. При цьому, тодішній директор Департаменту екології та природних ресурсів Ігор Піддубний оцінював кріплення 1 км берегової лінії у понад 12,5 млн. грн. Загалом тоді потрібно було укріпити 5 ділянок водосховища загальною протяжністю 16,2 км і коштувало б це 205 млн. грн.

Остання спроба вирішити проблему заказника була у 2017 році. Тоді область виділила 60 тис. грн на коригування проекту берегоукріплення Кременчуцького водосховища від села Максимівка в напрямі гори Пивихи. Розпорядником цих коштів було управління капбудівництва Полтавської ОДА (нині Департамент будівництва, МіА та ЖКГ). Гроші так і не задіяли, проект не відкоригували і робіт не провели.

Таким чином, за останні 25 років на берегоукріплення водосховища від Максимівки до Градизька із державного та обласного бюджету витратили близько 4,7 млн грн. Фактично за цей час було укріплено лише 2 км берега, загальна довжина якого складає близько 11 км.

Висновки до третього розділу:

Територія досліджень розташована в центральній частині України в межах Середнього Придніпров'я, а саме – Придніпровської низовини у природній зоні Лісостепу Східноєвропейської рівнинної фізико-географічної країни.

Територія перспективного РЛП «Гора Пивиха» заходиться в межах помірного кліматичного поясу, щозумовлює риси помірно-континентального типу клімату, який характеризується здебільшого прохолодною зимою і теплим (інколи спекотним) літом. Загальна середньорічна кількість опадів за останнє десятиліття залишається майже незмінною (в середньому 480 мм).

На території району досліджень збереглися природні комплекси, характерні для центральної частини Лівобережного Лісостепу і Середнього Придніпров'я, визначені, в основному, кліматичними, метеорологічними, ґрунтовими умови, також антропогенними чинниками і мікрокліматичним впливом Кременчуцького водосховища (як метеорологічних показників, так і рівня коливання води на водосховищі).

Гора Пивиха – своєрідне геолого-геоморфологічне утворення, яскраво виражений приклад геодислокації у межах Градизько-Табурищенського

комплексу крайових льодових утворень на четвертій надзаплавній терасі Дніпра. Це глеціодислокації купольного типу, розміщені на східному фланзі вказаних вище утворень.

Гора Пивиха – це цінний осередок формування типового та унікального біорізноманіття, серед якого – рідкісні види рослин і тварин різних соцологічних статусів, фітоценози, включені до Зеленої книги України.

Гора Пивиха та селище Градизьк на її окраїні мають потужну історико-культурну спадщину, починаючи з палеоліту й до наших часів. Це – археологічний музей під відкритим небом.

Привабливість території, яка має високий «ландшафтний імідж», її значні рекреаційні ресурси визначають потужне рекреаційне навантаження й водночас за нинішньої ситуації викликає екологічні проблеми. До природних рекреаційних ресурсів в межах селища Градизька і його округи належать природні та природно-антропогенні геосистеми, природні об'єкти (масиви лісів, степові ділянки, відслонення та урвища, акваторії Кременчуцького водосховища та річок, водно-болотні угіддя, заплавні луки, островні системи, парки – культурфітоценози та цінні колекції), природні явища і процеси, які володіють внутрішніми і зовнішніми властивостями й характерними рисами для організації сезонної або цілорічної рекреаційної діяльності. У межах природних рекреаційних ресурсів можна виокремити кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси. У свою чергу кожен із цих видів складається з окремих підвидів, наприклад, бальнеологічні ресурси поділяються на мінеральні води різного хімічного складу, а отже, й різної лікувальної дії.

Історико-культурні рекреаційні ресурси включають рекреаційно привабливі пам'ятки історії, архітектури, археологічні місця, які пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, культові споруди, музеї, де проводяться цікаві, дужні з довкіллям заходи – екофестивалі, народні свята,

екологічні ярмарки тощо. Всі ці рекреаційні ресурси приваблюють людей із метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольняти жагу до пізнання, зміни довкілля для психофізіологічного відновлення особистості.

Всі ці ресурси можна буде цілком ефективно використовувати при функціонуванні РЛП «Гора Пивиха», тим паче під контролем і за принципом раціонального та збалансованого природокористування.

РОЗДІЛ 4.

УМОВИ ТА РЕСУРСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ

4.1. Об'єкти локальної природно-заповідної мережі регіону (колишнього Глобинського району) як основний ресурс структури перспективного парку

Загалом на території регіону (колишнього Глобинського району Полтавської області) виявлено 605 природоохоронних об'єктів та об'єктів історико-культурної спадщини, у тому числі 11 об'єктів і території природно-заповідного фонду, 305 пам'яток археології, 202 пам'яток історії, три – архітектури, одна – техніки [50]. Частина з них є комплексними (три), тобто в даному випадку одночасно є пам'ятками архітектури та історії.

Наводимо їх категорії за кількісною ознакою:

- пам'ятки археології – 309 штук;
- пам'ятки історії – 202;
- об'єкти природно-заповідного фонду – 11;
- пам'яток архітектури – 3;
- пам'ятки техніки – 1.

Таким чином, на території Глобинського району створено 11 об'єктів, які мають статус природоохоронних. Один із них має національний статус – національний природний парк «Нижньосульський», три мають загальнодержавне значення – дендрологічний парк «Устимівський», заказники ландшафтний «Сулинський» та орнітологічний «Святилівський». Сім об'єктів мають місцеве значення: три ландшафтні заказники («Заможенський», «Гора Пивиха», «Псільський»), три ботанічні заказники («Глибочанський», «Манжеліївський», «Кут»), один гідрологічний заказник «Гирло Хоролу».

Систематичне наукове вивчення цих об'єктів розпочалося ще в останній чверті XIX століття. Особливо вона активізувалося за роки незалежності України. Про це свідчить складений нами перелік прізвищ дослідників та роки експедицій чи роботи окремих дослідників, наведений у алфавітному порядку за їх прізвищами: М.П. Акімов (1929-1934), Т.Л. Андрієнко (1993, 1994), О.М. Байрак (1993, 1994, 2000, 2002), Б.Є. Балковський (1955), І.С. Беседіна (2006), В. Білик (1927), О.М. Білик (із 1993 р. по тепер), С.В. Васютинський (1936-1941), Н.М. Гаврилюк (2008), Г.Г. Гаврись (1993), Н.П. Гальченко (2012), С.В. Гапон (2006), І.Н. Гегельський (1952), Г.В. Дмитрієв (1955), В.І. Добровольський (1946), Н.Є. Дудник (1893-1914), В.М. Закалюжний (1914), Д.С. Івашин (кінець 70-х років ХХ ст.), С.Л. Кигим (1987, 1990), М.В. Кір'ян (1985-2007), М.Л. Клестов (1991, 1993, 1994, 2012), А.В. Клименко (2003), Ю.О. Клименко (2003), О.М. Кривошея (2014), Т.Л. Кузнецова (2006), Ф.Г. Лавриненко (1936-1941), А.А. Лавріненко (2006, 2014), О.Л. Липа (1936), Д.Ф. Мацак (1910-1913), Д.М. Михайленко (1957-1961), Т.В. Орловська (2006), В.Г. Осадчий (кінець 70-х років XIX ст., 1993), Ф.А. Павленко (1936-1941), Т.В. Панасенко (2004-2006, 2008), М.Ф. Пархоменко (1893-1917), О.В. Плєтєньов (1952-1955), О.В. Половинник (2000-2003), Ю.Ф. Роговий (1998), В.М. Самородов (з 1975 року по тепер), Б.М. Сидорченко (1930), К.С. Сич (1961-2000), О.І. Сіора (1998-1999), М.В. Слюсар (1990, 2000, 2002, 2008), Н.О. Стецюк (Смоляр) (2000, 2002, 2006, 2008), Т.Г. Тамбер (1968-1983), С.М. Трахтенберг (1893-1941), Р.М. Федько (2008), Т.І. Чепінога (1959-1964), О.В. Халимон (2006, 2012, 2014), Ю.В. Харченко (з 2008 року по тепер), Л.В. Чеботарьова (2014), О.О. Шиян (2012, 2014).

Один із найбільших і найцікавіших національних природних парків Полтавської області є «Нижньосульський» [19]. Він розкинувся на території двох областей – Полтавської і Черкаської, займаючи частину Чернобаївського району другої та земель Оржицького, Семенівського й Глобинського району першої [ПЗФ], охоплюючи Сулинську затоку

Кременчуцького водосховища. Загальна площа цього об'єкту – 10764,2 га, з яких на території Глобинського району знаходиться 1616,2 га. Створено його з метою збереження цінних природних водно-болотних угідь у пони́ззі р. Сула з їх багатим біорізноманіттям – рослинним покривом території півдня Полтавської області, в якому поєдналася водна, прибережно-водна, болотна та лучна рослинності, збереглися залишки дубових і тополево-вербових лісів, степові ділянки на схилах ярів і балок. Загалом флора цього природоохоронного об'єкту нараховує понад 600 видів рослин, у тому числі занесених до Червоної книги України (8 видів) регіонального списку (9). Має парк досить різноманітну фауну, серед якої зустрічаються види з Червоної книги України (23) та з регіонального списку (8) [63].

Наступним досить цікавим природоохоронним об'єктом є Устимівський дендропарк, заснований у 1893 році в с. Устимівка Кременчуцького повіту місцевим землевласником, лікарем за фахом та діячем Кременчуцького повітового земства. Поповнення первісної колекції проводилося до 1916 року. Посадковий матеріал завозився з Німеччини, Франції, Канади, Америки, Японії, Польщі, з міст на території Російської імперії. У 1917 році власник добровільно передав парк у власність держави. Сьогодні він має площу 8,9 га, системою алей поділених на 51 куртину. Має унікальні колекції дубів, тополь, кленів, лип, гірkokатанів тощо.

Загалом сучасна дендрофлора парку налічує 472 види, різноманітності, садові форми, сорти, гібриди, що належать до 53 родин, 123 родів, 370 видів, 102 різновидностей, садових форм, сортів, у тому числі близько 50 раритетних видів. На території парку зростає 9 тис. дерев і кущів. Трав'яний покрив налічує понад 100 видів [12].

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Сулинський» розвинувся на території Градизького лісництва в околицях сіл Липове, Святилівка та Мозоліївка. Землі цього природоохоронного об'єкту – один із мілководних масивів Сулинської затоки, що майже повністю заріс, окрім основного річища Сули. Має площу 19211,1 га. Основною метою створення

цього об'єкту є збереження цінних водно-болотних угідь пониззя р. Сула, адже ця територія є основним нерестовищем на Кременчуцькому водосховищі, місцем нагулу та зимівлі багатьох видів риб, місцем оселення, гніздування й відпочинку перелітних птахів, розмноження та відтворення болотної та водоплавної дичини [63].

Орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Святилівський» площею 139, 2 га створений із метою збереження острівних систем та прилеглої до них акваторії Кременчуцького водосховища в межах Сулинської затоки, що має різноманітні комплекси лісової, лучної та прибережно-водної рослинності. Розкинувся на території Градизького лісництва в околицях с. Святилівка. До його складу входить система островів. Загалом флора цього об'єкту нараховує близько 400 видів, у тому числі й включених до Червоної книги України (1) та регіонального списку(2) [63], та угруповань, внесених до Зеленої книги України.

Фауністичний комплекс є досить багатим – нараховує близько 89 видів наземних хребетних. В основному це птахи – 78 видів [18]. Ссавці, що належать до водно-болотного комплексу, відзначаються невеликою чисельністю. Зрідка зустрічаються типові амфібії.

Наукова цінність заказника полягає в його орнітологічному різноманітті – близько 182 види.

На території колишнього Глобинського району знаходиться три ландшафтні заказники: «Заможненський», «Манжеліївський», «Гора Пивиха».

Ландшафтний заказник місцевого значення «Заможненський» площею 182,2 га в околицях с. Заможне однойменної сільської ради був створений у 1995 році з метою збереження цінних водно-болотних угідь заплави р. Псел із її різноманітним рослинним і тваринним світом, що представляє цікаві природні заплавні комплекси. Нараховуючи близько 450 видів судинних рослин, заказник також є місцем розмноження, відтворення та годівлі тварин біляводного фауністичного комплексу, стабілізатором

мікроклімату та регулятором ґрунових вод і водного режиму р. Псел. Виконує екологічні та рекреаційні функції [63].

Між селами Заможне та Манжелія на площі 552,0 га знаходиться створений у 1994 році заказник місцевого значення «Псільський». Метою створення цього природоохоронного об'єкту є збереження ландшафтів долини р. Псел із заплавами тополевыми та кленово-липово-дубовими лісами з великими лучними галявинами та старорічищами з типовим рослинним і тваринним світом. Найбільш цінними в науковому відношенні на цьому об'єкті є лучно-болотні ділянки з нестабільним гідрорежимом та незначним засоленням. Флора заказника нараховує більше 60 видів судинних рослин, у тому числі й созофітів – видів, включених до Червоної книги України та регіонального списку [63].

Надзвичайно цікавим є наступний об'єкт – ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха» – об'єкт, який має бути комплексним, адже, крім того, що це природно-заповідний об'єкт, тут є матеріали, що дозвляють його вважати одночасно пам'ятком палеонтології, археології та історії. Розкинувся він на території двох районів – в околицях с. Максимівка Кременчуцького району та на південній околиці селища міського типу Градизьк Глобинського району. Його площа – 165,2га. Створений у 1969 році як геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Є унікальним у геологічному та ландшафтному відношенні схилом корінного берега р. Дніпро – нині Кременчуцького водосховища. Має цінні геологічні утворення у відслоненнях берега зустрічаються численні вкраплення в товщі морського мергелю, «рози» гіпсу, палеонтологічні рештки рослин, залишки морської та плейстоценової фаун – амоніти, белемніти, зуб акул тощо, представників мамонтової фауни [50].

Основні площі заказника зайняті лучно-степовою рослинністю. У ботанічному відношенні найбільш цінними є схили з куртинами рослин, які включені до Червоної книги України [88] або є регіонально рідкісними [21].

Заказник має досить різноманітну фауну, у тому числі й занесені до Червоної книги України [89].

Заказник має також історико-культурне значення – у його межах розташовуються залишки курганного некрополю, майдани – пам'ятки селітроваріння в нинішньому Глобинському регіоні в XVI-XVIII ст., залишки Пивогірського Миколаївського монастиря[70]. Із цим місцем пов'язується Пивська битва 1561 року [50].

Прибережна частина заказника активно розмивається водами Кременчуцького водосховища. Руйнації зазнають не тільки природні об'єкти місцевості, а й пам'ятки, розташовані тут – розмиваються кладовища, фундаменти колишніх монастирів. Щоправда, після проведення робіт з укріплення берега руйнівні процеси сповільнюються.

У локальній природно-заповідній мережі Глобинського району функціонує три ботанічні заказники: «Глибочанський», «Манжеліївський», «Кут».

Ботанічний заказник «Глибочанський» знаходиться в околицях с. Заможне, має площу 47,0 га та репрезентує ландшафти долини р. Псел, його правого корінного берега зі степовими схилами та заплави – лучні ділянки й невеликий масив заплавної діброви, що підходить до річки. Флористичне багатство заказника визначають близько 450 видів судинних рослин, у тому числі й включених до Червоної книги України.

Фауна хребетних складається з мешканців степових схилів надзаплавної тераси, заплавної широколистяного лісу. У цілому, територія заказника є стабілізатором мікроклімату, регулятором ґрунтових вод та гідрорежиму річки.

Ботанічний заказник «Манжеліївський» знаходиться в околицях с. Манжелія на площі 5,0 га. Представляє ландшафти правого корінного берега р. Псел. Має досить різноманітну флору, яку представляють близько 350 видів судинних рослин, у тому числі й созофіти (включені до

Європейського Червоного списку, Червоного списку МСОП, регіонального списку) [63].

Ботанічний заказник «Кут» розташований в околицях с. Попівка Федорівської сільської ради на площі 37,2 га. Він створений у 1995 році з метою збереження природних комплексів заплави лівого берега р. Псел з різноманітним рослинним і тваринним світом. Флору заказника репрезентують близько 600 видів судинних рослин, у тому числі й рідкісних, включених до созологічних списків різного рівня. Для території заказника указуються й рідкісні види тварин [63]. Територія заказника є стабілізатором мікроклімау регіону, регулятором ґрунтових вод і гідрорежиму річки Псел та має водоохоронне значення.

Гідрологічний заказник місцевого значення «Гирло Хоролу» знаходиться, як і попередній об'єкт, в околицях с. Попівка Глобинського району на території Федорівської сільської ради. Площа заказника – 169,0 га. Основним завданням створення заказника є збереження природних комплексів у місці впадіння р. Хорол у р. Псел. У цілому, територія заказника складається з заплавної широколистяного лісу, прилеглих до нього лучних ділянок та стрімких схилів, зайнятих чагарниковою й лучно-степовою рослинністю. Флора заказника нараховує близько 600 видів судинних рослин, у тому числі й созофітів. Фауністичне різноманіття високе, у його складі теж зафіксовані рідкісні види [63].

Таким чином, у межах природно-заповідної мережі Глобинського району представлені 5 категорій об'єктів природно-заповідного фонду України: один національний природний парк, чотири ландшафтні заказники, три ботанічні заказники, один гідрологічний заказник, один орнітологічний, один дендропарк. Із них три мають загальнодержавне значення, решта – вісім – місцеве. Площа природно-заповідного фонду району складає 21028,2 га. Показник заповідності в районі становить 8,5%, що перевищує загальнообласний (4,95%), але видається цілком можливим збільшення його до 12% на наступному етапі.

На території об'єктів природно-заповідного фонду в цілому зберегіється типове та унікальне біорізноманіття, характерне для регіону. Однак, більшість об'єктів мають незначні площі, й розміщення їх нерівномірне та розрізнене. Тому природно-заповідна мережа Глобинщини потребує оптимізації, зокрема й шляхом створення на базі ландшафтного заказника «Гора Пивиха» регіонального ландшафтного парку –об'єкту поліфункціонального призначення, що дозволить забезпечити охороною наявні в регіоні природні комплекси й біотопи, а також ефективніше організувати охорону біорізноманіття й території на фоні раціонального використання для потреб науки, урегулювання рекреації та провадження еколого-просвітницької роботи[35, 76].

4.2. Наукова характеристика ландшафтного заказника «Гора Пивиха» як ключового об'єкта перспективного РЛП

Наукова характеристика ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха» у Глобинському районі Полтавської області

Загальні відомості. Ландшафтний заказника місцевого значення «Гора Пивиха» розташований в околицях селища Градизьк Глобинського району та на території Максимівської сільської ради Кременчуцького району.

Підпорядкування. Полтавська область, Глобинський район, ДП «Кременчуцький лісгосп», Градизьке лісництво, кв. 14, 15,16.

Адміністративне розташування об'єкта. Полтавська область, Градизька селищна рада (Глобинський район) та Максимівська сільська рада (Кременчуцький район).

Загальна площа. 165.2 га.

Мета створення. Збереження ландшафтів лівого корінного берега р.Дніпро (Кременчуцького водосховища) із цінним геологічним утворенням – у відслоненні наявні палеонтологічні знахідки. Урвисті відслонення на двовершинному узгір'ї довжиною 3,5 км на східній околиці смт. Градизьк. Виявлені мергель, гіпс та інші породи. Збереглись лісова (природна та соснові насадження) та лучно-степова рослинність із типовими та рідкісними видами флори. Різноманітна фауна Виконує екологічні, геологічні та рекреаційні функції

Ґрунти. Чорноземи типові (незмиті та змиті) на лесових породах: чорноземи типові малогумусні та слабо гумусні.

Геологічна цінність об'єкта. Гора Пивиха – геологічний об'єкт гляціологічного типу.

Гора Пивиха між Градизьком та с. Максимівкою – наслідок льодовикової дислокації. У той же час за своєю геологічною будовою належить також до соляно-купольних структур. Головне геоморфологічне значення – гляціодислокації дніпровської льодовикової епохи – льодовиковий фронт риського часу, середній відділ четвертинної системи (440 тис. років). Одна з найбільш ранніх робіт, в якій доводиться гляціальна природа дислокацій г. Пивихи – Б.Л. Лічкова «До геології гори Пивихи на Дніпрі», надрукована у 1926 році. Подібних поглядів дотримувався і Д.М. Соболев (1931 р.), який звертався неодноразово у своїх дослідженнях до проблеми походження гори Пивихи. Спеціальні дослідження гори здійснювали П.Ф. Гожик, Ю.А. Лаврушин та Ю.І. Чугунний в 1970 р., які дійшли до висновку, що льодовиковий покрив створив вирішальний вплив на форму г. Пивихи, а наявність дніпровської морени на схилах та привершинних частинах гори вказують, що вона була цілком перекрита льодовиком під час його руху. Об'єкт являє собою підняття гори Пивихи, представлене двома горбами, близькими за формою та простяганням, схили яких розчленовані та відкриті ерозійно-денудаційними процесами. Горби з абсолютними відмітками +168,0 та +160,0 м підвищені на 70-76 м над рівнем

водосховища складені інтенсивно дислокованими породами палеогену, перекритими четвертинними утвореннями різного генезису. За будовою гори Пивихи П.Ф. Гожик (1976 р.) виділяє дві крупні частини: проксимальну та дистальну, складену мореною. У них, в свою чергу, виділяється декілька ділянок, які відрізняються інтенсивністю та типами прояву гляціотектонічних деформацій. Можна спостерігати залягання величезних брил мергелю київського ярусу палеогену (потужність близько 15,0 м) нижньочетвертинних пісках. Дистальна частина гори Пивихи майже цілком складена мореною, яка містить великий піщаний відторженець. У відслоненнях Пивихи знайдено рештки викопних рослин і фрагмент кісток мамонта.

Загальна характеристика біорізноманітності. Територія заказника на території Глобинського району репрезентує схил корінного берега Дніпра (Кременчуцького водосховища). Берег на даній ділянці дуже стрімкий, місцями еродований, у деяких місцях зі виходом глибоких ярів. Загалом, тут виявлений складний еродований рельєф. Значні площі на схилах займають протиерозійні насадження із переважанням робінії звичайної (білої акації), а на плато – сосни звичайної – лісокультури. На не заліснених ділянках сформовані лучно-степові та псамофітні угруповання. Найбільш виявленими є ценози з домінуванням бородачу звичайного, пирію середнього, костриці валіської, чебрецю двовидового, келерії гребінчастої, тонконогу вузьколистого, пирію середнього, осоки ранньої, житняка гребінчастого, рідкісні фітоценози перлівки трансільванської, ковили волосистої та ефедри двохколоскової. Основне флористичне ядро складають види ксерофітного та мезоксерофітного різнотрав'я: залізняк бульбистий, шавлія дібровна, шавлія поникла, різак звичайний, суниця зелені, люцерна румунська, перстач сріблястий, чистець трансільванський та ін.

На свіжих еродованих ділянках зустрічається житняк гребінчастий та тонконіг бульбистий.

У науковому відношенні найбільш цікавими є опуклі ділянки на стрімких схилах південної експозиції у верхній частині «гори» (біля плакорної ділянки, зайнятої тут культурами сосни), з угрупованнями ефедри двоколоскової – третинного релікту із голонасінних. Вона зрідка трапляється на відслоненнях, на степових схилах на півдні Лісостепу, в Степу та Криму. Виявлене місцезнаходження є вірогідно найбільш північним на Україні. Ефедра має на цих ділянках проективне покриття 60-65% при загальному проективному покритті 85-90%. Окремими плямами та куртинами виявлені костриця валіська, чебрець двовидовий. У травостої сполучаються типові степові види (ковила волосиста, занесена до Червоної книги України, келерія гребінчаста, аспарагус багатолістий, юринія вапнякова, астрагал борозенчастий, шавлія поникла та деякі інші) із видами, характерними для відслонень, такими як бурачок пустельний, чебрець двовидовий, тонконіг бульбистий. У нижній частині схилу виявлений степовий вид – шавлія буквицелиста – занесена до регіонального списку. На верхніх і середніх частинах схилів виявлені угруповання регіонально рідкісного виду мигдалю степового.

На одній із ділянок, розташованій у місці виходу на корінний берег старого глибокого розробленого яру, ефедра утворює угруповання площею близько 300 м², де співдомінує із полином австрійським.

У яружно-балкових утвореннях збереглись південні діброви (кленово-липово-дубові ліси із кленом татарським) з типовим та дещо південним флористичним складом. У трав'янистому покриві домінують зірочник ланцетовидний, тонконіг дібровний, подекуди – перлівка поникла. Основне флористичне ядро є типовим: медунка темна, просянка розлога, купина багатоквіткова, копитняк європейський, кропива дводомна, розхідник шорсткий, кінський часник черешчатий. У складі весняної флори зустрічаються ряст ущільнений, проліска сибірська, анемона жовтецева, зірочки жовті, пшінка весняна та ін. На схилах сформовані лісокультури із сосни звичайної. Це – середньовікові насадження із дещо трансформованим

трав'янистим покривом. На окремих ділянках виявлені фрагменти мохово-лишайникових угруповань (домінує плевроцій Шребера, види роду кладонія), злакових (тонконогу звичайного, куничника наземного) та рідкотравних (зустрічаються чистотіл великий, герань Робертова, празелень звичайна, міцеліс муровий, зірочник середній).

Фауна придніпровських схилів на території заказника не виділяється високим видовим різноманіттям. В той же час, вона має досить типовий для території Лівобережного Лісостепу видовий склад та структуру.

На ділянках із розрідженою деревно-чагарниковою рослинністю звичайними є сорока, славка сіра, щеврик лісовий, іволга, славка чорноголова, вівсянка звичайна, соловейко звичайний, дрізд чорний, жулан.

У норах, створених на стрімких схилах гніздяться бджолоїдка звичайна, одуд, ластівки берегові, горобці хатні та польові.

Із інших хребетних тварин на території заказника в незначній кількості мешкають козуля європейська, заєць сірий, лисиця звичайна.

Із плазунів на відкритих ділянках зустрічаються ящірки прудка та зелена. Слід відзначити, що на лівому березі Дніпра останній вид зустрічається на відносно невеликій ділянці узбережжя між гирлом Сули та м. Кременчук.

Рідкісні види фауни. Серед тварин «Гори Пивихи» відмічено 6 видів, включених до Європейського Червоного списку (далі – ЄЧС), 13 видів із Червоної книги України (далі – ЧКУ (Червона книга..., 2009) та 18 регіонально рідкісних видів (далі – РР) (Див. список). Крім того, 97 видів належать до II Додатку Бернської конвенції (перелік видів фауни, що підлягають особливій охороні) (Годлевська та ін., 2010) та 36 видів складають групу мисливських тварин. Їх перелік і соціологічна характеристика наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Тварини зі спеціальним статусом охорони

Вид	Категорія рідкості	Характер перебування на території заказника
Лісові		
Кібчик. <i>Falco vespertinus</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний на міграціях
Боривітер звичайний. <i>Falco tinunculus</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний на міграціях
Слуква. <i>Scolopax rusticola</i>	регіонально рідкісний вид	Звичайний на міграціях
Волове очко. <i>Troglodytes troglodytes</i>	регіонально рідкісний вид	Звичайний під час обох міграцій та на зимівлі
Вівчарик весняний. <i>Phylloscopus trochilus</i>	регіонально рідкісний вид	Звичайний на міграціях
Мухоловка мала. <i>Ficedula parva</i>	регіонально рідкісний вид	Рідкісний на міграціях
Дрізд-омелюх. <i>Turdus viscivorus</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний на гніздуванні та зимівлі
Чиж. <i>Spinus spinus</i>	регіонально рідкісний вид	Звичайний на зимівлі та під час обох міграцій
Орел-карлик. <i>Hieraetus pennatus</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Підорлик малий. <i>Aquila pomarina</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Журавель сірий. <i>Grus grus</i>	Червона книга України	Звичайний на міграціях
Голуб-синяк. <i>Columba oenas</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Сиворакша. <i>Coracias garrulus</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Сорокопуд сірий	Червона книга України	Рідкісний на міграціях та зимівлі
Луко-степові		
Лунь лучний. <i>Circus pygargus</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Сова болотяна. <i>Asio flammeus</i>	Червона книга України	Рідкісний на міграціях
Деркач. <i>Crex crex</i>	Європейський Червоний список	Нечисленний на міграціях
Ящірка прудка. <i>Lacerta agilis</i>	Європейський Червоний список	Нечисленний
Прибережно-водні		
Чепура велика. <i>Egretta alba</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний літучий та на міграціях
Лебідь-шипун. <i>Cygnus olor</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний на прольотах
Бобер європейський. <i>Castor fiber</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисленний
Візон річковий. <i>Neovison vison</i>	регіонально рідкісний вид	Нечисельний

Шуліка чорний	Червона книга України	Рідкісний на прольотах
Журавель сірий	Червона книга України	Звичайний на міграціях
Видра річкова. <i>Lutra lutra</i>	Червона книга України, Європейський червоний список	Нечисленний
Черепаха болотна європейська. <i>Emys orbicularis</i>	Європейський Червоний список	Нечисленний
Вуж звичайний. <i>Natrix natrix</i>	Європейський Червоний список	Нечисленний
Євритопні		
Горностай. <i>Mustela erminea</i>	Червона книга України	Буває досить звичайний в період максимуму популяційного циклу динаміки чисельності
Вухань бурий. <i>Plecotus auritus</i>	Червона книга України, Європейський Червоний список	Нечисленний
Вечірниця руда. <i>Nyctalus noctula</i>	Червона книга України	Нечисленний

За результатами проведеної созологічної оцінки видового складу рідкісних тварин, виявлених у межах досліджуваної території, встановлено, що вони належать до чотирьох фауністичних комплексів: лісового (14 видів), луко-степового (4), прибережно-водного (9), групи євритопних видів (3).

Ці види представляють різні систематичні групи хребетних наземних тварин: плазуни (3 види), птахи (21), ссавці (6). Із групи земноводних рідкісних видів не виявлено. За особливостями перебування на території Приворсклянського парку представники рідкісних видів тварин розподілилися на 6 груп: нечисленний – 8 видів, нечисленний на міграціях – 3, звичайний на міграціях – 5, рідкісний на міграціях – 9, нечисленний на гніздуванні та зимівлі – 3, звичайний на зимівлі та під час обох міграцій – 2. Цей розподіл засвідчує те, що серед постійно присутніх на території Приворсклянського парку відсутні види із созологічними статусом. Созологічна цінність тваринного світу парку посилюється під час весняних і осінніх міграцій, оскільки Дніпро (річка 1-го порядку) є важливим

екологічним коридором регіональної екомережі Полтавщини [67, 68], і визначають показники біорізноманітності території.

Таким чином, тваринний світ заказника в цілому зберігає основні ознаки біотопів місцевості – водних та лісових. Однак, через незначну його площу та посилену рекреацію видовий склад тварин є дещо збідненим. Наявність природних берегів річок обумовлює наявність у парку водних ссавців – бобрів, однак та ін., оскільки заходи у норі цих тварин відбувається під водою. Проживання та заходження на дану територію одомашнених та здичавілих котів та собак пояснює практично відсутність ґрунтових гніздуючих птахів, які знищують як дорослих птахів, так і кладки, полюючи на них. Наявність лучних відкритих ділянок обумовлює формування типової ентомофауни парку, яка потребує спеціального вивчення, однак їх площі на території парку є незначними.

У цілому, гора Пивиха являє собою унікальний в ландшафтному відношенні мальовничий природний комплекс із багатим рослинним (флорою та наявністю рідкісних угруповань ковили волосистої та ефедри двоколоскової) та тваринним світом.

Ландшафтний заказник виконує значні наукові, геологічні, екологічні та рекреаційні функції.

Протягом 1994-1999 років на суміжних територіях було створено лісові культури, серед яких основними породами є дуб звичайний та робінія звичайна, супутніми – береза повисла, ясен звичайний, груша звичайна та маслинка срібляста. У 1994 році насаджено 5 га, у 1995 – 4 га, 1996 – 5 га, 1997 – 17 га, 1998 – 20 га, 1999 – 20 га. Даним культурам 10-15 років. Вони перебувають на перших стадіях формування ценозів і підсилюють екологічну значущість природних комплексів.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха» є важливим об'єктом природно-заповідним об'єктом природно-заповідної мережі Полтавської області й важливою ключовою територією Дніпровського національного екологічного коридору регіональної екомережі Полтавщини.

Ландшафтний заказник «Гора Пивиха» розглядається як ключовий об'єкт перспективного РЛП «Гора Пивиха» та планується його включити до складу заповідної зони парку.

В умовах значних екологічних проблем місцевості, пов'язаних із абразивними процесами (підмивання гори водами Кременчуцького водосховища) та значним рекреаційним навантаженням, що особливо посилилось в умовах поживлення внутрішнього туризму, викликаного світовою COVID-19-ситуацією, доцільно на базі заказника створити регіональний ландшафтний парк – об'єкт поліфункціонального призначення зі створенням спеціальної адміністрації та штату для вирішення проблем збереження, охорони та раціонального використання ресурсів місцевості, урегулювання рекреаційних потоків та ін.

4.3. Картка первинного обліку ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха»

Ландшафтний заказник «Гора Пивиха» є ключовим природно-заповідним об'єктом, на базі якого ми рекомендуємо створити РЛП «Гора Пивиха». Для цього об'єкта у 2008 році була розроблена кадастрова картка за формою 1ДКПЗФ, яка нами уточнена в частині «рослинний світ», «тваринний світ». Надаємо її в оригінальній формі.

Таблиця 2

Картка первинного обліку регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» (Форма ДК ПЗФ 1)

010	00	000	0000	Назва території, об'єкта ПЗФ та номер реєстрації: Ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха»	85				
020	01	000	0000	Значення:					
020	02	000	0000	- місцеве					
030	01	000	0000	Категорія:					
030	05	000	0000	заказник:					
030	05	001	0000	- ландшафтний					
040	00	000	0000	Підпорядкування (назва органу управління): Державне підприємство «Кременчуцький лісгосп», Градизьке лісництво, кв. 14 – 140 га					
060	00	000	0000	Адміністративне розташування об'єкта ПЗФ: Полтавська область, Глобинський район, Градизька селищна рада – 140 га					
070	00	000	0000	Місцезнаходження об'єкта ПЗФ: на території смт Градизьк					
080	02	000	0000	Створено (оголошено): Рішенням Полтавської обласної ради від 27.10.1994 р. «Про затвердження додаткового переліку заповідних територій та об'єктів області» на площі 140 га					
080	03	000	0000	Мета створення (оголошення об'єкта ПЗФ): Збереження ландшафтів правого корінного берега р. Дніпро (Кременчуцького водосховища) із цінним геологічним утворенням – у відслоненні палеонтологічні знахідки. Урвисті відслонення на двовершинному узгір'ї довжиною 3,5 км на східній околиці смт. Градизьк. Виявлені мергель, гіпс та інші породи. Збереглися лісова (природна та соснові насадження) та лучно-стєпова рослинність із типовими та рідкісними видами флори. Різноманітна фауна Виконує екологічні, геологічні та рекреаційні функції					
090	00	000	0000	Адреса: поштова електронної пошти тел/факс 1. вул. Шевченка, 41, 2-02-96 м. Кременчук, 39600 2. смт Градизьк, 3-42-38 Глобинський район, Полтавська область, 39070					
110	00	000	0000	Географічні координати крайніх точок території (градуси, мінути, секунди): Північна точка: 49° 13' 45" пн.ш.; 33° 06' 56" сх.д. Південна точка: 49° 13' 07" пн.ш.; 33° 07' 05" сх.д. Західна точка: 49° 13' 34" пн.ш.; 33° 06' 51" сх.д. Східна точка: 49° 13' 33" пн.ш.; 33° 07' 04" сх.д. Центр: 49° 13' 32" пн.ш.; 33° 06' 59" сх.д.					
110	01	000	0000	Абсолютна відмітка рівня, м БС – мінімальна, максимальна, середня абсолютна висота поверхні. Мінімальна – 150м. Максимальна – 166м. Середня – 160м.					
120	01	004	0004	Положення об'єкта ПЗФ в системі фізико-географічного районування згідно з додатком 1 КРАЇНА: Східно-Європейська рівнина, ЗОНА: Лісостєпова, ПРОВІНЦІЯ: Лівобережно-Дніпровська лісостєпова, ОБЛАСТЬ: Південно-Дніпровська терасова низовинна область					
120	02	008	0001	Положення об'єкта ПЗФ у системі геоботанічного районування згідно з додатком 2 Область: Європейсько-Сибірська лісостєпова Провінція: Східно-Європейська Підпровінція: Лівобережно-Придніпровська Округ: Бахмацько-Кременчуцький (Оболонсько-Кобеляцький)					
120	03	006	0002	Положення об'єкта ПЗФ в системі зоогеографічного районування згідно з додатком 3: Область: Палеарктична Підобласть: Бореальна Європейсько-Сибірська Провінція: Європейсько-Західносибірська лісова Округ: Східно-Європейський Район: Мішаного, листяного лісу та лісостєпу Ділянка: Східно-Європейська листяного лісу та лісостєпу Підділянка: Лівобережна					
130	00	000	0000	Загальна площа об'єкта ПЗФ в гектарах, всього: 140,0					
130	02	000	0000	- в постійному користуванні (власності) інших землекористувачів (власників)					
Функціональне зонування території об'єкта ПЗФ									
					Поза загальною площею, га				
140	11	000	0000	Охоронна	Не встановлена				
Об'єкти збереження									
				Категорії об'єктів	Об'єкти збереження	Назва	Опис об'єкта збереження	Одиниця виміру	Кількість
150	01	000	0000	Геологічні					
150	01	001	0000		відслонення			одиниць	
					Гора Пивиха – геологічний об'єкт гляціологічного типу. Гора Пивиха між Градизьком та с. Максимівкою – наслідок льодовикової дислокації. У той же				

				<p>час за своєю геологічною будовою належить також до соляно-купольних структур. Головне геоморфологічне значення – гляціодислокації дніпровської льодовикової епохи – льодовиковий фронт риського часу, середній відділ четвертинної системи (440 тис. років). Одна з найбільш ранніх робіт, в якій доводиться гляціальна природа дислокацій г. Пивихи – Б.Л. Лічкова «К геології гори Пивихи на Дніпрі», надрукована у 1926 році. Подібних поглядів дотримувався і Д.М. Соболев (1931 р.), який звертався неодноразово у своїх дослідженнях до проблеми походження гори Пивихи. Спеціальні дослідження гори здійснювали П.Ф. Гожик, Ю.А. Лаврушин та Ю.І. Чугунний в 1970 р., які дійшли до висновку, що льодовиковий покрив створив вирішальний вплив на форму г. Пивихи, а наявність дніпровської морени на схилах та привершинних частинах гори вказують, що вона була цілком перекрита льодовиком під час його руху. Об'єкт являє собою підняття гори Пивихи, представлене двома горбами, близькими за формою та простяганням, схили яких розчленовані та відкриті ерозійно-денудаційними процесами. Горби з абсолютними відмітками +168,0 та +160,0 м підвищені на 70-76 м над рівнем водосховища ц складені інтенсивно дислокованими породами палеогену, перекритими четвертинними утвореннями різного генезису. За будовою гори Пивихи П.Ф. Гожик (1976 р.) виділяють дві крупні частини: проксимальну та дистальну, складену мореною. У них, в свою чергу, виділяється декілька ділянок, які відрізняються інтенсивністю та типами прояву гляціотектонічних деформацій. Можна спостерігати залягання величезних брил мергелю київського ярусу палеогену (потужність близько 15,0 м) в нижньочетвертинних пісках. Дистальна частина гори Пивихи майже цілком складена мореною, яка містить великий піщаний відторженець. У відслоненнях Пивихи знайдено рештки викопних рослин і фрагмент кісток мамонта.</p>				
150	04	000	0000	Грунтові				
150	04	001	0000		Назви типів ґрунтів, згідно кодів додатка 4			
150	04	001	0011		<i>Чорноземи типові (незмиті та змиті) на лесових породах</i>		Чорноземи типові малогумусні та слабогумусні	
150	05	000	0000	Флористичні				-
150	05	001	0000		Загальна кількість видів природної флори		видів	
150	05	002	0000		з них: - за відділами (згідно кодів додатка 5):		видів	бл. 550
150	05	002	0001		плауноподібні		“ – “	0
150	05	002	0002		хвощеподібні		“ – “	1-2
150	05	002	0003		папоротеподібні		“ – “	1-3
150	05	002	0004		голонасінні		“ – “	2
150	05	002	0005		покритонасінні		“ – “	540-550
150	05	003	0000		з них: - ендеміки		“ – “	0
150	05	004	0000		Види рослин (на природній території), занесені до Європейського Червоного списку (згідно кодів додатка 6)		видів	0
150	05	005	0000		Види рослин (на природній території), занесені до Червоної книги України (згідно кодів додатка 7)		видів	1
150	05	005	0473	<i>Stipa capillata</i> L.	Ковила волосиста	На схилах правого корінного берега р. Дніпро, домінант угруповань лучних та справжніх степів (фрагменти) [002], [004], [005], [009]		
150	06	000	0000	Фітоценотичні	Основні площі заказника зайняті лучно-степовою рослинністю, що формується на верхніх та середній частинах схилів правого корінного берега р. Дніпро (Кременчуцького водосховища). Фоновими є угруповання ковили волосистої (ценози та окремі куртини-групи), костриці валіської, тонконогу вузьколистого, стоколосу безостого, осоки ранньої. Основне флористичне ядро складають види ксерофітного та мезоксерофітного різнотрав'я: залізняк бульбистий, шавлія дібровна, шавлія поникла, різак звичайний, суніці зелені, люцерна румунська, перстач сріблястий, чистець трансільванський та ін. На дещо еродованих ділянках виявлені куртини ефедри двохколоскової – регіонально рідкісного, реліктового, погранично арельного степового виду із голонасінних.			
					Зустрічається в ксерофітних умовах і малопоширена в регіоні шавлія буквицелиста. У яружно-балкових утвореннях збереглися південні діброви (кленово-липово-дубові ліси із кленом татарським) з типовим та дещо південним флористичним складом. У трав'янистому покриві домінують зірочник ланцетовидний, тонконіг дібровний, подекуди – перлівка поникла. Основне флористичне ядро є типовим: медунка темна, просянка розлога, купина багатоквіткова, копитняк європейський, кропива дводомна, розхідник шортський, кінський часник черешчатий. У складі весняної флори зустрічаються рясг ущільнений, проліска сибірська, анемона жовтецева, зірочки жовті, пшінка			

					весняна та ін. На схилах сформовані лісокультури із сосни звичайної. Це – середньовікові насадження із дещо трансформованим трав'янистим покривом. На окремих ділянках виявлені фрагменти мохово-лишайникових угруповань (домінує плевроцій Шребера, види роду кладонія), злакових (тонконогу звичайного, куничника наземного) та рідкотравних (зустрічаються чистотіл великий, герань Робертова, празелень звичайна, міцеліс муровий, зірочник середній).		
150	06	001	0000		Характеристика рослинності та ступінь її збереженості (згідно кодів додатка 8)		
150	06	001	0100	Ліси			
150	06	001	0101	корінні угруповання: широколистяні ліси – діброви (кленово-липово-дубові)			
150	06	001	0102	похідні угруповання: лісокультури сосни звичайної			
150	06	001	0200	Чагарники			
150	06	001	0201	корінні угруповання: терну звичайного			
150	06	001	0400	Степи			
150	06	001	0401	корінні угруповання: лучні: ковили волосистої, костриці валіської, тонконогу вузьколистого, стоколосу безостого, осоки ранньої			
150	06	002	0000		Перелік рослинних угруповань за Зеленою книгою України (згідно кодів додатка 9)		2
				Лісові:			
150	06	002	1037	Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae), Acereto (platanoidis)-Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae), Tilieto (cordatae)-Quercetum aegopodiosum, Acereto (platanoidis)-Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) aegopodiosum	Асоціації липово-дубових та кленово-липово-дубових лісів волосистоосокових та яглицевих (типові угруповання)		
				Степові			
150	06	002	3009	Stipeta capillatae			Формація ковили волосистої
150	07	000	0000	Фауністичні			
150	07	001	0000		Загальна кількість видів природної фауни	вивчено недостатньо	119
150	07	002	0000		з них: - за типами і класами (згідно кодів додатка 10):	Видів	
150	07	002	1600		Хордові, в тому числі за класами:	“ _ “	119
150	07	002	1607		– земноводні	“ _ “	5
150	07	002	1608		– плазуни	“ _ “	3
150	07	002	1609		– птахи	“ _ “	88
150	07	002	1610		– ссавці	“ _ “	24
150	07	003	0000		з них: - ендеміки	“ _ “	0
150	07	004	0000		Види тварин (на природній території), занесені до Європейського Червоного списку (згідно кодів додатка 11)	видів	2
150	07	004	0006		Plecotus auritus L.	Вухань звичайний	Звичайний
150	07	004	0031		Crex crex L.	Деркач	Звичайний на гніздуванні та на міграціях
150	07	005	0000		Види тварин (на природній території), занесені до Червоної книги України (згідно кодів додатка 12)	видів	3
150	07	005	0197		Lanius excubitor L	Сорокопуд сирій	Зрідка зимує
150	07	005	0236		Mustela erminea L.	Горностай	Вид з нестійкою чисельністю
150	07	005	0370		Vipera ursini Bonap.	Гадюка степова	Нечисленний
150	07	006	0000		Мисливські тварини за даними мисливської таксації (згідно кодів додатка 13)	видів	15
150	07	006	0004		Lepus europaeus Pall.	Заєць-русак	Звичайний
150	07	006	0006		Sciurus vulgaris L.	Білка звичайна	Звичайний
150	07	006	0012		Vulpes vulpes L.	Лисиця звичайна	Звичайний
150	07	006	0013		Nyctereutes procyonoides Gray.	Єнотовидний собака	Звичайний

150	07	006	0016		<i>Martes martes</i> L.	Куниця лісова	Звичайний		
150	07	006	0017		<i>Mustela erminea</i> L.	Горностай	Вид з нестійкою чисельністю		
150	07	006	0027		<i>Sus scrofa</i> L.	Кабан	Звичайний		
150	07	006	0031		<i>Capreolus capreolus</i> L.	Козуля	Звичайний		
150	07	006	0119		<i>Scolopax rusticola</i> L.	Вальдшнеп	Звичайний на міграціях		
150	07	006	0081		<i>Perdix perdix</i> L.	Куріпка сіра	Нечисленний		
150	07	006	0082		<i>Coturnix coturnix</i> L.	Перепел	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях		
150	07	006	0089		<i>Crex crex</i> L.	Деркач	Звичайний на гніздуванні та на міграціях		
150	07	006	0135		<i>Columba oenas</i> L.	Голуб-синяк	Нечисленний на міграціях		
150	07	006	0136		<i>Columba palumbus</i> L.	Припутень	Звичайний на міграціях та гніздуванні		
150	07	006	0137		<i>Streptopelia turtur</i> L.	Горлиця звичайна	Звичайний на гніздуванні та міграціях		
150	08	000	0000	Флористичні та фауністичні об'єкти збереження, відповідно до Бернської конвенції					
150	08	001	0000		Види рослин, занесені до додатку 1 Бернської конвенції, згідно додатка 14		видів	0	
150	08	002	0000		Види тварин, занесені до додатку 2 Бернської конвенції, згідно додатка 15		видів	70	
150	08	002	0001		<i>Crocodylus suavis</i> Pall.	Білозубка мала	Рідкісний		
150	08	002	0016		<i>Plecotus auritus</i> L.	Вухань звичайний	Звичайний		
150	08	002	0019		<i>Nyctalus noctula</i> Schr.	Вечірниця руда (дозірна)	Звичайний		
150	08	002	0026		<i>Vespertilio murinus</i> L.	Кажан двоколірний	Нечисленний		
150	08	002	0096		<i>Buteo lagopus</i> Pontopp.	Зимняк	Звичайний на міграціях та зимівлі		
150	08	002	0095		<i>Buteo buteo</i> L.	Канюк звичайний	Звичайний на міграціях та гніздуванні		
150	08	002	0115		<i>Hypotriorchis subbuteo</i> L.	Чеглок	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях		
150	08	002	0116		<i>Erythropus vespertinus</i> L.	Кібчик	Рідкісний на міграціях		
150	08	002	0113		<i>Cercheis tinunculus</i> L.	Боривітер звичайний	Рідкісний на міграціях		
150	08	002	0123		<i>Crex crex</i> L.	Деркач	Звичайний на гніздуванні та на міграціях		
150	08	002	0181		<i>Strix aluco</i> L.	Сова сіра	Звичайний		
150	08	002	0183		<i>Asio otus</i> L.	Сова вухата	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях та зимівлі		
150	08	002	0187		<i>Caprimulgus europaeus</i> L.	Дрімлюга	Звичайний на гніздуванні та на міграціях		
150	08	002	0190		<i>Merops apiaster</i> L.	Бджолоїдка звичайна	Звичайний на гніздуванні та на міграціях		
150	08	002	0192		<i>Upupa epops</i> L.	Одуд	Звичайний на гніздуванні та на міграціях		
150	08	002	0196		<i>Picus canus</i> L.	Дятел сивий	Звичайний на гніздуванні, на міграціях, рідкісний на зимівлі		
150	08	002	0197		<i>Dendrocopos major</i> L.	Дятел великий строкатий	Звичайний на гніздуванні, на міграціях і зимівлі		
150	08	002	0201		<i>Dendrocopos minor</i> L.	Дятел малий	Нечисленний у всі сезони		
150	08	002	0202		<i>Iynx forguilla</i> L.	Крутиголовка	Звичайний на гніздуванні та міграціях		

150	08	002	0204		<i>Melanicorypha calandra</i> L.	Жайворонок степовий	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0212		<i>Riparia riparia</i> L.	Ластівка берегова, або шурик	Звичайний на міграціях та на годівлі у гніздовий сезон
150	08	002	0209		<i>Hirundo rustica</i> L.	Ластівка сільська	Звичайний на міграціях та на годівлі у гніздовий сезон
150	08	002	0211		<i>Delichon urbica</i> L.	Ластівка міська	Звичайний на міграціях та на годівлі у гніздовий сезон
150	08	002	0332		<i>Oriolus oriolus</i> L.	Іволга	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0216		<i>Motacilla citreola</i> Pall.	Плиска жовта	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях
150	08	002	0214		<i>Motacilla alba</i> L.	Плиска біла	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях
150	08	002	0220		<i>Anthus trivialis</i> L.	Щеврик лісовий	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0228		<i>Bombicilla garrulus</i> L.	Омелюх	В окремі роки буває звичайним на зимівлі
150	08	002	0226		<i>Lanius collurio</i> L.	Сорокопуд-жулан	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0227		<i>Lanius minor</i> Gm.	Сорокопуд чорнолобий	Нечисленний на гніздуванні, звичайний на міграціях
150	08	002	0225		<i>Lanius excubitor</i> L.	Сорокопуд сірий	Зрідка зимує
150	08	002	0231		<i>Prunella modularis</i> L.	Тинівка лісова	Нечисленний на міграціях
150	08	002	0234		<i>Erithacus rubecula</i> L.	Вільшанка	Звичайний на міграціях, гніздуванні, рідкісний на зимівлі
150	08	002	0235		<i>Luscinia luscinia</i> L.	Соловей східний	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0247		<i>Saxicola ruberta</i> L.	Чекан лучний	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0248		<i>Saxicola torquata</i> L.	Чекан чорноголовий	Звичайний на міграціях, нечисленний на гніздуванні
150	08	002	0241		<i>Oenanthe oenanthe</i> L.	Камінка звичайна	Звичайний на міграціях, нечисленний на гніздуванні
150	08	002	0246		<i>Phoenicurus phoenicurus</i> L.	Горихвістка звичайна	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях
150	08	002	0258		<i>Acrocephalus palustris</i> Bechst.	Очеретянка чагарникова	Нечисленний на гніздуванні та звичайний на міграціях
150	08	002	0262		<i>Hippolais icterina</i> Vieill.	Берестянка	Рідкісний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0269		<i>Sylvia nisoria</i> Bechst.	Славка рябогруда	Нечисленна на гніздуванні, звичайна на прольоті
150	08	002	0265		<i>Sylvia borin</i> Bodd.	Славка садова	Звичайний на міграціях та нечисленний на гніздуванні
150	08	002	0268		<i>Sylvia atricapilla</i> L.	Славка чорноголова	Звичайний на гніздуванні та на міграціях
150	08	002	0267		<i>Sylvia communis</i> Lath.	Славка сіра	Звичайний на гніздуванні та на міграціях
150	08	002	0266		<i>Sylvia curruca</i> L.	Славка прудка	Звичайний на міграціях та нечисленний на гніздуванні
150	08	002	0274		<i>Phylloscopus collybita</i> Vieill.	Вівчарик-ковалик	Звичайний на гніздуванні та міграціях
150	08	002	0275		<i>Phylloscopus trochilus</i> L.	Вівчарик весняний	Звичайний на міграціях
150	08	002	0276		<i>Phylloscopus sibilatrix</i> Bechst.	Вівчарик жовтобровий	Звичайний на міграціях та нечисленний на гніздуванні
150	08	002	0282		<i>Regulus regulus</i> L.	Корольок жовтоголовий	Численний на міграціях та зимівлі
150	08	002	0284		<i>Muscicapa striata</i> Pall.	Мухоловка сіра	Звичайний на міграціях та нечисленний на гніздуванні

150	08	002	0285		<i>Ficedula hypoleuca</i> Pall.	Мухоловка строката	Звичайний на міграціях та нечисленний на гніздуванні	
150	08	002	0286		<i>Ficedula albicollis</i> Temm.	Мухоловка-білошийка	Звичайний на гніздуванні та міграціях	
150	08	002	0287		<i>Siphia parva</i> Bechst.	Мухоловка мала	Звичайний на міграціях	
150	08	002	0289		<i>Aegithalos caudatus</i> L.	Синиця довгохвоста	Рідкісний на гніздуванні, звичайний на зимівлі та міграціях	
150	08	002	0291		<i>Parus major</i> L.	Синиця велика	Звичайний на гніздуванні, зимівлі, на міграціях	
150	08	002	0292		<i>Parus caeruleus</i> L.	Синиця блакитна	Звичайний на гніздуванні, зимівлі та міграціях	
150	08	002	0298		<i>Sitta europaea</i> L.	Повзик	Звичайний на гніздуванні	
150	08	002	0300		<i>Certhia familiaris</i> L.	Підкоришник звичайний	Звичайний на гніздуванні	
150	08	002	0305		<i>Emberiza citrinella</i> L.	Вівсянка звичайна	Звичайний на гніздуванні, численний на міграціях, рідкісний на зимівлі	
150	08	002	0314		<i>Carduelis carduelis</i> L.	Щиглик	Звичайний на гніздуванні, міграціях та зимівлі	
150	08	002	0316		<i>Cannabina cannabina</i> L.	Коноплянка	Нечисленний на гніздуванні, міграціях	
150	08	002	0315		<i>Chloris chloris</i> L.	Зеленяк	Звичайний на гніздуванні, міграціях та рідкісний на зимівлі	
150	08	002	0320		<i>Spinus spinus</i> L.	Чиж	Рідкісний на гніздуванні, численний на міграціях та зимівлі	
150	08	002	0322		<i>Coccothraustes coccothraustes</i> L.	Костогряз	Звичайний на гніздуванні, міграціях, нечисленний на зимівлі	
150	08	002	0323		<i>Fringilla coelebs</i> L.	Зяблик	Численний на гніздуванні та міграціях	
150	08	002	0355		<i>Pelobates fuscus</i> Laur.	Часничниця звичайна	Рідкісний	
150	08	002	0358		<i>Hyla arborea</i> L.	Квакша звичайна	Звичайний	
150	08	002	0359		<i>Rana arvalis</i> Nilss.	Жаба гостроморда	Звичайний	
150	08	002	0338		<i>Lacerta agilis</i> L.	Ящірка прудка	Звичайний	
150	08	002	0348		<i>Vipera ursini</i> Bonap.	Гадюка степова	Нечисленний	
150	09	000	0000	Інші об'єкти збереження			-	-
150	09	001	0000		Види рослин (на природній території), занесені до обласного Червоного списку		видів	3
					<i>Ephedra distachya</i> L.	Ефедра двохколоскова		
					<i>Scilla sibirica</i> Haw.	Проліска сибірська		
					<i>Salvia betonicaefolia</i> Etl	Шавлія буквицелиста		
150	09	002	0000		Лікарські рослини		видів	102
					<i>Anemone ranunculoides</i> L.	Анемона жовтецева		
					<i>Astragalus danicus</i> Retz.	Астрагал датський		
					<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	Астрагал солодколистий		
					<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Березка польова		
					<i>Heracleum sibiricum</i> L.	Борщівник сибірський		
					<i>Euonymus europaea</i> L.	Бруслина європейська		
					<i>Sambucus racemosa</i> L.	Бузина червона		
					<i>Sambucus nigra</i> L.	Бузина чорна		
					<i>Betonica officinalis</i> L.	Буквиця лікарська		
					<i>Melilotus albus</i> Medik.	Буркун білий		
					<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall.	Буркун жовтий, буркун лікарський		
					<i>Salix acutifolia</i> Wiild.	Верба гостролиста		
					<i>Salix cinerea</i> L.	Верба попеляста		

			<i>Veronica chamaedris</i> L.	Вероніка дібровна
			<i>Centaurea jacea</i> L.	Волошка лучна
			<i>Ulmus laevis</i> Pall.	В'яз гладенький
			<i>Coronilla varia</i> L.	В'язіль барвистий
			<i>Dianthus deltoids</i> L.	Гвоздика дельтовидна
			<i>Berteroa incana</i> (L.) CD.	Гикавка сива
			<i>Crataegus curvicalpa</i> Lindm.	Глід кривочашечковий
			<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst. et Kit.	Глід п'ятистопчиковий
			<i>Ajuga genevensis</i> L.	Горлянка женеvська
			<i>Geum urbanum</i> L.	Гравілат міський
			<i>Pyrus communis</i> L.	Груша звичайна
			<i>Achillea nobilis</i> L.	Деревій благородний
			<i>Achillea submillefolium</i> Klok. et Krytzi	Деревій майже звичайний
			<i>Verbascum thapsus</i> L.	Дивина ведмежа
			<i>Genista tinctoria</i> L.	Дрік фарбувальний
			<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	Дріоптерис (щитник) чоловічий
			<i>Dryopteris carthusiana</i> (vill.) H.P. Fuchs	Дріоптерис (щитник) шартський
			<i>Quercus robur</i> L.	Дуб звичайний
			<i>Ephedra distachya</i> L.	Ефедра двохколоскова
			<i>Ranunculus polyanthemos</i> L.	Жовтець багатоквітковий
			<i>Rhamnus cathartica</i> L.	Жостір проносний
			<i>Phlomis tuberosa</i> L.	Залізник бульбистий
			<i>Hypericum perforatum</i> L.	Звіробій звичайний
			<i>Chamaecytisus ruthenicus</i> (Fisch. ex Woloszcz.) Klaskova	Зіновать руська
			<i>Gagea lutea</i> (L.) Ker.-Gawl.	Зірочки жовті
			<i>Polygala vulgaris</i> L.	Китятки звичайні
			<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb) Cavara et Grande	Кінський часник черешчатий
			<i>Acer platanoides</i> L.	Клен гостролистий
			<i>Trifolium pratense</i> L.	Конюшина лучна
			<i>Trifolium arvensis</i> L.	Конюшина польова
			<i>Asarum europaeum</i> L.	Копитняк європейський
			<i>Urtica dioica</i> L.	Кропива дводомна
			<i>Taraxacum officinale</i> Webb. ex Wigg.	Кульбаба лікарська
			<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All.	Купина багатоквіткова
			<i>Lavatera thuringiaca</i> L.	Лаватера тюрінгська
			<i>Lactuca serriola</i> Torner	Латук дикий
			<i>Gypsophylla paniculata</i> L.	Лециця волотиста
			<i>Tilia cordata</i> Mill.	Липа серцелиста
			<i>Corylus avellana</i> L.	Ліщина звичайна
			<i>Arctium tomentosum</i> Mill.	Лопух павутинистий
			<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Маслинка вузьколиста
			<i>Origanum vulgare</i> L.	Материнка звичайна
			<i>Pulmonaria obscura</i> Dumort	Медунка темна
			<i>Eryngium planum</i> L.	Миколайчики плоскі
			<i>Saponaria officinalis</i> L.	Мильнянка лікарська
			<i>Euphorbia stepposa</i> Zoz	Молочай степовий
			<i>Daucus carota</i> L.	Морква дика
			<i>Ballota ruderalis</i> Sw	М'яточник чорний
			<i>Hieracium pilosella</i> L.	Нечуй-вітер волохатенький
			<i>Herniaria glabra</i> L.	Остудник голий
			<i>Sedum rupehrtii</i> (Jalas.) Omelcz.	Очиток великий

				<i>Sedum acre</i> L.	Очиток їдкий		
				<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	Парило звичайне		
				<i>Clinopodium vulgare</i> L.	Пахучка звичайна		
				<i>Potentilla argentea</i> L.	Перстач сріблястий		
				<i>Tanacetum vulgare</i> L.	Пижмо звичайне		
				<i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski	Пирій повзучий		
				<i>Galium verum</i> L.	Підмаренник справжній		
				<i>Galium rivale</i> (Sibth. et Smith.) griseb.	Підмаренник прирічковий		
				<i>Plantago major</i> L.	Подорожник великий		
				<i>Plantago lanceolata</i> L.	Подорожник ланцетолистий		
				<i>Plantago media</i> L.	Подорожник середній		
				<i>Artemisia austriaca</i> Jacq.	Полин австрійський		
				<i>Artemisia absinthium</i> L.	Полин гіркий		
				<i>Artemisia vulgaris</i> L.	Полин звичайний		
				<i>Ficaria verna</i> L.	Пшінка весняна		
				<i>Scrophularia nodosa</i> L.	Ранник вузлуватий		
				<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Робінія звичайна		
				<i>Glechoma hederaceae</i> L.	Розхідник звичайний		
				<i>Thalyctrum minus</i> L.	Рутвиця мала		
				<i>Fumaria officinalis</i> L.	Рутка лікарська		
				<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult.	Свербіжниця польова		
				<i>Echium vulgare</i> L.	Синяк звичайний		
				<i>Cotinus coggigria</i> Scop.	Скумпія звичайна		
				<i>Rinus sylvestris</i> L.	Сосна звичайна		
				<i>Fragaria viridis</i> Duch	Суниці зелені		
				<i>Prunus spinosa</i> L. L.	Терен звичайний		
				<i>Viola odorata</i> L.	Фіалка запашна		
				<i>Viola tricolor</i> L.	Фіалка триколірна		
				<i>Equisetum arvense</i> L.	Хвоц польовий		
				<i>Cichorium intybus</i> L.	Цикорій дикий		
				<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench.	Цмин пісковий		
				<i>Hierochloe repens</i> (Host.) Beauv.	Чаполоч пахуча		
				<i>Thymus marschallianus</i> Willd.	Чебрець Маршалла		
				<i>Chelidonium majus</i> L.	Чистотіл великий		
				<i>Cynoglossum officinale</i> L.	Чорнокорінь лікарський		
				<i>Rosa canina</i> L.	Шипшина собача		
				<i>Aegopodium podagraria</i> L.	Яглиця звичайна		
				<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Ясен звичайний		
150	09	003	0000		Види тварин (на природній території), занесені до обласного Червоного списку	Видів	11
					<i>Erythropus vespertinus</i> L.	Кібчик	Рідкісний на міграціях
					<i>Cercheis tinunculus</i> L.	Борівітер звичайний	Рідкісний на міграціях
					<i>Perdix perdix</i> L.	Куріпка сіра	Нечисленний
					<i>Scolopax rusticola</i> L.	Вальдшнеп	Звичайний на міграціях
					<i>Columba oenas</i> L.	Голуб-синяк	Нечисленний на міграціях
					<i>Turdus viscivorus</i> L.	Дрізд-омелюх	Нечисленний на гніздуванні, міграціях та зимівлі
					<i>Phylloscopus trochilus</i> L.	Вівчарик весняний	Звичайний на міграціях
					<i>Siphia parva</i> Bechst.	Мухоловка мала	Звичайний на міграціях
					<i>Spinus spinus</i> L.	Чиж	Рідкісний на гніздуванні, численний на міграціях та зимівлі
					<i>Pelobates fuscus</i> Laur.	Часничниця звичайна	Рідкісний
					<i>Anguis fragilis</i> L.	Веретільниця ламка	Рідкісний

Розподіл території об'єкта ПЗФ за режимами охорони і використання

	Назва режиму	Площа	Примітки
--	--------------	-------	----------

160	02	000	0000	Заказний	га	%	140 га по Глобинському району
160	05	000	0000	Загальна площа об'єкта ПЗФ	285,0	100	

Види використання об'єктів рослинного світу і грибів на території об'єкта ПЗФ							
				Показники	Примітки		
170	01	001	0000	- сінокосіння	Дозволено		
170	01	002	0000	- випасання худоби	Дозволено		
170	01	003	0000	- заготівля (збір):	Дозволено		
170	01	003	0001	- ягід	Дозволено		
170	01	003	0002	- плодів (горіхів)	Дозволено		
170	01	003	0003	- лікарської сировини	Дозволено		
170	01	003	0005	- грибів	Дозволено		
170	01	004	0000	Інші види використання об'єктів рослинного світу	Заборонено використання регіонів рідкісних рослин		
170	01	004	0001	Рубки головного користування	Заборонено		
Види використання об'єктів тваринного світу на території об'єкта ПЗФ							
				Показники	Примітки		
170	03	001	0000	- мисливство :	Дозволено (в мисливський сез		
170	03	002	0000	- рибальство:	Дозволено		
170	03	002	0002	- спортивно-любительське	Дозволено		

Розподіл земель в межах об'єкта ПЗФ за землекористувачами, власниками землі на 01.01.

Номер рядка за формою б зем.	Власники землі, землекористувачі та землі державної власності, не надані у власність або користування			Площі			
	га						
180	07	000	0000	8	Лісогосподарські підприємства	285,0	
180	11	000	0000		РАЗОМ ЗЕМЕЛЬ в межах об'єкта ПЗФ:	285,0	

Розподіл земель об'єкта ПЗФ за угіддями.

№ графі за формою б-зем	Угіддя	Площі угідь в межах земель, наданих установі ПЗФ у постійне користування		Площі угідь в межах земель, що знаходяться в користуванні (власності) інших землекористувачів (власників), земель запасу та інших земель, не наданих у постійне користування чи власність		Разом об'єкта				
		га	%	га	%		га			
190	01	000	0000	3	Сільськогосподарські землі, всього			14,0	4,9	14,0
190	01	001	0001	5	з них: - рілля			14,0	4,9	14,0
190	02	000	0000	21	Ліси та інші лісовкриті площі, всього			191,0	67	191,0
190	02	001	0000	22	з них: - лісові землі, всього			160,0	56,1	160,0
190	06	004	0000	71	- інші			31	10,9	31
190	07	000	0000	72	Води, всього			80,0	28,1	80,0
190	10	000	0000		Всього:			285,0	100	285,0

Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ

				Рекреаційні ресурси	Одиниці виміру	Наявні запаси	При
210	01	000	0000	Ландшафтні:	Га	285,0	

210	01	001	0000	з них: - зона регульованої рекреації	“ – “	285,0	
210	06	000	0000	Кількість відвідувачів об'єкта ПЗФ	Тис. чол/рік	1,839	

Наявність проектної документації

				Назва проекту	Розробник	Дані про затвердження	
220	01	000	0000				

Наукові дослідження об'єкта ПЗФ

				Назва теми, роки виконання	Розробник, науково-дослідна установа	Пр
230	01	000	0000	Здійснено (частково)		
230	01	001	0000	«Оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області», 1993-1994 рр.	Міжвідомча комплексна лабораторія наукових основ заповідної справи України Керівник теми – д.б.н., зав. лабораторією Т.Л. Андрієнко Наукова характеристика, 1994 р. (д.б.н., професор Андрієнко Т.Л.; к.б.н., наук. співр. Клестов М.Л.)	

Висновок про достатність площ об'єктів ПЗФ та їх охоронних зон.

240	04	000	0000	Потреба у створенні охоронної зони			
-----	----	-----	------	------------------------------------	--	--	--

Висновок щодо стану забезпечення збереження природних комплексів об'єкта ПЗФ

					Примітки
250	01	000	0000	Збереження забезпечується при існуючому режимі утримування	Необхідне винесення меж в натуру, зонування облаштування об'єкта, проведення моніторингу наукових досліджень

Висновок про природоохоронну цінність об'єкта ПЗФ

				Ступінь цінності	Примітки
260	03	000	0000	Регіональна	

Публікації про об'єкт ПЗФ

				Автор, назва, джерело, рік видання
270	00	001	0000	Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Томін Є.М., Гостудим О.М. Етапи природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території Полтавщини. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка, 2003. – С. 42.
270	00	002	0000	Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: ІВА «Астрей», 2005. – С. 29, 133, 213.
270	00	003	0000	В гаю заграли проліски (розповіді про весняні рослини Полтавщини та їх охорону) / О.М. Байрак, В.М. Самородов, Н.О. Стецюк та ін. За ред. О. М. Байрак. – 2-ге вид., доп. – Полтава: Верстка, 2001. – С. 17.
270	00	004	0000	Гора Пивиха // Заповідна краса Полтавщини / Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк та ін. – Полтава: ІВА «Астрей», 1996. – С. 93-94.
270	00	005	0000	Збережи, де стоїш, де живеш. По сторінках Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ Полтавщини // Авторів, під заг. ред. О.М. Байрак. – Полтава: Верстка, 1998. – С. 91,104, 198.
270	00	006	0000	Природно-заповідний фонд Української СРСР. Реєстр-довідник / За ред. М.А. Воїнственського. – К.: Урожай, 1986. – С. 113.
270	00	007	0000	Засенко І.Є. Рідкісні види дерев і чагарників у флорі Полтавщини та стан їх охорони // Екологічні проблеми довкілля та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць Міжнарод. наук.-прак. конф. (IX Каришинські читання). – Полтава: ПДПУ, 2002. – С. 97-98.
270	00	008	0000	Стан охорони лікарських рослин в природно-заповідній мережі Полтавської області // Ресурсознавство, колекціонування та охорона біорізноманіття: М-ли Міжнарод. наук.-прак. конф. присв. 90-річчю Д.С. Івашина (5-6 листопада 2002 р.). – Полтава: ПДПУ, 2002. – С. 241-242.
270	00	009	0000	Степи, що збереглись донині // Заповідна краса Полтавщини / Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, Залудяк та ін. – Полтава: ІВА «Астрей», 1996. – С. 77-79.
270	00	001	0000	Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Томін Є.М., Гостудим О.М. Етапи природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території Полтавщини. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка, 2003. – С. 42.

280 - мапа території, об'єкта ПЗФ: 1). М 1:200 000; 2). М:1:10 000 або М1:25 000 або М1:50 000

4.4. Екологічна стежка як регулятор рекреаційних потоків на горі Пивисі

Організація екологічних стежок – це одна з ефективних форм масового екологічного виховання населення. Основне їх призначення – освіта й природоохоронне виховання відвідувачів, знайомство із об'єктами, явищами, процесами в природі, вироблення навичок відповідального перебування й використання природного середовища, формування екологічної свідомості й підвищення рівнів екологічної культури.

Екологічна стежка – це розмічений маршрут у природі, по ходу якого під час екскурсії на відповідних, попередньо визначених (і облаштованих за можливістю), оглядових майданчиках (зупинках) ведеться розповідь екскурсовода про ті явища й об'єкти, які зустрічаються на маршруті. Увага акцентується на розкритті взаємозв'язків у природі, вразливості природних об'єктів, що дозволяє здійснювати просвітництво в природоохоронному руслі. Саме тому вони називаються природними, природно-пізнавальними, екологічними.

При створенні екологічних стежок поєднуються цілі екологічної освіти, виховання та відпочинку у природі. Основні вимоги до екологічних стежок – інформативність, своєрідність, високі показники біорізноманіття, доступність проходження.

За призначенням екологічні стежки створюються і функціонують як рекреаційні (в зелених зонах міст), краєзнавчо-туристичні, спеціалізовані (по лікарським рослинам, грибам, первоцвітам та ін.), навчальні (при навчальних закладах), навчально-пізнавальні (використовуються й для проведення науково-дослідницької роботи, моніторингових спостережень та досліджень).

Маршрут екологічної стежки облаштовується інформаційними щитами, стендами, знаками, табличками зі схемами, даними про об'єкти рослинного та тваринного світу, насамперед на оглядових майданчиках. Згідно

основних вимог щодо створення екологічної стежки, він повинен бути інформативним і включати різні екосистеми з метою ефективного інформаційного наповнення екскурсії.

Основна вимога при розробці маршрутів екологічних стежок на природно-заповідних територіях – закладати їх поза заповідними ядрами (у біосферних заповідниках, національних природних та регіональних ландшафтних парках), обминаючи місцезростання рідкісних видів рослин, місць гніздування птахів, помешкання інших рідкісних тварин. Категорично забороняється збір гербарію та колекцій на маршрутах екологічних стежок, прокладених на територіях об'єктів природно-заповідного фонду.

Основні етапи створення екологічної стежки:

1. Вибір маршруту стежки та визначення оглядових майданчиків.
2. Проведення досліджень біорізноманіття (рослин, тварин, грибів, лишайників, фітоценозів), об'єктів неживої природи, екологічних явищ і процесів у районі маршруту та на суміжних територіях за моніторинговим принципом.
3. Оформлення маршруту екологічної стежки (інформаційними щитами та стендами, вказівника, іншими візуалізованими концептами).
4. Розробка та проведення тематичних та оглядових екскурсій на маршруті екологічної стежки, а також різних наукових та природоохоронних заходів.
5. Підготовка, видання та використання еколого-просвітницької продукції з інформацією про екологічну стежку (брошур, путівників, листівок та ін.).

Щоб екологічна стежка «заговорила», її обладнано інформаційними щитами, природоохоронними стендами, іншими візуалізованими концептами, наприклад, годівничками для птахів, гніздівлями для комах, рисунками на стовбурах сухих дерев чи-то пошкодженнях стовбурів, «книгою природи» тощо.

Екологічна стежка – це ще й своєрідна навчальна лабораторія в природних умовах, де дослідники (школярі, юні натуралісти, краєзнавці) зможуть проводити спостереження, вчитимуться правильній поведінці в природі. Це дає змогу формувати в них живий інтерес, потяг до пізнання таємниць природи, потреби її відвідувати в різні пори року, піклуватися про належний екологічний стан. А любителі природи маршрут екологічної стежки можуть використовувати для сезонних прогулянок, «днів відпочинку», фотографувань, спостережень за об'єктами природи.

Із метою урегулювання рекреаційних потоків на горі Пивисі та задоволення інформаційних потреб рекреантів та їх екологічного просвітництва нами разом із кандидатом біологічних наук, доцентом Наталією Олексіївною Смоляр розроблено проєкт екологічної стежки по узбережжю Кременчуцького водосховища на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха» у найбільш відвідуваних місцях. За основу маршруту взято проторовану місцевими жителями та рекреантами до пляжних місць водосховища стежку.

Наводимо запропоноване нами її змістове наповнення.

Зміст екологічної стежки «Гора Пивиха – перлина Придніпров'я»

Оглядний майданчик №1. «Гора Пивиха – перлина Придніпров'я» (оглядова).

Інформація про місцевість. Гора Пивиха – геологічна пам'ятка природи. Минуле території.

У загальному характеристика рослинності (степова рослинність (південні та чагарникові степи), лісова (соснові та робінієві насадження, спонтанні дереватні угруповання адвентів). Екологічне і історико-краєзнавче значення місцевості (в загальному). Обовязковість збереження й охорони. Характеристика та призначення ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха». Проблема урегулювання рекреаційного навантаження. Екологічна стежка як засіб регулювання потоків відвідувачів та її еколого-просвітницьке значення. Інформація про маршрут екологічної

стежки й умови його проходження (робота з інформаційним стендом).
Ознайомлення рекреантів із правилами поведінки в природі.

**Оглядовий майданчик №2. «Найвища точка Лівобережної України»
(біля репера).**

Про геологію місцевості й гори Пивихи. Призначення встановлених реперів.

Інформація про рослинний покрив території, спонтанність природних процесів, заростання степових ділянок деревною рослинністю із адвентивних видів (робінії звичайної, карагани деревовидної, клена ясенелистого).

Оглядовий майданчик №3. «Пивиха історична» (біля Козацького Хреста).

Історія Гори Пивихи, легенди та згадки. Відомі дослідники. Історична й краєзнавча інформація (розповідь можна вести на Співочому полі, розташованому поруч).

Оглядовий майданчик №4. «Зелені легені Пивихи».

Інформація про лісову рослинність заказника. Характеристика соснових та робінієвих насаджень. Їх протиерозійне значення. Характеристика угруповань (ярусність і видовий склад). Акцентування на спонтанні динамічні процеси лісової рослинності (експансія робінії звичайної, домінування в підліску та трав'яному покриві нітрофілів: кропиви дводомної, чистотілу великого, підмаренника прирічкового, м'ятчика бур'янового, кінського часнику черешчатого та ін.). Екологічне та протиерозійне значення деревних насаджень. Лісові місцевості як осередки збереження біорізноманіття. Загальна характеристика тваринного світу лісових насаджень. Впізнавання деяких тварин за слідами життєдіяльності та голосами. Грибне різноманіття лісових насаджень (види печериць, масляк осінній та ін.).

**Оглядовий майданчик №5. «Кременчуцьке водосховище –
рукотворне море» (панорамна).**

Інформація про Кременчуцьке водосховище. Історія його створення й призначення. Інформація про затоплені населені пункти. Негативні екологічні явища й ризики, пов'язані зі створенням та функціонуванням водосховища («цвітіння води», виникнення абразивних процесів та ін.). Гідрологічні характеристики Кременчуцького водосховища (розміри берегової лінії, протяжність, площа, об'єм водонаповнення). Градизьк – містечко на березі Кременчуцького водосховища. Геологічна будова Гори Пивихи (робота з природнім розрізом – стінкою відслонення). Характеристика основних порід і особливості їх залягання.

Оглядний майданчик №6. «Пташина» (панорамна, вигляд на водосховище).

Пташиний світ місцевості (спостереження та ідентифікація птахів біля водного фауністичного комплексу (мартин сріблястий, крачки, гуси, качки, баклани, щурка золотиста, орлан білохвіст, чаплі та ін.). Їх пристосування до умов існування в біотопах. Особливості харчування й кормової бази. Міграції. Рідкісні види та умови їх збереження.

Оглядний майданчик №7. «У світі комах».

Інформація про комах та інших безхребетних мешканців місцевості (робота зі стендами, «будиночками комах», спостереження та ідентифікація видів на зупинці). Адаптації та умови існування фонових та рідкісних видів (жук-олень, жук-носоріг, мурашки, короїди, галові та мінуючі мухи, комарі, гедзі та ін.). Їх участь у ланцюгах живлення.

Оглядний майданчик №8. «Заморські переселенці».

Інформація про види рослин, які мають чужоземне походження, і які масово вселяються у природні та штучні біотопи місцевості: робінія звичайна, карагана деревовидна, аморфа кущова, клен ясенелистий, скумпія звичайна, амброзія полинолиста, стенактис однорічний, анізанта покрівельна, портулак городній та ін.) (їх впізнавання й ідентифікація на місцевості). Акцентується на необхідності контролю інвазійних процесів,

спричинених цими видами, і необхідності збереження природних комплексів.

Оглядовий майданчик №9. «Панорамна» (оглядова).

Зупинка відпочинкова. Організоване фотографування, селфі. Інформація про степове біорізноманіття місцевості. Характеристика південних степів й екологічні особливості цих біотопів. Розпізнавання та вивчення степових видів рослин (костриця валіська, пирій середній, молочай степовий, шавлія степова, чебрець Маршаллів, полини Маршаллів та австрійський). Ознайомлення з рідкісними видами рослин й інформація про їх соцологічні статуси та умови збереження в умовах заказника (перлівка трансільванська, ефедря двохколоскова, мигдаль степовий). Спостереження за життям колонії бджолоїдки звичайної як регулятора популяцій й комах – шкідників сільськогосподарських культур (облаштування кубел в отворах глинистих відслонень, годування пташенят, особливості польоту та голосових сигналів, життєва форма).

Оглядовий майданчик №10. «Соснова».

Ідентифікація на зупинці видів роду Сосна: сосна звичайна та сосна кримська. Особливості їх будови (кора, хвоя, шишки) та циклів розвитку. Визначення їх віку за кільцями гілок. Фітонцидні та оздоровчі функції сосни. Мешканці соснових насаджень (птахи (повзики, дятли та ін.), білка європейська, комахи, гриби).

Оглядовий майданчик №11. «Відпочинкова».

На зупинці передбачений відпочинок біля води. Ознайомлення із водними мешканцями водосховища (рибним населенням, дрібними рачками (бокоплавами) та ін.). Дослідження осадкових порід на березі (мергелем, глиною, піском, включеннями). Підведення підсумків екскурсії (формулювання вражень, розгадування загадок, виконання узагальнюючих завдань та ін.).

Це короткий опис маршруту екологічної стежки, яка стане в нагоді всім, хто хоче пізнати природу рідного краю ближче, тим, хто захоче

донести дітям цінність всього живого й змотивує бережливо й відповідально ставитись до довкілля за принципом «Бути дріжними до природи».

Нами розроблено проєкт Паспорту цієї екологічної стежки, яку повинен взяти на баланс або землевласник (Градизька територіальна громада), або землекористувач (ДП «Кобеляцьке лісове господарство»), або регіонального ландшафтного парку (за умови його створення та призначення спеціальної адміністрації).

Паспортекологічної стежки «Гора Пивиха – перлина Придніпров'я»

Одним із завдань створення й забезпечення функціонування екологічної стежки є розробка і ведення її паспорту.

Паспорт екологічної стежки – це юридичний документ, який дає право на використання відповідної ділянки землі з визначеною метою. У документі, крім дозволу на створення та використання стежки, обумовлюється, хто відповідальний за обладнання й утримання стежки в належному стані, зазначається режим роботи на маршруті стежки, вказуються загальні правила для організаторів та відвідувачів стежки.

У Паспорті зазначається описово й на карті-схемі місце розміщення стежки з межами маршруту, азимутами, орієнтирами на місцевості та відстані між ними на всій протяжності стежки.

Паспорт містить у стислій формі таку інформацію:

- історичні відомості про довкілля, що оточує стежку;
- описи екскурсійних об'єктів;
- стан екологічної стежки;
- режим використання, який має визначати дозволені дії на місцях відпочинку (обмежене розкладання вогнищ, риболовля з вудочкою, екскурсії, дослідження та інше);

- заборонені дії (заїзд автомашин, засмічення території, випасання худоби, вирубка або пошкодження дерев, розорювання, сінокіс).

Паспорт екологічної стежки завіряється керівником відповідної установи й зберігатися разом із основною документацією цієї організації.

Таблиця 3

Паспорт екологічної стежки «Гора Пивиха»

1	Місцезнаходження	Населений пункт: околиці селища Градизьк (Кременчуцький район, Полтавська область) Маршрут екологічної стежки проходить у межах ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха» і на суміжних територіях у віданні Градизького лісництва ДП «Кременчуцьке лісове господарство».
2	Проїзд	Заїзд асфальтованою дорогою із селища Градизьк до відпочинкового комплексу «Чайка»
3	Землекористування	ДП «Кременчуцьке лісове господарство».
4	Установчі документи	Рішення про створення екологічної стежки.
5	Значення екологічної стежки	Екологічна стежка створена з метою проведення навчальної і просвітницької роботи з питань охорони природи, знайомства з природою рідного краю; екологічного виховання учнів у природі.
6	Короткий опис маршруту	Екологічна стежка довжиною 1,5 км розрахована на дітей дошкільного та шкільного віку для проведення уроків біології, екології та гурткових і виховних заходів у природі. Також призначена для сімейного відпочинку жителів Градизька, Глобинського та Кременчуцького районів та інших рекреантів. Маршрут пішохідний, зручний. При проходженні маршрутом екологічної стежки учні та рекреанти знайомляться з загальною інформацією про гору Пивиху, ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха», видовим складом місцевої флори та фауни різних екоотопів, вивчають види рослин та тварин зі спеціальним статусом охорони, а також засвоюють правила поведінки в природі.
7	Історичні відомості про оточуюче середовище	Відомості про археологію, геологію та історію місцевості (селища Градизьк, гору Пивиху, будівництво Кременчуцького водосховища і землі та населені пункти, що були затоплені при його створенні).
8	Опис екскурсійних об'єктів на маршруті	Зупинка 1. Гора Пивиха – перлина Придніпров'я» (оглядова). Зупинка 2. Найвища точка Лівобережної України (біля репера). Зупинка 3. Пивиха історична (біля Козацького Хреста). Зупинка 4. Зелені легені Пивихи. Зупинка 5. Кременчуцьке водосховище – рукотворне море» (панорамна). Зупинка 6. Пташина (панорамна, вигляд на водосховище). Зупинка 7. У світі комах. Зупинка 8. Заморські переселенці. Зупинка 9. Панорамна (оглядова).

		Зупинка 10. Соснова. Зупинка 11. Відпочинкова.
9	Стан екологічної стежки	Добрий
10	Режим користування	Шкільні та дорослі екологічні екскурсії, ведення спостережень, досліджень, пішохідні прогулянки.
11	Заборонено	Викидати сміття, пошкоджувати інформаційні стенди, забруднювати водні джерела, зривати квітучі рослини, ламати гілки дерев, руйнувати мурашники, гнізда птахів, розпалювати вогнища та ін.
12	Необхідні заходи	Розчищення та маркування маршруту, охорона рідкісних рослин, тварин, встановлення інформаційних, природоохоронних щитів та ін.
13	Охорону маршруту здійснюють	Служба охорони.
14	Дата заповнення паспорта	
15	Відповідальний за організацію роботи на стежці	
16	Додатки	Опис та картосхема екологічної стежки.

4.5. Обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха»

Сучасна оптимізована природно-заповідна мережа Полтавської області станом на 01.01.2021 р. включає 393 об'єкти загальною площею 142789,76 га. Показник заповідності області складає 4,966% від загальної площі області. За останні дванадцять років показник заповідності підвищився від 0,4% до 4,95%. Дана мережа в цілому забезпечує збереження ландшафтної, ценотичної, флористичної різноманітності та унікальності, генетичного фонду рослинного та тваринного світу.

Основу природно-заповідної мережі області, як і в інших регіонах України, складають об'єкти охорони біотопів, видів і ландшафтів – заказники. 20 заказників загальнодержавного значення та 148 місцевого значення займають більше половини площі заповідної мережі. Це не випадково, адже заповідний режим цих територій передбачає не повне вилучення, а лише обмеження господарської діяльності.

Для території Полтавської області, враховуючи її густонаселеність та високий ступінь розораності поряд з низькою залісненістю, найефективнішим шляхом є охорона біорізноманітності на ландшафтному рівні. Найкраще цим завданням відповідають об'єкти поліфункціонального призначення – регіональні ландшафтні парки. Цінними об'єктами природно-заповідного фонду Полтавської області є регіональні ландшафтні парки «Диканський», «Кременчуцькі плавні», «Нижньоворсклянський», «Гадяцький». Ландшафтні парки складають істотний елемент екологічного захисту регіону, який дозволяє зберігати природні комплекси і позитивно впливає на сусідні регіони, де загроза середовищу нерідко буває більшою або функціонування екосистем порушене.

Враховуючи, що заплави річок мають найвище ландшафтне та біологічне різноманіття, і що вони водночас є природним коридорами, доцільно створювати ландшафтні парки саме в місцевостях, які охоплюють долини та заплавні тераси найголовніших водних артерій області. При цьому одним із шляхів збереження є розширення площ існуючих невеликих, проте цінних заповідних територій, або об'єднання територіально розрізнених різноманітних за статусом заповідних ділянок.

До перспективних РЛП Полтавщини належать Котелевський, Лубенський, Шишацький, Полтавський, Гора Пивиха. Вказані території значною мірою відбивають зональні та регіональні особливості рослинного покриву, тваринного світу, а також історико-культурні традиції Лівобережного Придніпров'я і відповідають основним критеріям створення РЛП.

Перспективний РЛП «Гора Пивиха» має кластерний характер і проектується на базі ключового об'єкта – унікального природно-історичного утворення на Лівобережжі Кременчуцького водосховища, включаючи: територію ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха» в межах Кременчуцького району (колишні Глобинського та Кременчуцького); острови (1,2,3,4) на Кременчуцькому водосховищі з їх

охоронними зонами в межах Черкаської області; акваторія Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області на відрізку від селища Градизьк до с. Недогарки; вся долина р. Сухий Кагамлик, у тому числі дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський»; долина річки вище селища Градизьк по лінії вниз: Жуків-Опришки-Пирогів-Погреби-Гориславці; напівприродні комплекси зверху по узбережжю Градизька район сіл Броварки, Шушвалівка (орієнтовно 10 тис. га).

Найціннішими в соціологічному відношенні на території перспективного РЛП є два об'єкти природно-заповідного фонду України: ландшафтний заказник «Гора Пивиха» і дендрологічний парк «Устимівський».

Перший розкинувся він на території двох районів – в околицях с. Максимівка Кременчуцького району та на південній околиці селища міського типу Градизьк Глобинського району. Його площа – 165,2 га. Створений у 1969 році як геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Є унікальним у геологічному та ландшафтному відношенні схилом корінного берега р. Дніпро – нині Кременчуцького водосховища. Має цінні геологічні утворення у відслоненнях беєга зустрічаються численні вкраплення в товщі морського мергелю, «рози» гіпсу, палеонтологічні рештки рослин, залишки морської та плейстоценової фаун – амоніти, белемніти, зуб акул тощо, представників мамонтової фауни.

Основні площі заказника зайняті лучно-степовою рослинністю. У ботанічному відношенні найбільш цінними є схили з куртинами рослин, які включені до Червоної книги України та до регіонального списку охоронюваних рослин у Полтавській області. Заказник має досить різноманітну фауну, у тому числі й занесені до Червоної книги України.

Заказник має також історико-культурне значення – у його межах розташовуються залишки курганного некрополю, майдани – пам'ятки селітроваріння в нинішньому Глобинському регіоні в XVI-XVIII ст.,

залишки Пивогірського Миколаївського монастиря. Із цим місцем пов'язується Пивська битва 1561 року.

Прибережна частина заказника активно розмивається водами Кременчуцького водосховища. Руйнації зазнають не тільки природні об'єкти місцевості, а й пам'ятки, розташовані тут – розмиваються кладовища, фундаменти колишніх монастирів. Щоправда, після проведення робіт з укріплення берега руйнівні процеси сповільнюються.

Другий об'єкт – Устимівський дендропарк – заснований у 1893 році в с. Устимівка Кременчуцького повіту місцевим землевласником, лікарем за фахом та діячем Кременчуцького повітового земства. Поповнення первісної колекції проводилося до 1916 року. Посадковий матеріал завозився з Німеччини, Франції, Канади, Америки, Японії, Польщі, з міст на території Російської імперії. У 1917 році власник добровільно передав парк у власність держави. Сьогодні він має площу 8,9 га, системою алей поділений на 51 куртину. Має унікальні колекції дубів, тополь, кленів, лип, гіркокаштанів тощо.

Загалом сучасна дендрофлора парку налічує 472 види, різноманітності, садові форми, сорти, гібриди, що належать до 53 родин, 123 родів, 370 видів, 102 різновидностей, садових форм, сортів, у тому числі близько 50 раритетних видів. На території парку зростає 9 тис. дерев і кущів. Трав'яний покрив налічує понад 100 видів.

Акваторія Кременчуцького водосховища на відрізку «Градизьк – Недогарки» є охоронною зоною водосховища, літоральною за своєю ландшафтною специфікацією, є місцем відтворення, розмноження, годівлі багатьох видів водного фауністичного комплексу, зокрема птахів, риб, водних безхребетних та ін.

Острови на Кременчуцькому водосховищі (1,2,3,4) мають штучне походження, оскільки це – підняті в рельєфі й незатоплені водам Кременчуцького водосховища ділянки суходолу зі своїм своєрідним біорізноманіттям, яке потребує детального вивчення. Такі системи островів

на Кременчуцькому водосховищі охороняються в ряді об'єктів природно-заповідного фонду (в регіональному ландшафтному парку «Кременчуцькі плавні», орнітологічний заказника «Святилівський»), так само, як і на Кам'янському (в регіональному ландшафтному парку «Нижньоворсклянський», ландшафтному заказнику «Заплава Псла»).

Оскільки в регіоні практично відсутні значні території з добре збереженими і вцілілими природними й напівприродними комплексами на суходолі в зв'язку зі значною освоєністю, то пропонуємо до складу парку включити всі долини малих річок у регіоні. В цьому відношенні значний інтерес складають долини малих річок Сухий Кагамлик, Сухий Омельник та ін.

Наявність різноманітних біотопів на території перспективного парку, багатий та диференційований рослинний покрив обумовлюють формування багатих фауністичних комплексів (суходільних, водних, зокрема річкових та водосховищних). Найчисельнішими, за даними попередніх досліджень, є орніто- та ентомофауна. Тут можна зустріти лисицю, зайця, борсука, журавля сірого, лелеку чорного, гуску сіру, луня польового, луня болотного, канюка степового, підорлика малого, гадюку степову, мідянку, жука оленя та ін.

Природні та антропогенно-природні комплекси перспективного парку – один із найбільших в області резерватів іхтіофауни.

Багатими на території парку є бріофлора, ліхенофлора та мікобіота, дослідження яких тривають.

Мета і завдання парку. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992) регіональні ландшафтні парки є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів і забезпечення умов організованого відпочинку населення.

Регіональні ландшафтні парки організовуються без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів, які здійснюють свою діяльність у відповідності до загальних вимог природоохоронного законодавства та з додержанням режиму охорони.

На території регіональних ландшафтних парків із урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться зонування:

- *заповідна зона* – для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, об'єднує існуючі території та об'єкти природно-охоронного фонду;

- *зона регульованої рекреації* – для відпочинку та оздоровлення населення, огляду особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та обладнання туристичних маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство й мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

- *зона стаціонарної рекреації* – призначена для розміщення мотелів, готелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку;

- *господарська зона* – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська діяльність здійснюється з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

Регіональні ландшафтні парки є природоохоронним рекреаційними установами, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів і об'єктів.

Ландшафтний парк є територією, яка охороняється з погляду на її природничу, історичну та культурну цінність, а метою його створення є збереження, популяризація та розширення цих цінностей в умовах раціонального господарювання.

Рілля, лісові землі та інші нерухомості, що знаходяться в межах ландшафтного парку, лишаються в господарському використанні. Хоча включення ріллі до меж перспективного РЛП «Гора Пивиха» не планується.

На регіональний ландшафтний парк покладається виконання таких основних завдань:

- охорона і збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових моніторингових досліджень біорізноманітності;
- забезпечення раціонального природокористування;
- створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів, сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

Загальні відомості. Територія перспективного РЛП «Гора Пивиха» розташована в Кременчуцькому районі на півдні Полтавської області й приурочена до Лівобережжя р. Дніпро (Кременчуцького водосховища) в районі селища Градизька та с. Максимівка, а також долини малих річок на вододілі «Дніпро – Псел» та акваторію Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області та островів на водосховищі – в межах Черкаської.

РЛП «Гора Пивиха» планується створити з витриманою кластерною концепцією.

Межі парку визначені в межах поширення природної та напівприродної рослинності та об'єктів колекційного блоку (дендрологічний парк «Устимівський») із мінімальним включенням сільськогосподарських угідь та населених пунктів. Загальна площа парку – біля 10 тис. га.

Перспективний регіональний ландшафтний парк розташовується на території Полтавської та Черкаської (острови) областей.

Перспективний ландшафтний парк об'єднає деякі, вже функціонуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха», дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський»), вцілілі, з добре збереженим біорізноманіття території, в першу чергу, долини малих річок, а також біотопи на Кременчуцькому водосховищі (острови та акваторію) у районі селища Градизьк у межах Дніпровського екокоридору.

Характер використання природних ресурсів: до території перспективного регіонального ландшафтного парку увійдуть природні угіддя – сінокоси, пасовища, ліси, водойми та ін. Характер природокористування буде визначений згідно чинного природоохоронного законодавства. Землі перспективного парку не вилучаються у землевласників і землекористувачів, на яких будуть покладені охоронні зобов'язання щодо їх охорони та збереження згідно заповідного режиму кожної функціональної зони, до якої ці угіддя будуть віднесені при проектуванні Парку.

Відповідність критеріям відбору території для створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха». Перспективний РЛП «Гора Пивиха» цілком відповідає основним критеріям створення регіонального ландшафтного парку:

- переважання на території відносно незміненого природного ландшафту, характерного для Лівобережного Лісостепу, з багатим рослинним і тваринним світом, у складі яких – рідкісні види (занесені до Світового Червоного списку, Червоного Європейського списку, Червоної книги України, регіонального списку) та угруповання (занесені до Зеленої книги України);

- відсутність на території парку великих промислових центрів і значного забруднення природних комплексів;

- наявність на території вже існуючих об'єктів природно-заповідного фонду зі встановленим заповідним режимом, зокрема ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха», який визначений як ключовий об'єкт перспективного РЛП, та об'єкту ПЗФ колекційного блоку – дендрологічного парку загальнодержавного значення «Устимівський»;

- можливість зонування території з метою раціонального використання природних комплексів території на фоні забезпечення збереження та охорони біорізноманітності;

- привабливість території (ландшафтний та історико-культурний імідж) для регламентованої рекреації і туризму;

- можливість організації на цій території історичного, наукового, екологічного, зеленого, сільського, мисливського та ін., а також природоохоронних екскурсій (забезпеченість автошляхами, розташування поблизу від центрів, з яких направляються екскурсії тощо);

- необхідність урегулювання рекреаційних потоків на гору Пивиху й на територію ландшафтного заказника та вирішення екологічних проблем об'єкту, зокрема протидія абразії, засміченню та ін.).

За вказаними критеріями і за результатами проведених комплексних досліджень біорізноманітності та ресурсів території об'єкт цілком відповідає статусу національного природного парку, що має вищий ранг за регіональний ландшафтний парк.

Заклучення. Територія парку є цінною в ботанічному, екологічному, гідрологічному, ландшафтному аспектах. Вона характеризується високими показниками репрезентативності і унікальності (флористичної, фауністичної, ландшафтної, ценотичної, популяційної), виділяється значною народно-господарською (ресурсно-ботанічні, ресурсно-кормові і лісівничі аспекти) та рекреаційною цінністю.

Перспективний РЛП «Гора Пивиха» стане важливим об'єктом (ключовою територією) Дніпровського екокоридору. Згідно проекту

розбудови РЕМ (регіональної екомережі) на сьогодні ця територія репрезентує Градизьке природне ядро.

Перспективний регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха» має непересічне значення як біоцентр Дніпровського екологічного коридору регіональної екологічної мережі, як еталонна природна ділянка та унікальний природно-історичний об'єкт, а саме природний банк генофонду й ценофонду живого, осередок біорізноманіття, історико-культурних цінностей Полтавщини і служить невичерпним джерелом відновлення девастрованих ландшафтів Лівобережного Лісостепу, в межах якого розташована Полтавська область, зокрема – Середнього Придніпров'я.

Висновки до четвертого розділу:

На території регіону (колишнього Глобинського району Полтавської області) виявлено 605 природоохоронних об'єктів та об'єктів історико-культурної спадщини, у тому числі 11 об'єктів і території природно-заповідного фонду, 305 пам'яток археології, 202 пам'яток історії, три – архітектури, одна – техніки. Частина з них є комплексними (три), тобто в даному випадку одночасно є пам'ятками архітектури та історії. Розміщення об'єктів природно-заповідного фонду Глобинського районує вкрай нерівномірним. Більшість із них розташовуються в межах Середнього Придніпров'я, незначна кількість – на материкових територіях.

Серед об'єктів, які мають статус природоохоронних один – має національний статус – національний природний парк «Нижньосульський», три мають загальнодержавне значення – дендрологічний парк «Устимівський», заказники ландшафтний «Сулинський» та орнітологічний «Святилівський». Сім об'єктів мають місцеве значення: три ландшафтні заказники («Заможенський», «Гора Пивиха», «Псільський»), три ботанічні заказники («Глибочанський», «Манжеліївський», «Кут»), один гідрологічний заказник «Гирло Хоролу».

Існуючі об'єкти та території локальної ПЗМ Глобинського району в районі селища Градизьк є важливим і основним ресурсом для створення й подальшого функціонування РЛП «Гора Пивиха». У структурі його зонування ці об'єкти планується увести до заповідної та рекреаційної зон перспективного парку.

Ключовим об'єктом ПЗМ, на базі якого планується створити РЛП є ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха» – осередок збереження типового та унікального біорізноманіння та геолого-геоморфологічних та рекреаційних ресурсів.

Для перспективного РЛП нами розроблена Кадастрова картка первинного обліку за формою 1 ДК ПЗФ (Державного кадастру об'єктів ПЗФ), яка відобаражатиме результати екологічного моніторингу парку.

На виконання завдань, які висуваються перед РЛП «Гора Пивиха» стосовно екологічного просвітництва та урегулювання рекреаційних потоків, нами розроблена екологічна стежка на території гори Пивихи, маршрут якої протяжністю 1,5 км, передбачає 11 оглядових майданчиків («Гора Пивиха» – перлина Придніпров'я» (оглядова), «Найвища точка Лівобережної України (біля репера)», «Пивиха історична (біля Козацького Хреста)», «Зелені легені Пивихи», «Кременчуцьке водосховище – рукотворне море» (панорамна)», «Пташина (панорамна, вигляд на водосховище)», «У світі комах», «Заморські переселенці», «Панорамна (оглядова)», «Соснова», «Відпочинкова».

Нами розроблене «Наукове обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» – основний документ, що передує розробці створення парку.

РОЗДІЛ 5.

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА УТРИМАННЯ ПАРКУ

5.1. Функціональне зонування перспективного парку та режим зон

У відповідності до ст. 24 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» на території регіональних ландшафтних парків із урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться зонування з урахуванням вимог, встановлених для територій національних природних парків (ст. 21 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України»). Територія парку репрезентована зонами, характеристики яких наведено далі.

Заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників.

До заповідної зони перспективного РЛП «Гора Пивиха» повинні увійти вже існуючі в Глобинському районі (тепер об'єднаний Кременчуцький район) об'єкти природно-заповідного фонду які знаходяться на лівому березі Кременчуцького району між селищем Градизьк і селом Максимівка колишнього Кременчуцького району (ландшафтний заказник «Гора Пивиха»), дендрологічний парк «Устимівський» та острови на Кременчуцькому водосховищі в межах Черкаської області) [64].

У заповідній зоні забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню цієї зони, порушує природний розвиток процесів та явищ, або створює загрозу шкідливого впливу на її природні комплекси та об'єкти, а саме:

- будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю Парку;

- туризм та влаштування місць відпочинку населення (встановлення наметів, розведення вогнищ, облаштування бівуаків та стоянок, засмічення території тощо);
- меліоративні, геологорозвідувальні роботи, розробка та добування корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та інші види робіт, що можуть призвести до зміни гідрологічного режиму заповідної зони;
- проліт літаків та вертольотів нижче 2000 м над землею, їх приземлення;
- зберігання та використання всіх видів отрутохімікатів;
- пересування, зупинка та стоянка наземних механічних транспортних засобів за межами існуючих шляхів загального користування, крім механічних транспортних засобів;
- пересування, зупинка та стоянка водних механічних та немеханічних транспортних засобів (водних мотоциклів (гідроциклів), катерів, барж, аеросаней, лодок, плотів тощо) акваторією Кременчуцького водосховища поза фарватером, а в зимовий період (від початку льодоставу до скресання криги) поза спеціально обладнаними льодовими трасами, крім механічних транспортних засобів;
- випасання худоби та сінокосіння на невизначених ділянках, без спеціальних дозволів та встановлених лімітів;
- заготівля лісової підстилки, деревних соків, буреломної, вітровальної та сухостійної деревини, очерету, лікарської та технічної сировини, лікарських та інших рослин, їх частин і плодів, квітів, насіння тощо, інші види користування рослинним і тваринним світом, що може призвести або (та) призводить до порушення природних комплексів;
- збирання рослин (їх частин) і грибів, занесених до Червоної книги України та до списків регіонально рідкісних видів;
- промислове рибальство, мисливство (в тому числі перебування зі зброєю та мисливськими собаками), інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємкість угідь;

- рубки головного користування;
- збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень;
- перебування фізичних осіб, без письмового погодження, яке видається Парком;
- інші види діяльності, визначені законодавством, які негативно впливають або (та) можуть негативно впливати на природні комплекси заповідної зони.

Для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань, покладених на Парк, *у заповідній зоні допускається:*

- виконання відновлювальних робіт на землях із порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідної зони внаслідок антропогенного впливу – відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;
- здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму заповідної зони;
- збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи;
- у виняткових випадках на підставі наукового обґрунтування, за погодженням з територіальним органом Мінприроди України і Парком та на підставі документів дозвільного характеру, в заповідній зоні можуть проводитись рубки формування і оздоровлення лісів;
- за клопотанням Парку, на підставі відповідних документів дозвільного характеру і за погодженням з територіальним органом Мінприроди України, в заповідній зоні можуть проводитися невідкладні заходи, які спрямовані на попередження знищення природних комплексів, аварій, стихійного лиха тощо і

в результаті яких може виникнути пряма загроза життю людей чи знищення природних комплексів заповідної зони;

- для ліквідації наслідків аварій, стихійного лиха тощо, в результаті яких виникла пряма загроза життю людей чи знищення природних комплексів заповідної зони, особливо невідкладні заходи здійснюються за рішенням адміністрації Парку з подальшим одержанням відповідних документів дозвільного характеру.

Зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку і включає території існуючих баз, оздоровчих таборів, санаторіїв та ін.

У цю зону рекомендується включити перспективний Візит-центр, територію відпочинково-оздоровчого комплексу біля заказника «Гора Пивиха» (колишній дитячий оздоровчо-відпочинковий табір «Чайка»), перспективні кемпінги в районі Гори Пивихи (додаток Е. 1).

У цій зоні забороняється будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації.

Зона регульованої рекреації – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристичних маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство, мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони.

Зона регульованої рекреації перспективного парку передбачає включення панорамних і відвідуваних рекреантами місць для

організованого перебування та відпочинку, в тому числі й нагірним лівобережжям Кременчуцького водосховища в районі ландшафтного заказника «Гора Пивиха» на південній околиці селища Градизьк, а також акваторія Кременчуцького водосховища.

Забороняється:

- рубки головного користування, пошкодження рослинного і земельного покриву;
- збір і знищення рідкісних і зникаючих видів рослин та тварин;
- забруднення і засмічення території, в тому числі його водних об'єктів;
- порушення правил аматорського і спортивного рибальства та полювання;
- руйнування гнізд, збір яєць диких птахів, руйнування нір та інших місць мешкання диких тварин;
- вилов риби забороненими знаряддями лову;
- спалювання сухої трави, очерету тощо;
- використання моторних човнів у нерестовий період;
- порушення режиму прибережних смуг та водоохоронних зон;
- інші види господарської діяльності, які можуть порушити природні комплекси.

У зоні регульованої рекреації ***дозволяється:***

- короткостроковий відпочинок (загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний, розбиття наметів і розкладання вогнищ у спеціально відведених місцях);
- екскурсійна діяльність (екскурсії або прогулянки екологічними маршрутами та стежками);
- оздоровлення (любительське і спортивне рибальство);
- туристична діяльність (науково-пізнавальний піший, лижний, велосипедний, кінний та водний туризм);
- інша діяльність, види якої не заборонені законодавством.

Господарська зона – у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань,

знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська іншадіяльність здійснюється з додержанням вимогта обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників.

Ця зона буде передбачати різновікові лісонасадження, зокрема хвойні (із сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.), ділянки лук, рибогосподарства та ін.

Забороняється:

- проведення меліоративних та інших гідротехнічних робіт, крім запланованих та тих, що проводяться;
- збір і знищення рідкісних і зникаючих видів рослин та тварин;
- забруднення і засмічення території;
- руйнування гнізд, збір яєць диких птахів, руйнування нір та інших місць мешкання диких тварин;
- вилов риби забороненими знаряддями лову;
- спалювання сухої трави, очерету тощо;
- використання моторних човнів у нерестовий період;
- порушення режиму прибережних смуг та водоохоронних зон.

На території зон регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території перспективного парку.

Попереднє функціональне зонування території перспективного РЛП «Гора Пивиха» наведено в таблиці 2.

Таблиця 4

**Функціональне зонування території
перспективного регіонального ландшафтного парку
«Гора Пивиха»**

№ з/п	Зона	Площа, га	Відсоток від загальної площі, %
1.	Заповідна	386,3	3,82
2.	Регульованої рекреації	547,1	5,41
3.	Стаціонарної рекреації	6,4	0,63
4.	Господарська	9160,5	90,14
	Всього:	10100,3	100,0

Як видно з таблиці, основна площа РЛП включена до господарської зони (90,14%), що обумовлено традиційним використанням територій, які плануються бути включеними до меж перспективного РЛП для потреб місцевої громади (пасовища, сіножаті та ведення лісового господарства). Не зважаючи на це, правильна розробка режиму охорони та використання території парку, який буде визначений у Положенні про РЛП, гарантуватиме збереження, в першу чергу, раритетної біорізноманітності.

На території (акваторії) перспективного РЛП «Гора Пивиха» буде дозволено за погодженням із адміністрацією парку та Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної ради:

- наукова, господарська та інша діяльність, що не суперечить завданням парку і проводиться з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища;
- аматорське і спортивне рибальство під контролем державних природоохоронних органів, поза нерестовим періодом і за винятком ділянок зимувальних ям;
- санітарні та рубки догляду відповідно до встановленого екологічним законодавством порядку;

- спортивно-аматорське полювання в мисливський сезон згідно з відповідними наказами державного спеціально уповноваженого органу в галузі ведення мисливського господарства в межах лімітів використання мисливських тварин та норм відстрілу;
- випасання худоби, сінокосіння та використання інших природних ресурсів на визначених ділянках відповідно до затверджених лімітів і дозволів;
- заліснення та залуження ділянок Парку у визначених місцях;
- відпочинок, спортивний водний, пішохідний, автомобільний туризм із дотриманням вимог природоохоронного законодавства України [48].

5.2. Правове забезпечення створення та функціонування парку

Проект створення РЛП «Гора Пивиха» планується розробляти у відповідності до ст. 51 та 52 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» щодо порядку створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим, законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Завдання, науковий профіль, характер функціонування і режим території РЛП «Гора Пивиха» буде визначено у положенні про парк, яке розроблятиметься у двомісячний термін після організації природно-заповідної установи Полтавською обласною радою.

У відповідності до ст. 5 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» положення про парк затверджуватиме орган центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища на місцях, тобто Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» управління РЛП «Гора Пивиха» повинно здійснюватись спеціальною адміністрацією. Спеціальну адміністрацію очолює керівник – директор, який призначається за погодженням із центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища (Міністерством захсту довкілля та природного середовища України).

До складу спеціальної адміністрації з управління територією та об'єктами РЛП «Гора Пивиха» входитимуть такі підрозділи – адміністративний, служби державної охорони, науковий, рекреації та еколого-просвітницької роботи, господарський, що наведено у таблиці 3.

Таблиця 5

Структура управління та штатний розпис РЛП «Полтавський»

№ з/п	Посада	Кількість ставок
Адміністративний відділ		
1	Директор (начальник служби державної охорони парку)	1
2	Бухгалтер	1
Відділ служби державної охорони		
3	Начальник відділу (старший інспектор служби державної охорони)	1
4	Інспектор	2
Науковий відділ		
5	Начальник відділу	1

6	Науковий співробітник	2
Відділ рекреації та еколого-просвітницької роботи		
7	Начальник відділу	1
8	Спеціаліст відділу	2
Господарський відділ		
9	Завідувач господарством	1
10	Працівник відділу	2
Всього		14

Як видно з таблиці, для забезпечення належної роботи парку штат працівників повинен складатися не менше, ніж із 14 працівників.

У відповідності до чинного законодавства спеціальна адміністрація РЛП «Гора Пивиха» здійснюватиме управління природно-заповідною територією відповідно до положення про парк та проекту організації території (ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», зміни та доповнення *1826-17 від 21.01.2010*).

Режим території РЛП «Гора Пивиха», який буде визначений у положенні про нього – це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення парку, характер допустимої діяльності в ньому, порядок охорони, використання і відтворення природних комплексів.

Режим території РЛП визначається відповідно до ст. 23 та 24 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України».

Відповідно до ст. 23 РЛП є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Регіональні ландшафтні парки організовуються з вилученням або без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

У разі необхідності вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів для потреб РЛП провадиться в порядку, встановленому законодавством України.

На РЛП буде покладено виконання таких завдань:

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;
- проведення наукових досліджень;
- сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

На території РЛП з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться зонування з урахуванням вимог, встановлених для територій національних природних парків.

Матеріально-технічне забезпечення парку передбачає:

- оплату працівників згідно штатного розпису;
- кошти на відрядження;
- утримання адміністративно-наукового центру (облаштування приміщень необхідним інвентарем, утримання інженерно-комунального господарства, створення матеріальної бази);
- створення візит-центру парку для провадження наукової, рекреаційної та еколого-просвітницької діяльності;
- забезпечення наземним та водним транспортом (включаючи паливно-мастильні матеріали);
- виготовлення та установку інформаційних знаків, шлагбаумів та природо-охоронних щитів;

- забезпечення працівників парку передбаченим законодавством майном та спорядженням (спецодяг, форма, засоби зв'язку, засоби захисту, спец-прилади);
- створення матеріально-технічної бази для забезпечення рекреаційної та еколого-просвітницької діяльності (байдарки, човни, намети, спальні мішки, велосипеди, лижі, туристичне спорядження тощо);
- забезпечення наукової та освітньо-виховної діяльності (оргтехніка, фото-, відео-, аудіотехніка, прилади нічного спостереження, мікроскопи, біноклі, міні-лабораторії тощо);
- витратні матеріали (канцелярські, фото-, відео-, поліграфічні послуги тощо);

Господарська діяльність парку передбачає:

- проведення науково-дослідної роботи з господарсько-договірної тематики в галузі охорони довкілля;
- розробку, влаштування та вдосконалення системи екскурсійних маршрутів;
- забезпечення екскурсій за розробленими маршрутами;
- організацію навчально-виховної роботи;
- роботу з екологічної освіти;
- організацію та проведення науково-практичних конференцій;
- рекламно-видавничу діяльність;
- надання платних послуг згідно з Постановою КМ України за № 827 від 2 червня 2003 року.

5.3. Забезпечення науково-дослідної роботи

Науково-дослідна робота на територіях природно-заповідного фонду проводиться з метою вивчення природних процесів, забезпечення постійного спостереження (моніторинг) за їх змінами, екологічного

прогнозування, розробки наукових основ охорони, відтворення і використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів.

Основними напрямками науково-дослідної діяльності парку є:

- оцінка ландшафтного та біологічного різноманіття існуючих заповідних територій;
- розробка проєктів створення нових заповідних територій;
- оцінка стану популяцій рідкісних видів рослин і тварин;
- розробка і втілення проєкту регіональної екомережі;
- підготовка періодичного збірника (журналу) наукових праць;
- організація й проведення природоохоронних семінарів, нарад, конференцій;
- пропаганда природоохоронних знань.

Для ведення наукових досліджень у складі адміністрації природно-заповідних територій загальнодержавного значення (біосферних заповідників, національних природних парках, а також ботанічних садах, дендрологічних парках та зоологічних парках загальнодержавного значення) створюються відповідні наукові підрозділи, структура, штати, кошторис витрат яких затверджуються органами, у підпорядкуванні яких перебувають зазначені об'єкти природно-заповідного фонду.

Проте, відповідно до ст. 42 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» у разі необхідності наукові підрозділи можуть створюватися також у складі адміністрації регіонального ландшафтного парку (природно-заповідна установа місцевого значення).

На територіях природно-заповідного фонду, де не створені спеціальні наукові підрозділи, дослідження організовуються відповідними науковими підрозділами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, розташованими у цих регіонах.

Наукові дослідження на території природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних

парків, зоологічних парків, парків – пам’яток садово-паркового мистецтва можуть здійснюватись іншими науково-дослідними установами та організаціями на основі єдиних програм і планів науково-дослідних робіт чи спеціальних угод між цими установами та організаціями і адміністраціями державних заповідників й інших територій та об’єктів природно-заповідного фонду.

На підставі вище наведеного зазначимо, що створення у складі адміністрації РЛП «Гора Пивиха» наукового підрозділу (на першому етапі не менше двох штатних одиниць) є надзвичайно актуальним та доцільним, щоб у парку могли на постійній основі забезпечувати моніторинг стану навколишнього природного середовища та біорізноманіття.

Координаторами моніторингових наукових досліджень на території парку та прилеглих територіях можуть стати профільні кафедри закладів вищої освіти Полтавщини та України, а також інші наукові підрозділи.

Із метою вирішення наукових і науково-технічних питань у РЛП доцільне створення науково-технічної ради, до складу якої слід включити провідних науковців та фахівців. Склад таких рад, їх завдання та порядок діяльності визначається органом, у підпорядкуванні якого перебуватиме РЛП «Гора Пивиха» (можливо: Градизька міська рада, Кременчуцька районна рада, Полтавська обласна рада).

5.4. Фінансування заходів, пов’язаних із функціонуванням парку

Фінансування заходів щодо регіональних ландшафтних парків здійснюється за рахунок місцевих бюджетів (міського чи обласного). Виходячи і сучасних реалій, особливостей децентралізації й адміністрування, забезпечення фінансування (утримання штату працівників) РЛП «Гора Пивиха», більше всього, здійснюватиметься за рахунок міського бюджету.

У разі необхідності проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищення чи пошкодження природних комплексів території парку можуть виділятися кошти обласного бюджету (фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області).

Із цього ж фонду можуть виділятися кошти на реалізацію запитів, у відповідності до переліку природоохоронних заходів, які можуть фінансуватися з даного фонду.

Чинним законодавством передбачається також залучення коштів позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.

Адміністрація РЛП «гора Пивиха» матиме право надавати платні послуги, перелік яких затверджений постановою Кабміну від 28.12.2000 р. (у редакції постанови КМУ від 02.06,2003 р. №827).

Для фінансування природоохоронних заходів можна створити цільовий екологічний фонд РЛП. До цього фонду можуть надходити:

- частина штрафів та грошових стягнень за шкоду, заподіяну РЛП у результаті порушення законодавства про природно-заповідний фонд, у розмірі 70% загальної суми штрафів та грошових стягнень;
- кошти, одержані від реалізації конфіскованого або вилученого відповідно до законодавства майна, яке було знаряддям або предметом екологічного правопорушення на території Парку;
- частина платежів підприємств, установ та організацій за забруднення території Парку, що визначається на підставі еколого-економічної оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище;
- цільові та інші добровільні внески підприємств, установ, організацій, у тому числі міжнародних і зарубіжних, та громадян.

Кошти екологічного фонду можуть використовуватися лише для цільового фінансування заходів, спрямованих на забезпечення охорони території парку, розвиток наукових досліджень,

міжнародного співробітництва, еколого-освітніх робіт. Їх розподіл здійснюється радою фонду, до складу якої включаються представники адміністрації РЛП, а також державних органів із охорони навколишнього природного середовища, громадських екологічних об'єднань, науковці та фахівці.

Кошти, що спрямовуються на здійснення заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, повністю звільняються від оподаткування.

Науково-дослідні роботи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду оподатковуються в розмірі 50% нормативів, встановлених для загального оподаткування науково-дослідних робіт.

Кошти, передані підприємствами, установами та організаціями до цільового екологічного фонду не оподатковуються.

У відповідності до ст. 47 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» кошти (в тому числі в іноземній валюті), одержані РЛП від наукової, природоохоронної, туристсько-екскурсійної, рекламно-видавничої та іншої діяльності в межах заповідної території, що не суперечать його цільовому призначенню, є власними коштами. Ці кошти не підлягають вилученню і використовуються для здійснення заходів щодо охорони території парку.

Як показує досвід, ефективна організація і функціонування природно-заповідної установи неможлива без забезпечення таких економічних заходів:

- економічного обґрунтування організації та розвитку природно-заповідної території;
- економічної оцінки території та об'єктів, ведення їх кадастру;
- диференційованого визначення джерел і нормативів фінансування установи;

- надання відповідним підприємствам, установам та організаціям, що забезпечують функціонування установи, податкових та інших пільг, які передбачені законодавством;
- компенсації у встановленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства щодо природно-заповідного фонду.

5.5. Організація охорони території Парку

У відповідності до ст.60 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» охорона РЛП «Гора Пивиха» покладається на службу його охорони, яка входить до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України. Положення про службу державної охорони природно-заповідного фонду України затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14.07.2000 р. №1127.

Згідно зі ст.61 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» службу державної охорони РЛП «Полтавський» очолює директор парку.

Служба державної охорони РЛП «Гора Пивиха» має статус правоохоронного органу, на посадових осіб якої поширюється соціально-правовий захист до ст.61-1 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України».

Посадові особи служби державної охорони РЛП «Гора Пивиха» мають право:

- вимагати від громадян і службових осіб пояснення у зв'язку з порушенням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- перевіряти у громадян і службових осіб посвідчення на право перебування, використання природних ресурсів та здійснення іншої діяльності в межах відповідної території;
- доставляти порушників встановленого режиму з метою з'ясування особи;

- складати протоколи про порушення вимог законодавства, надсилати їх відповідним органам для притягнення винних осіб до відповідальності;
- вилучати у порушників предмети та знаряддя незаконного використання природних ресурсів, транспортні засоби, відповідні документи;
- проводити особистий огляд осіб, речей, транспортних засобів та перевірку знарядь і продукції одержаної в результаті природокористування;
- безперешкодно відвідувати підприємства, установи, організації, транспортні засоби в межах РЛП для перевірки додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища та природно-заповідний фонд;
- вносити пропозиції до відповідних державних органів про припинення, зупинення чи обмеження будь-якої діяльності, що порушує вимоги законодавства про природно-заповідний фонд, давати обов'язкові для виконання приписи з метою усунення порушень, виявлених у межах РЛП.

Посадові особи служби державної охорони РЛП під час виконання службових обов'язків мають право на носіння форми встановленого зразка, табельної зброї та інших спеціальних засобів відповідно до законодавства України.

Законодавством України забезпечується правовий і соціальний захист посадових осіб служби державної охорони та інших служб, що здійснюють охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

У разі необхідності охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду Кременчуцького району (на теренах колишнього Глобинського району) може покладатися на службу державної охорони РЛП «Гора Пивиха».

Органи місцевого самоврядування, місцева державна адміністрація, виконавчі органи місцевого самоврядування повинні сприяти охороні й збереженню території РЛП, виконанню покладених на парк завдань.

5.6. Відповідальність за порушення режиму охорони та використання території парку

Порушення законодавства України про ПЗФ, в тому числі режим охорони та використання території РЛП «Гора Пивиха», тягнутиме, за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність.

Відповідальність за порушення законодавства про ПЗФ несуть особи, винні у:

- а) нецільовому використанні територій та об'єктів ПЗФ, порушенні вимог проектів створення та організації територій ПЗФ;
- б) здійсненні в межах територій та об'єктів ПЗФ, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;
- в) організації на територіях та об'єктах ПЗФ, в їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;
- г) невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти ПЗФ;
- д) порушенні вимог щодо використання територій та об'єктів ПЗФ;
- е) перевищенні допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушенні вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів ПЗФ;
- є) псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів територій та об'єктів ПЗФ та зарезервованих для включення до його складу;

ж) самочинній зміні меж, відведенні територій та об'єктів ПЗФ для інших потреб.

Законодавством України може бути встановлена відповідальність і за інші порушення законодавства щодо ПЗФ[46].

Висновки до п'ятого розділу:

Режим території РЛП «Гора Пивиха», який буде визначений у положенні про нього – це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення парку, характер допустимої діяльності в ньому, порядок охорони, використання і відтворення природних комплексів.

Встановлено, що ефективність функціонування РЛП «Гора Пивиха» за умови його створення буде значною мірою залежати від науково обґрунтованого функціонального зонування території (в територіальній структурі парку передбачаються заповідна зона, господарська зона, зони стаціонарної та врегульованої рекреації), від штатного, правового та фінансового його забезпечення.

Координаторами моніторингових наукових досліджень на території парку та прилеглих територіях можуть стати профільні кафедри закладів вищої освіти Полтавщини, України та інші наукові підрозділи.

Із метою вирішення наукових і науково-технічних питань у РЛП доцільне створення науково-технічної ради, до складу якої доцільно включити провідних науковців та фахівців. Для фінансування природоохоронних заходів можна створити цільовий екологічний фонд РЛП.

Фінансування заходів щодо регіональних ландшафтних парків здійснюється за рахунок місцевих бюджетів (міського чи обласного). Виходячи і сучасних реалій, особливостей децентралізації й адміністрування, забезпечення фінансування (утримання штату працівників) РЛП «Гора Пивиха», більше всього, здійснюватиметься за

рахунок обласного бюджету. Кошти (які повністю звільняються від оподаткування) екологічного фонду можуть використовуватися лише для цільового фінансування заходів, спрямованих на забезпечення охорони території парку, розвиток наукових досліджень, міжнародного співробітництва, еколого-освітніх робіт.

Служба державної охорони РЛП «Гора Пивиха» має статус правоохоронного органу, на посадових осіб якої поширюється соціально-правовий захист до ст.61-1 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України». Органи місцевого самоврядування, місцева державна адміністрація, виконавчі органи місцевого самоврядування повинні сприяти охороні й збереженню території РЛП, виконанню покладених на парк завдань.

Органи місцевого самоврядування, місцева державна адміністрація, виконавчі органи місцевого самоврядування повинні сприяти охороні й збереженню території РЛП, виконанню покладених на парк завдань.

РОЗДІЛ 6.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ СТВОРЕННЯ ПАРКУ

Основними напрямками діяльності РЛП «Гора Пивиха», які передбачені Законом України «Про природно-заповідний фонд України» є:

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій із питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної діяльності.

У сучасних умовах все це має працювати на сталий розвиток регіону, забезпечення місцевого населення робочими місцями, підвищення їх життєвого рівня та покращення екологічної ситуації в регіоні.

Організація РЛП передбачає створення нових робочих місць для науковців і допоміжного персоналу, екскурсоводів, менеджерів, служби охорони парку, водіїв, дендрологів, трактористів, служби лісової охорони, бухгалтерії тощо.

Згідно державних нормативів при площі парку понад 10 тис. (10300,3 га) га загальна кількість штатних співробітників, які будуть отримувати заробітну плату за рахунок місцевого бюджету, може складати не менше 14 осіб.

Фінансове забезпечення національного парку, передбачене статтями 46, 47, 48, 49 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», дозволить залучати додаткові кошти на розвиток регіону.

Важливим напрямом діяльності РЛП «Гора Пивиха» має стати діяльність по створенню сприятливих умов для розвитку екологічного туризму, в тому числі міжнародного, молодіжного тощо.

Високі показники флористичної та фауністичної наукової цінності відкривають широкі перспективи для розвитку наукового туризму.

Діяльність наукового відділу парку дозволить вирішувати проблему дослідження, вивчення та збереження природних комплексів гадяцького регіону та суміжних територій.

Перспективним є також розвиток сільського туризму в суміжних із парком населених пунктах, особливо тих, що розташовані на лівобережжі Кременчуцького водосховища. Актуальним завданням є реєстрація та дослідження історичних та архітектурних пам'яток, які будуть охоронятися на території парку, і що визначить перспективи розвитку краєзнавчого туризму в регіоні.

Для залучення туристів, зокрема іноземних, має бути поступово, за сприянням парку та інших відповідних державних структур, створена необхідна інфраструктура, в тому числі готельні і мотельні, рекреаційно-акваторіальні комплекси, облаштовані місця для відпочинку, пляжі, заклади торгівлі, де також будуть працювати місцеві жителі. Доцільним є відновлення народних ремесел, якими традиційно займалися місцеві жителі (гончарство, лозоплетіння, виготовлення гребінців, вишивання та ін.), які б могли забезпечувати екскурсантів сувенірною продукцією, реалізуючи свої вироби. У цьому відношенні актуальним завданням є пошуки різних форм сувенірної продукції, в тому числі з логотипами парку та ін.

Зі створенням парку буде підніматися й питання раціонального використання земель у межах міста. Наприклад, визначитися із концепціями розвитку екологічного туризму, підвищення показника заповідності в регіоні, урегулювання рекреаційного навантаження в умовах посилення внутрішнього туризму в Україні, створення його Візит-центру та ін. за аналогами таких у біосферних резерватах країн Європейського Союзу та ін.

Враховуючи те, що регіон багатий на дичину та рибу, за сприяння парку можливе створення сумісних мисливсько-рибальських баз, для обслуговування яких також буде залучатись місцеве населення.

Вся структура парку, штат співробітників, включаючи службу охорони, науковців, фахівців із питань екологічної освіти і виховання, мають працювати на збереження природи рідного краю, його історико-культурних пам'яток, підвищення екологічної свідомості місцевої громади та покращення екологічної ситуації в цілому.

Створення парку безумовно дозволить більш ефективно забезпечувати охорону природних комплексів, рідкісних видів флори і фауни, історико-культурних пам'яток, створити умови для сталого використання природних ресурсів (лісових, рибних, сінокосів та пасовищ, рекреаційних тощо). Упровадження нових, сучасних, більш ефективних форм господарювання покращить стан природного середовища і дозволить зберегти його для нащадків, так само як й історико-культурну спадщину.

Доцільність створення РЛП «Гора Пивиха» у пропонованих межах визначається такими положеннями:

- для території парку характерні високі показники ландшафтної та біологічної різноманітності, в тому числі унікальності рослинного і тваринного світу, притаманного не тільки для Полтавської області, а й для Середнього Придніпров'я;
- для парку характерна різноманітність біотопів екосистем та їх мозаїчність; екологічну значущість підсилюють території островів на Кременчуцькому водосховищі;
- наведені характеристики рослинного і тваринного світу, їх значна флористична, ценотична та фауністична різноманітність свідчать про високий природоохоронний потенціал та наукову цінність території парку;
- створення парку дозволить значно оптимізувати контроль за екологічним станом природних та антропогенно-природних комплексів і сприяти сталому розвитку природного середовища регіону;

- наявність можливості зонування території парку;
- створення парку забезпечить збереження археологічних та історико-культурних пам'яток природи, якими багата місцевість, та створить умови для розвитку краєзнавчого туризму;
- ландшафтний та історико-культурний «імідж» території є привабливими для регламентованої рекреації та екотуризму, який має стати важливим напрямом діяльності перспективного парку в умовах обов'язкової регламентації й розрахунку та дотримання гранично-допусимих рекреаційних навантажень;
- народно-господарську цінність парку визначають, насамперед, ліси, водно-болотні угіддя (як осередки відтворення дичини та рибних запасів) та лучно-болотні ділянки (сінокоси та пасовища), акваторіальні комплекси, регламентоване використання яких буде забезпечено при функціонуванні парку;
- створення адміністративно-наукового центру парку та його належне облаштування забезпечить проведення наукових досліджень, біоекологічного моніторингу та проведення екскурсійної діяльності студентської та учнівської молоді;
- функціонування парку дозволить ефективно розвивати в регіоні еколого-просвітницьку та еколого-виховну природоохоронну діяльність за типом біосферних резерватів країн Європейського Союзу;
- РЛП «Гора Пивиха» має непересічне значення як цінний об'єкт ПЗМ Полтавської області та Середнього Придніпров'я в цілому і як вузловий біоцентр Дніпровського національного екокоридору регіональної екомережі, а також як осередок історико-культурних цінностей Полтавщини;
- створення парку дозволить значно підвищити репрезентативність та унікальність ПЗФ Кременчуцького району та Полтавської області в цілому.

РЛП «Гора Пивиха» є об'єктом місцевого підпорядкування і створюються за рішенням Полтавської обласної ради (приймається рішення про створення парку на черговій сесії).

Для прийняття рішення про створення РЛП необхідні такі документи й матеріали:

- клопотання щодо доцільності організації РЛП;
- проект створення з погодженнями землекористувачів, землевласників, міської ради, головного архітектора, санітарно-епідеміологічної служби, міського відділу земельних ресурсів та ін.

Парки підпорядковуються органам, які їх створили і фінансуються ними.

Після прийняття рішення про створення парку створюється спеціальна адміністрація та формується штат співробітників.

Діяльність РЛП регламентується Положенням, яке розробляє дирекція.

На першому етапі діяльності необхідні: служба охорони парку; організатор туристичних заходів; співробітник, відповідальний за екологічне виховання; співробітник, що контролює екологічний стан території і співпрацює з господарствами, на чиїх землях знаходиться парк. Із розвитком парку до штату доцільно ввести науковців, насамперед, організаторів проведення наукових досліджень силами співробітників наукових установ.

Висновки до шостого розділу:

РЛП «Гора Пивиха» планується створити на площі понад 10 тис. га (10100,3 га), що визначає у його штаті не менше 14 працівників, включаючи спеціальну адміністрацію та державну службу охорони парку.

Вся структура парку, штат співробітників, включаючи службу охорони, науковців, фахівців із питань екологічної освіти і виховання, мають працювати на збереження природи рідного краю, його історико-культурних

пам'яток, підвищення екологічної свідомості місцевої громади та покращення екологічної ситуації в цілому.

Створення парку безумовно дозволить більш ефективно забезпечувати охорону природних комплексів, рідкісних видів флори і фауни, історико-культурних пам'яток, створити умови для сталого використання природних ресурсів (лісових, рибних, сінокосів та пасовищ, рекреаційних тощо). Упровадження нових, сучасних, більш ефективних форм господарювання покращить стан природного середовища і дозволить зберегти його для нащадків, так само як й історико-культурну спадщину.

Перспективний РЛП «Гора Пивиха» має непересічне значення як цінний об'єкт ПЗМ Полтавської області та Середнього Придніпров'я в цілому і як вузловий біоцентр Дніпровського національного екокоридору регіональної екомережі, а також як осередок історико-культурних цінностей Полтавщини; створення парку дозволить значно підвищити репрезентативність та унікальність ПЗФ Кременчуцького району та Полтавської області в цілому.

РЛП «Гора Пивиха» є об'єктом місцевого підпорядкування і створюються за рішенням Полтавської обласної ради (приймається рішення про створення парку на черговій сесії) на основі наявності підготовлених матеріалів, розроблених згідно чинного природоохоронного законодавства України.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами проведених досліджень зроблені такі висновки:

1. У відповідності з сучасними природоохоронними концепціями, які передбачають збалансований розвиток регіонів і збереження природного середовища, до структури природно-заповідного фонду України включено таку категорію як регіональні ландшафтні парки (РЛП), які разом із національними природними парками, є рекреаційними об'єктами. Вперше в Україні створення регіональних ландшафтних парків розпочалося на початку 90-х років. Перший РЛП «Дністровський каньйон» було створено в 1990 р. у Тернопільській області на території 42 тис. га. Потреба створення такої категорії природно-заповідного фонду виникла для задоволення зростаючих рекреаційних потреб населення. На сьогодні кількість РЛП в Україні сягає 55 об'єктів.
2. Регіональний ландшафтний парк (РЛП) – це рекреаційна поліфункціональна природоохоронна установа, яка створюється з метою охорони типових та унікальних природних комплексів та історико-культурних об'єктів, а також для забезпечення умов для організованого відпочинку населення.
3. У складі ПЗФ Полтавської області така категорія ПЗФ України з'явилася у 1994 році зі створенням РЛП «Диканський». На сьогодні в складі регіональної ПЗМ Полтавської області функціонує п'ять таких парків: «Кременчуцькі плавні» у Кременчуцькому районі (створено в 2001 році), «Нижньоворсклянський» у Кобеляцькому районі (у 2002 році), «Кагамлицький» у Кременчуцькому районі (у 2010 році), «Гадяцький» у Гадяцькому районі (у 2011 році), а перспективними ще є сім, у тому числі й «Гора Пивиха».
4. Визначено основні ресурси та умови для створення РЛП «Гора Пивиха»: природні – добре вцілілі збережені природні комплекси та біотопи з лісовою, степовою, лучною, болотною, водною рослинністю, у тому числі й на території об'єкту ПЗФ – ландшафтного заказника місцевого

значення «Гора Пивиха») та культурфїтоценози (дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський»); рекреаційні ресурси (сприятливі метеологічні умови, наявність узбережної мілкової зони Кременчуцького водосховища в районі селища Градизьк та гори Пивихи, вагома історико-культурна спадщина місцевості, розбудова рекреаційної і відпочинкової зони на базі колишнього дитячого оздоровчого табору «Чайка», можливість розробки екологічних маршрутів та екологічних стежок та ін.); високі показники наукової цінності біорізноманіття, у тому числі й рідкісних видів флори, фауни, раритетних фїторценозів та біотопів; можливість функціонального зонування території парку з виділенням заповідної, господарської зон, зони стаціонарної та регульованої рекреації, що дозволить урівноважувати проблеми використання ресурсів місцевості з обов'язковим її збереженням і відновленням.

5. Основним ключовим об'єктом при створенні РЛП «Гора Пивиха» розглядається однойменний ландшафтний заказник, який функціонує в природно-заповідній мережі Кременчуцького району. Культурфїтоценози в межах перспективного парку репрезентовані в дендрологічному парку «Устимівський», який теж планується включити до його меж.
6. Площа РЛП «Гора Пивиха» складатиме більше 10 тис га (10100,3 га). Він визначений у кластерній концепції. Основними його територіями є: лівобережне узбережжя Кременчуцького водосховища від Градизька до Недогарок вниз (територія ландшафтного заказника «Гора Пивиха» острови (1,2,3,4) на Кременчуцькому водосховищі в Черкаській області; акваторія Кременчуцького водосховища (в межах Полтавської області на рівні Недогарок і Градизька); долини малих річок 3-го порядку (Сухий Кагамлик, Сухий Омельник та ін.); дендрологічний парк «Устимівський»; водно-болотні та лучно-болотні комплекси по лінії сіл Броварки, Шушвалівка. Включення цих ділянок у межах регіонального

ландшафтного парку дозволить охопити охороною більше біотопів, тобто охороняти ефективніше біорізноманіття регіону.

7. До заповідної зони перспективного РЛП «Гора Пивиха» повинні увійти вже існуючі в Глобинському районі (тепер об'єднаний Кременчуцький район) об'єкти природно-заповідного фонду які знаходяться на лівому березі Кременчуцького району між селищем Градизьк і селом Максимівка колишнього Кременчуцького району (ландшафтний заказник «Гора Пивиха»), дендрологічний парк «Устимівський» та острови на Кременчуцькому водосховищі в межах Черкаської області). До зони стаціонарної рекреаціїпарку рекомендується включити перспективний Візит-центр, територію відпочинково-оздоровчого комплексу біля заказника «Гора Пивиха» (колишній дитячий оздоровчо-відпочинковий табір «Чайка»), перспективні кемпінги в районі Гори Пивихи. Зона регульованої рекреації перспективного парку передбачає включення панорамних і відвідуваних рекреантами місць для організованого перебування та відпочинку, в тому числі й нагірним лівобережжям Кременчуцького водосховища в районі ландшафтного заказника «Гора Пивиха» на південній околиці селища Градизьк, а також акваторія Кременчуцького водосховища. Господарська зона буде передбачати різновікові лісонасадження, зокрема хвойні (із сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.)), ділянки лук, рибогосподарства та ін. Розподіл територій перспективного парку з рекомендованою площею 10100,3 га за функціональними зонами визначено таким чином: заповідна зона (386,23 га; 3,82%), зона регульованої рекреації (547,1 га; 5,41%), зона стаціонарної рекреації (6,4 га; 0,63%), господарська зона (9160,5 га; 90,14%).
8. Створення РЛП забезпечить ефективну охорону його території й біорізноманіття, а також управління його діяльністю. До складу спеціальної адміністрації з управління територією та об'єктами РЛП «Гора Пивиха» входитимуть такі підрозділи – адміністративний, служби

державної охорони, науковий, рекреації та еколого-просвітницької роботи, господарський. У відповідності до чинного законодавства спеціальна адміністрація РЛП «Гора Пивиха» здійснюватиме управління відповідно до положення про парк та проекту організації території. Створення у складі адміністрації РЛП «Гора Пивиха» наукового підрозділу (на першому етапі не менше двох штатних одиниць) є надзвичайно актуальним та доцільним, щоб у парку могли на постійній основі забезпечувати моніторинг стану навколишнього природного середовища та біорізноманіття. Із метою вирішення наукових і науково-технічних питань у РЛП передбачене створення науково-технічної ради, до складу якої доцільно включити провідних науковців та фахівців. Забезпечення фінансування (утримання штату працівників) РЛП «Гора Пивиха», більше всього, здійснюватиметься за рахунок обласного бюджету. Служба державної охорони РЛП «Гора Пивиха» має статус правоохоронного органу. Порухення законодавства України про ПЗФ, в тому числі режим охорони та використання території парку, тягнутиме за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність.

9. Основні напрями діяльності РЛП «Гора Пивиха» передбачені Законом України «Про природно-заповідний фонд України»: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів; проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій із питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів; проведення екологічної освітньо-виховної діяльності.

10. РЛП «Гора Пивиха», за умови його створення, стане цінним біоцентром збереження природногоспонтанного біорізноманіття, важливим об'єктом ПЗМ Полтавської області й України та важливою ключовою територією Дніпровського національного екокоридору регіональної екомережі Полтавщини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Агроекологічний атлас Полтавщини. Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». Випуск 7. Полтава : Оріяна, 2009. 70 с.
2. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. Полтава : ІВА : «Астрєя», 1996. 184 с.
3. Байрак О.М. Екомережа як форма інтеграції природоохоронної, наукової та освітньо-виховної діяльності // Шляхи інтеграції природоохоронної та освітньо-виховної діяльності : М-ли наук.-практ. сем. Полтава : Верстка, 2004. С. 5–10.
4. Байрак О.М. Етапи створення регіональної екологічної мережі Полтавської області // Екологічні проблеми довкілля та шляхи їх вирішення : Зб-к наук. праць Міжнародн. наук.-практ. конф.]. Полтава, 2002. С.10–11.
5. Байрак О.М. Концепція регіональної екомережі // Соціально-економічний розвиток України на початку ХХІ ст. : М-ли VI Міжн. наук.-практ. конф. Полтава, 2006. С. 16–18.
6. Байрак О.М. Напрями моніторингу зеленої зони м. Полтави як складової регіональної екомережі (Полтава) // Географія та екологія Полтави : М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (27 квітня 2008 р., Полтава). Полтава : Верстка, 2008. С. 5–6.
7. Байрак О.М. Принципи, ресурси та шляхи створення регіональної екологічної мережі Лівобережного Придніпров'я // Вісник проблем біології та медицини. 1999. Полтава, №15. С. 2–9.
8. Байрак О.М. Роль існуючих та перспективних заповідних територій у формуванні екологічної мережі Полтавської області // Захист довкілля від антропогенного навантаження. 2002. Вип. 7 (9). Харків-Кременчук. С. 42–46.
9. Байрак О.М. Роль природних та регіональних ландшафтних парків як біоцентрів Ворсклянського екологічного коридору // Роль

- національних парків в навчально-виховній роботі : М-ли міжнарод. наук.-практ. семінару. Охтирка, 2002. С. 6–9.
10. Байрак О.М. Стан проектування та реалізації концепції екомережі на Полтавщині // Природоохоронний рух на Полтавщині : М-ли наук.-практ. сем. Полтава : Верстка, 2006. С. 89–92.
11. Байрак О.М. Фіторізноманітність степів Полтавщини та стан їх збереження в регіональній екомережі // Й.К. Пачоський та сучасна ботаніка : М-ли міжн. наук.-практ. конф. Херсон, 2004. С. 77–80.
12. Байрак О.М. Білик О.М. Устимівський дендропарк: екскурс сторінками історії // Світ довкілля. Кременчуцький міський екологічний бюлетень. 2011. Випуск 18. Березень. С. 34–35.
13. Байрак О.М., Голік Ю.С. Регіональна екологічна мережа Полтавської області: ресурси, досвід, перспективи : Буклет. Полтава : Верстка, 2007. 12 с.
14. Байрак О.М., Дудкін О.В., Коломійчук В.П., Полянська К.В. Заповідні степи України. Полтава : Дивосвіт, 2014. 56 с.
15. Байрак О.М., Кигим С.Л. Заповідна природа Полтавщини. У кн.: Полтавщина. Історичний нарис. Полтава : Дивосвіт, 2006. С. 524–549.
16. Байрак О.М., Лавріненко С.І., Воробйова Н.П. Структура перспективної екологічної мережі Полтавщини // Еколого-економічні, правові та соціальні аспекти охорони навколишнього середовища : М-ли міжрегіон. наук.-практ. конф. Полтава : Інститут бізнесу, 2007. С. 3–6.
17. Байрак О.М., Панасенко Т.В. Проблеми збереження парків Полтавщини // Інтродукція рослин на початку ХХІ століття: досягнення і перспективи розвитку досліджень : М-ли Міжн. наук. конф. Київ, 19-21 вересня, 2005. С. 59–61.
18. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. ; [за ред. О.М. Байрак]. Еталони природи Полтавщини. Полтава : Верстка, 2003. 214с.

19. Байрак О., Полянська К. Водойми України – каркас національної екомережі : Буклет. Полтава : Дивосвіт, 2013. 16 с.
20. Байрак О.М., Самородов В.М., Панасенко Т.В. Парки Полтавщини: історія розвитку, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку. Полтава : Верстка, 2007. 267 с.
21. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. Полтава : Верстка, 2005. 248 с.
22. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Використання природно-заповідних територій для проведення природничих практик // Ефективність природничих практик у системі вищої освіти : М-ли Всеукр.наук.-практ. конф.Херсон, 2002. С. 7–12.
23. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Конспект флори Полтавщини. Вищі судинні рослини. Полтава : Верстка, 2008. 195 с.
24. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Роль зелених зон міст Полтавської області як складових регіональної екомережі // Жива Україна. Спецвипуск «Розмай». 2008. С. 15–16.
25. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Роль регіональних ландшафтних парків у розвитку туризму на Полтавщині // Збірник праць Інституту туризму, 2002.
26. Балабух В.О. Тенденції зміни частоти та інтенсивності екстремальних гідрометеорологічних явищ на території Полтавської області. Український гідрометеорологічний інститут ДСНС та НАН України : Доповідь на «Підтримка регіональних зусиль з розробки регіональних планів заходів з адаптації до зміни клімату». Полтава, 24-25 жовтня 2013.
27. Барановський В.А. Україна. Еколого-географічний атлас. Атлас : [Монографія]. К. : Варта, 2006. 220 с.
28. Белосельская Г.А. Южная Лесостепная область Полтавской равнины В кн.: Физико-географическое районирование Украинской ССР. К., 1968. С. 330–339.

- 29.Бондарчук В.Г. Геоморфологія України. К. : Вид-во АН УРСР, 1959. 832 с.
- 30.Булава Л.М. Географія Полтавської області : Підручник для учнів 8-9 класу. Полтава : ПОПОПП, 1999. 56 с.
- 31.Булава Л.М. Географія своєї області. Полтавщина: Додаток до географічного атласу «Моя мала Батьківщина»). Полтава : Оріяна, 2004. с.
- 32.Булава Л.М. Фізико-географічне районування: Карта // Полтавська область: Географічний атлас. К. : Мапа, 2004. С. 10.
- 33.Бучинский И.Е. Климат Украины в прошлом, настоящем и будущем. К. : Сельхозиздат, 1961. 309 с.
- 34.Вернандер Н.Б. Почвы лесостепной зоны. В кн.: Природа Украинской ССР. Почвы. К. : Наукова думка, 1986. С. 89–103.
- 35.Генсірук С.А.,Кучерявий В.О., Гайдарова Л.Й., Бондаренко В.Д. Зелені скарби України. К. : Урожай, 1991. С. 167–173.
- 36.Геоботанічне районування Української РСР. К. : Наукова думка, 1977.
- 37.Гетьман В.І. Проблемно-методичні питання визначення величини рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних рекреаційних територій // Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть (сучасний стан, проблеми і стратегія розвитку) : М-ли наук.-практ. конф. Канів, 1999. С. 187–193.
- 38.Голік Ю.С., Ілляш О.Е. Агроекологічний атлас Полтавщини. Екологічна бібліотека Полтавщини. Випуск 7. Полтава, 2009. 70 с.
- 39.Голік Ю. С., Смоляр Н. О., Чепурко Ю. В. Новий адміністративно-територіальний устрій Полтавської області та розподіл територій і об'єктів природно-заповідного фонду // Екологія. Довкілля. Енергозбереження», присвяченої 203-річчю Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» : Зб. мат. ІІМіжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, НУПП, 2-3 грудня 2021 р. Полтава : Астроя 2021. С.112–115.

40. Ґрунти Полтавської області. Пояснювальна записка до карти ґрунтів масштабу 1: 200000 / Укладач О.М. Макаренко ; [за ред. А.І. Лисенка]. Харків : Прапор, 1969. 75 с.
41. Губарев В.К. Географія України. Довідник школяра і студента. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАН», 2006. – 416 с.
42. Европейский красный список растений, находящихся под угрозой исчезновения в мировом масштабе. Нью-Йорк, 1992.
43. Екологічний атлас Полтавщини ; [за ред. Ю.С. Голика, В.А. Барановського, О.Е. Ілляш]. Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». Полтава : Полтавський літератор, 2007. 128 с.
44. Електронний ресурс: <http://geo.pnpu.edu.ua/climate.php> (сайт кафедри краєзнавства та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка).
45. Закалюжний В.М., Джурка Г.Ф. Полтавська область. Геолого-географічний нарис : Навчальний посібник. Полтава : ПДПУ, 2000. 130 с.
46. Закон України «Про екологічну мережу України» // Відомості ВРУ, 2004. №45. 502 с.
47. Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» // Відомості ВРУ, 2000. №47. 954–977.
48. Закон України про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Відомості Верховної Ради України. 2011. №26.
49. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» // Відомості ВРУ, 1992. №34. С. 1130–1167.
50. Звід пам'яток історії та культури України. Полтавська область. Глобинський район [Текст] / Полт. краєз муз. Ім. В. Кричевського: Андрієць В.А., Білик О.М., Гавриленко І.М. та ін.; ред. кол.:

- Ю.В. Волошин, А.М. Киридон, Т.К. Кондратенко та ін.; [упорядн., наук. ред. В.О. Мокляк]. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2014. 707 с.
51. Інформаційний щорічник щодо активізації небезпечних екзогенних геологічних процесів на території України за даними моніторингу ЕГП. К. : МОНПСУ. 2007. Вип. 4. 22 с.
52. Коваленко Ю.Л. Метеорологія і кліматологія. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с.
53. Машенко О.М. Класифікація вододільних ландшафтів Полтавщини // Актуальні проблеми методики викладання географії рідного краю : М-ли наук.-практ. конф. Полтава, 1995. С. 23–26.
54. Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М., Тищенко П.Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України помірного кліматичного поясу // Укр. геогр. журн. 2003. №1. С. 16.
55. Методичні рекомендації щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Затв. Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 21 серпня 2018 року №306.
56. Мовчан Я.І. Екомережа України: обґрунтування структури та шляхів утілення // Конвенція про біологічне розмаїття: громадська обізнаність і участь. Київ : Стилос, 1997. 50 с.
57. Національний атлас України. НАН України. К. : КДНВП Картографія, 2004. 440 с.
58. Пивгородський Миколаївський монастир // Полтавщина : Енциклопедичний довідник ; за заг. ред. А.В. Кудрицького. К. : «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1992. С. 656–657.
59. Полтавська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / М-во освіти і науки України, Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. / [голова ред. кол. Л.М. Булава ; відп. ред. Т.В. Погурельська]. К. : ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. 20 с.

- 60.Полтавська область: Географічний нарис «Моя мала Батьківщина» ; [гол. ред. Л.М. Булава ; відп. ред. Т.В. Поругельська].К. : ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. 20 с.
- 61.Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис / М.А. Аліман, В.В. Андрієнко, Л.М. Булава : [за ред. К.О. Маца. 2-ге вид., доп. і перероб.]. – Полтава : Полтавський літератор, 1998. 336 с.
- 62.Почвы Украины и повышение их плодородия. Т. 1. Экология, режимы и процессы, классификация и генетико-производственные аспекты ; [под ред. Н.И. Полупана]. К. : Урожай, 1988. С. 142–162.
- 63.Природно-заповідний фонд Полтавської області : Реєстр-довідник. Полтава : ШвидкоДРУК, 2014.
- 64.Приходько Г.Ф., Ткаченко А.В., Бабиченко В.Н. Климат Украины. Киев : Гидрометеоиздат, 1967. 400 с.
- 65.Програма розбудови регіональної екологічної мережі Полтавщини на період до 2015 року ; за ред. О.М. Байрак. Полтава : Верстка, 2009.
- 66.Програма розвитку парків, скверів і бульварів Полтави на 2018-2020 роки», прийнятої Полтавською міською радою 22 грудня 2017 року.
- 67.Регіональна екомережа Полтавщини / Кол. авторів; [за заг. ред. О.М. Байрак]. Полтава : Верстка, 2010. 214 с.
- 68.Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017-2021 роки («Довкілля – 2021»). Полтава : ФОП Гаража М.М., 2017. 131 с.
- 69.Розбудова екомережі України ; [за ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка]. К. : Програма розвитку ООН. Проект «Екомережі», 1999. 127 с.
- 70.Сидоренко Г.О., Махно Є.В. Довідник з археології України. Полтавська область. К. : Наукова думка, 1998. 108 с.

- 71.Слюсар Н.В.Гаврысь Г.Г., Сыпко А.В. Новые гнездящиеся птицы Полтавской области// Вестник зоологии. 1993. №1.
- 72.Смоляр Н.О. Доцільність створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» // Тези 73-ї наук. конф. професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Том 1. (Полтава, 21 квітня – 13 травня 2021 р.). Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021. С. 347-349.
- 73.Смоляр Н.О., Смоляр О.В. Концепція природозаповідання в Полтавській області на сучасному етапі // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : Зб. наук. праць / за заг. ред. Ф.В. Зузука]. Т.1. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. №14. С. 77–83.
- 74.Смоляр Н.О., Зіміна В. Про доцільність створення регіонального ландшафтного парку в м. Полтава (Україна) // Nowoczesna nauka: teoria i praktyka: [Mater. IV Międz. konf. nauk.-prakt. ; Pod red. Stanisława Kowalczyka]. Warszawa : Nowa nauka, 2020. Р. 54–56.
- 75.Смоляр Н.О., Петюренко В.О. Екологія. Довкілля. Енергозбереження», присвяченої 203-річчю Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» : Зб. мат. ПМіжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, НУПП, 2-3 грудня 2021 р. Полтава : Астроя 2021. С.286–289.
- 76.Стецюк Н.О. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку // Навколишнє середовище і здоров'я людини : М-ли I Всеукр. наук.-практ. сем. Полтава, 2007. С. 8–14.
- 77.Стецюк Н.О. Еколого-валеологічне просвітництво як засіб забезпечення сталого розвитку: регіональний аспект // Навколишнє середовище і здоров'я людини : Зб-к м-лів I Всеукр. наук.-практ. семінару. Полтава : ПДПУ, ПП Шевченко. С. 7–11.

78. Стецюк Н.О. Ліси Полтавщини: поширення, фітоценотичні особливості та проблеми збереження // Проїшов вже час ліси рубати, прийшла пора ліси садить : М-ли Всеукр. екол. наук.-практ. конф., м.Пирятин, 22 травня. Полтава : Полтавський літератор, 2009. С. 2933.
79. Стецюк Н.О. Байрак О.М., Шапаренко І.Є. Стан збереження лісів Полтавщини у заповідній та екологічній мережах // Проїшов вже час ліси рубати, прийшла пора ліси садить : М-ли Всеукр. ткол. наук.-практ. конф., м. Пирятин, 22 травня. Полтава : Полтавський літератор, 2009. С. 34–41.
80. Стецюк Н.О., Беседіна І.С. Можливості організації екотурів на території Полтавської області // Розвиток малого та середнього бізнесу в туристичній індустрії України : М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава : Світоч., 2007. С.14–19.
81. Стецюк Н.О., Гостудим О.М. Сучасна природно-заповідна мережа Полтави та перспективи її оптимізації // Географія та екологія Полтави : М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (25 квітня 2008 р.). Полтава : Верстка, 2008. С. 7–18.
82. Стецюк Н.О., Криворучко Т.В. До питання збереження рідкісних степових первоцвітів Полтавської області // Запорожский государственный медицинский журнал. 2008. №2 (47). С. 146–148.
83. Стецюк Н.О., Попельнюх В.В., Слюсар М.В. До питання розбудови екомережі в Полтавській області // Збалансований розвиток України – шлях до здоров'я і добробуту нації : М-ли Всеукр. екол. конгресу. Київ : Всеукраїнська екологічна ліга, 2007. 57–65.
84. Стецюк Н.О., Рябова Н.М. Екологічні маршрути Полтавщини як база екскурсійної екотуристичної діяльності в регіоні // Проблеми соціальної адаптації молоді в сучасних економічних і політичних умовах : М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава : ПЕМ «Світоч», 2006. С. 49–52.

85. Стецюк Н.О., Попельнюх В.В. Екотуризм як інноваційна галузь туристичної індустрії регіону (на прикладі пониззя р. Ворскла) // Соціально-економічні проблеми розвитку в умовах трансформованого суспільства : Зб-к м-лів Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава : ПЕМ «Світоч», 2006. С. 104-107.
86. Стецюк Н.О., Попельнюх В.В. Природоохоронні аспекти використання об'єктів природно-заповідного фонду як важлива умова збереження біорізноманітності // Еколого-правові та соціальні аспекти охорони навколишнього природного середовища : М-ли міжрегіон. наук.-практ. конф. Полтава : Інститут бізнесу, 2007. С. 37–39.
87. Физико-географическое районирование УССР ; под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько. К.: Изд-во КГУ, 1968. 102 с.
88. Червона книга України. Рослинний світ ; [за ред. Я.П. Дідуха]. К. : Глобалколсалтинг, 2009. 900 с.
89. Червона книга України. Тваринний світ ; [за ред. І.А. Акімова]. К. : Глобалколсалтинг, 2009. 600 с.
90. Щербань М.И. Климатическое районирование. В кн. : Природа Украинской ССР. Климат К. : Наука думка, 1984. С. 187–232.
91. CBD. 2010b. Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020, including Aichi Biodiversity Targets. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal, Quebec, Canada. 5.
92. Global Strategy for Plant Conservation. A guide to the GSPC: all the targets, objectives and facts. Completed by S. Sharrock. Richmond: BGCI, 2012, 36 pp.
93. Convention on Biological Diversity, 1992 // [/www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf](http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf)

ДОДАТОК А

Картографічні матеріали

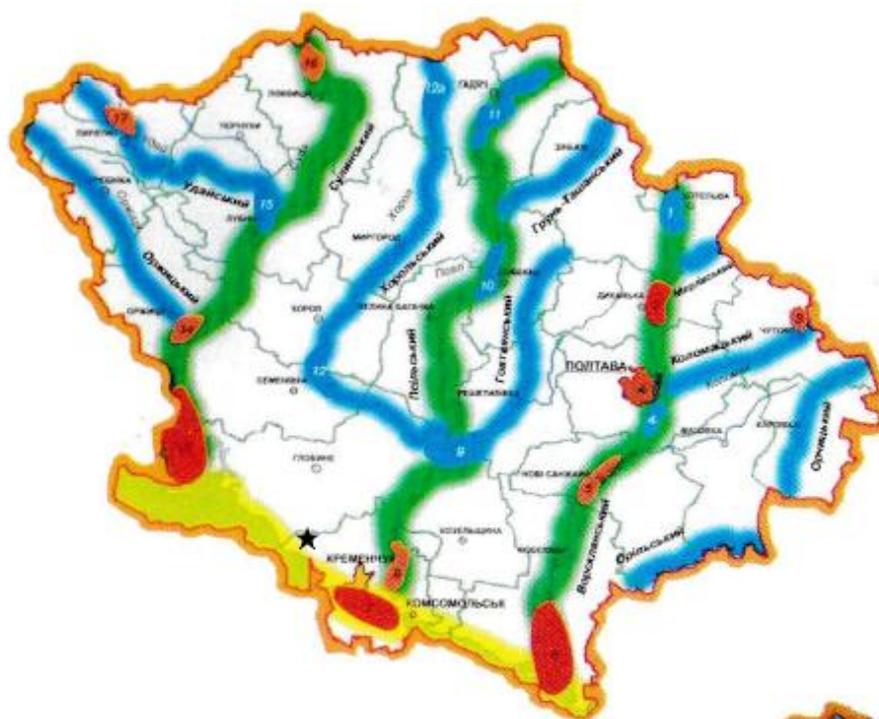

Рис.А.1. Схема регіональної екомережі Полтавської області з позначення місця в ній перспективного регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» (позначений зірочкою)

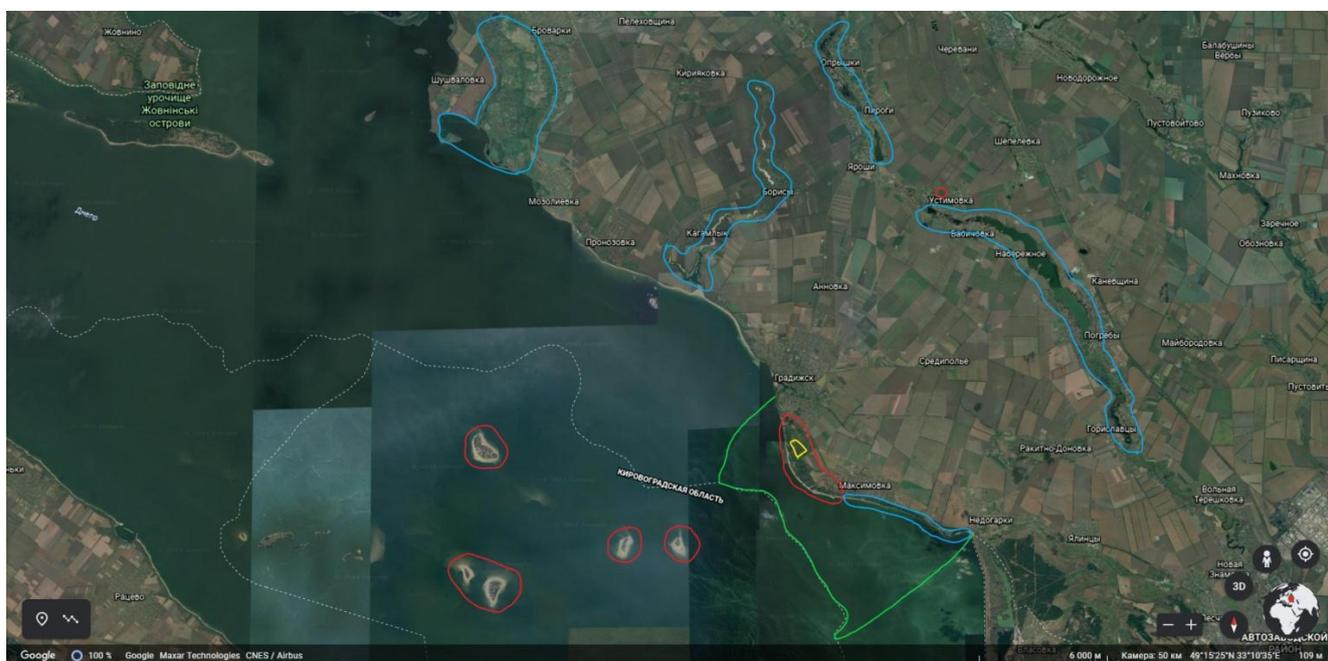

Рис.А.2. Тириторії, які ввійдуть до меж регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» та його функціональне зонування (червоним позначено заповідну зону, зеленим – господарську, жовтим – зону стаціонарної рекреації, синім – зону регульованої рекреації)

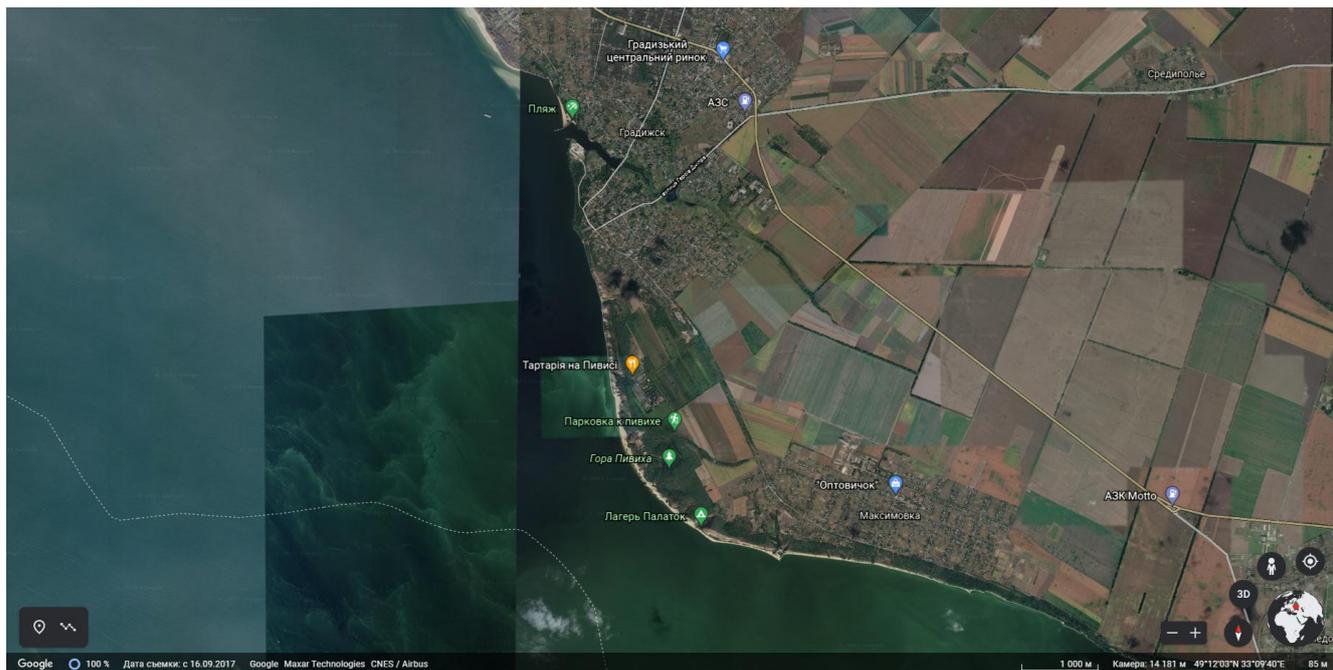

Рис.А.3. Гора Пивиха між Градизьком і Максимівкою

**Рис. А.4. Дамба у підніжжя гори Пивихи
(позначено червоною лінією)**

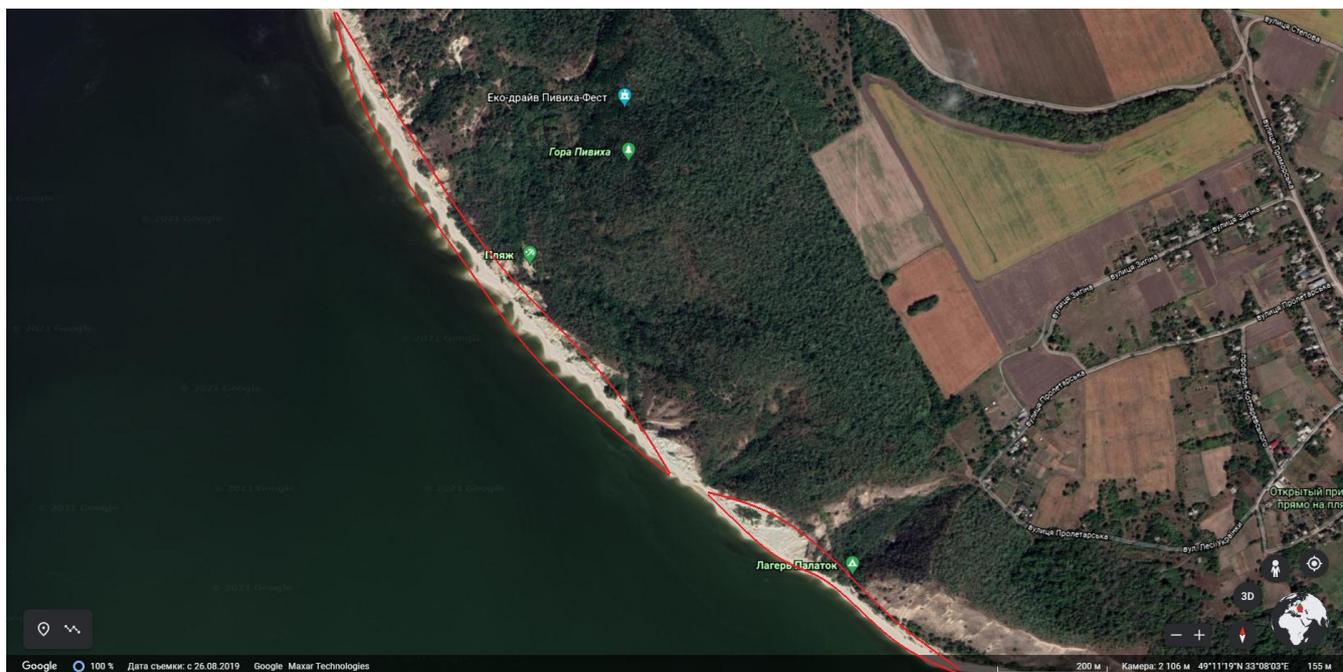

Рис.А.5. Пляжна зона і наметове містечко на горі Пивисі
(позначено червоною лінією)

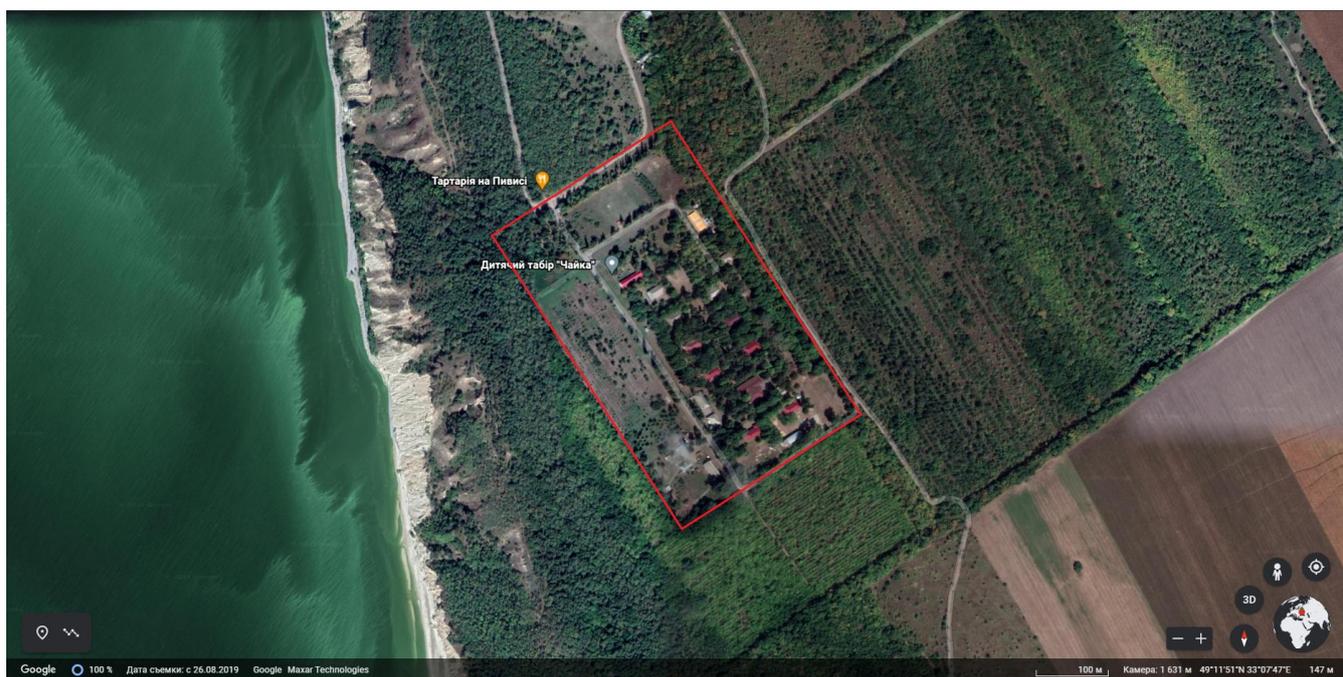

Рис.А.6.Зона відпочинку
(ресторан «Тартарія» і табір «Чайка», виділено червоним)

Рис.А.7. Схема маршруту рекреаційної екологічної стежки «Гора пивиха – перлина Придніпров'я» на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха»

(номерамаи позначено оглядові майданчики:

1. *Гора Пивиха – перлина Придніпров'я» (оглядова).*
2. *Найвища точка Лівобережної України (біля репера).*
3. *Пивиха історична (біля Козацького Хреста).*
4. *Зелені легені Пивихи.*
5. *Кременчуцьке водосховище – рукотворне море» (панорамна).*
6. *Пташина (панорамна, вигляд на водосховище).*
7. *У світі комах.*
8. *Заморські переселенці.*
9. *Панорамна (оглядова).*
10. *Соснова.*
11. *Відпочинкова*

ДОДАТОК Б
Фотоілюстративні матеріали

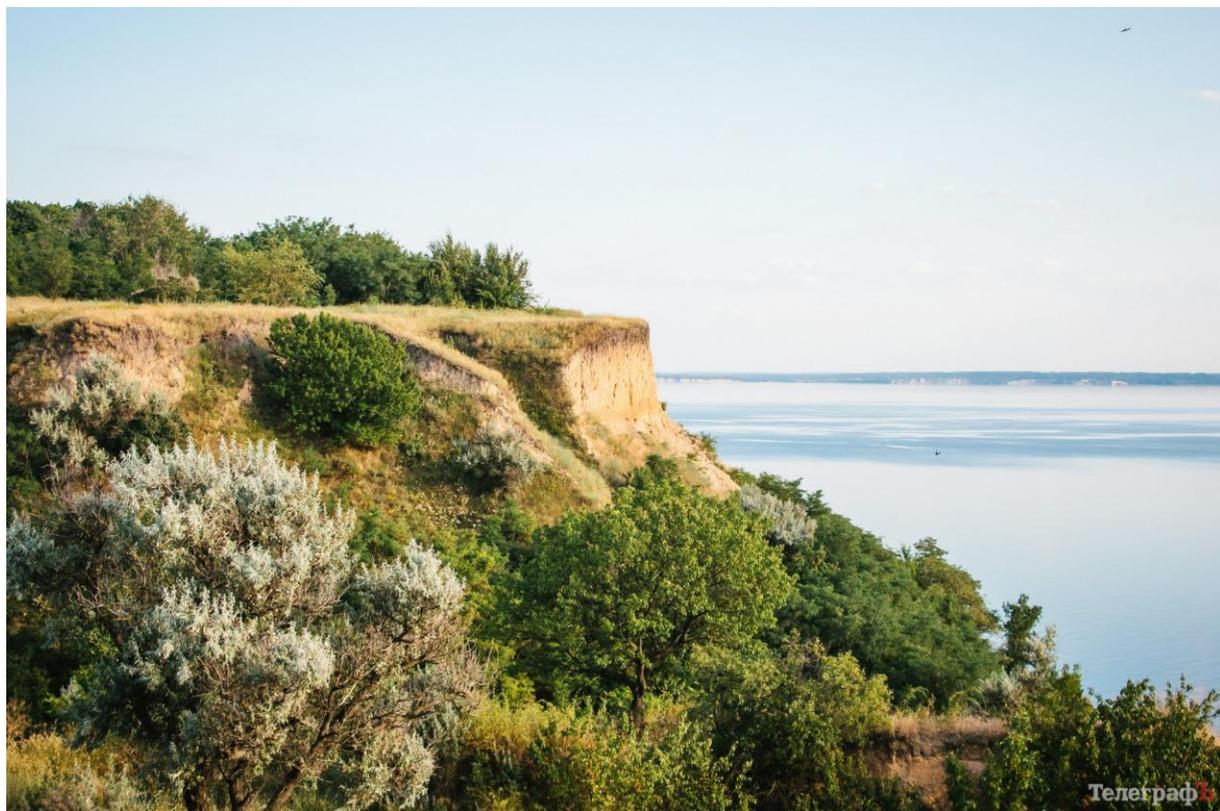

Рис.Б.1. Гора Пивиха

Рис.Б.2. Гора Пивиха (оглядовий майданчик із найвищої точки)

Рис.Б.3.Підніжжя «Гора Пивиха» (пляжна зона)

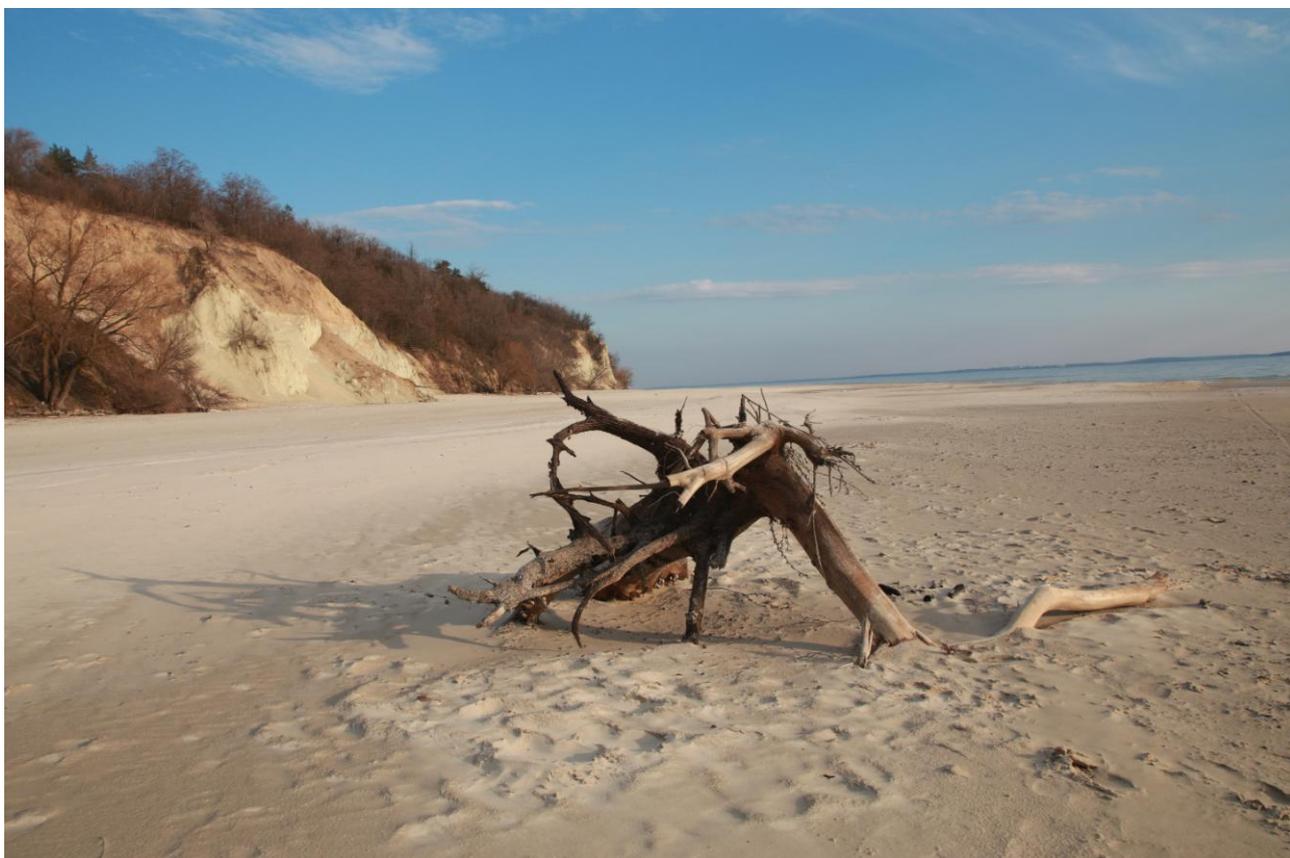

Рис. Б.4. Підніжжя «Гора Пивиха» (пляжна зона)

Рис.Б.5. Гора Пивиха (соснове насадження)

Рис.Б.6.Гора Пивиха (абразійні процеси лівобережжя гори)

Рис.Б.7.Гора Пивиха (дамба у підніжжя гори)

Рис.Б.8.Огляд на Кременчуцьке водосховище з гори Пивихи

Рис.Б.9.Зона відпочинку «Гора Пивиха» (майданчик з юртами)

Рис.Б.10. Видимі чотири острови неподалік від гори Пивихи

Рис.Б.11. Інформаційний стенд на вході до ландшафтного заказника «Гора Пивиха»

Рис.Б.12. Ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха»

Рис.Б.13. Угруповання із перлівкою трансільванською

Рис.Б.14.Ценопопуляція ефедри двохколоскової

Рис.Б.15.Астрагал борозенчастий – лучно-степовий вид

Рис.Б.16.Полин австрійський – вид степових схилів (стадія квітування)

Рис.Б.17.Бджолоїдка звичайна – вид, включений до Бернської конвенції

Рис.Б.18.Одуд (UpupaepopsL.)

Рис.Б.19.Сарна європейська

Рис.Б.20.Засць сірий – фоновий вид відкритих біотопів гори Пивихи

Рис. Б.21. Афіша пісенного свята на Пивисі (19.06.2019 р.)

Рис.Б.22. Мідководний міський пляж в сел. Градизьк

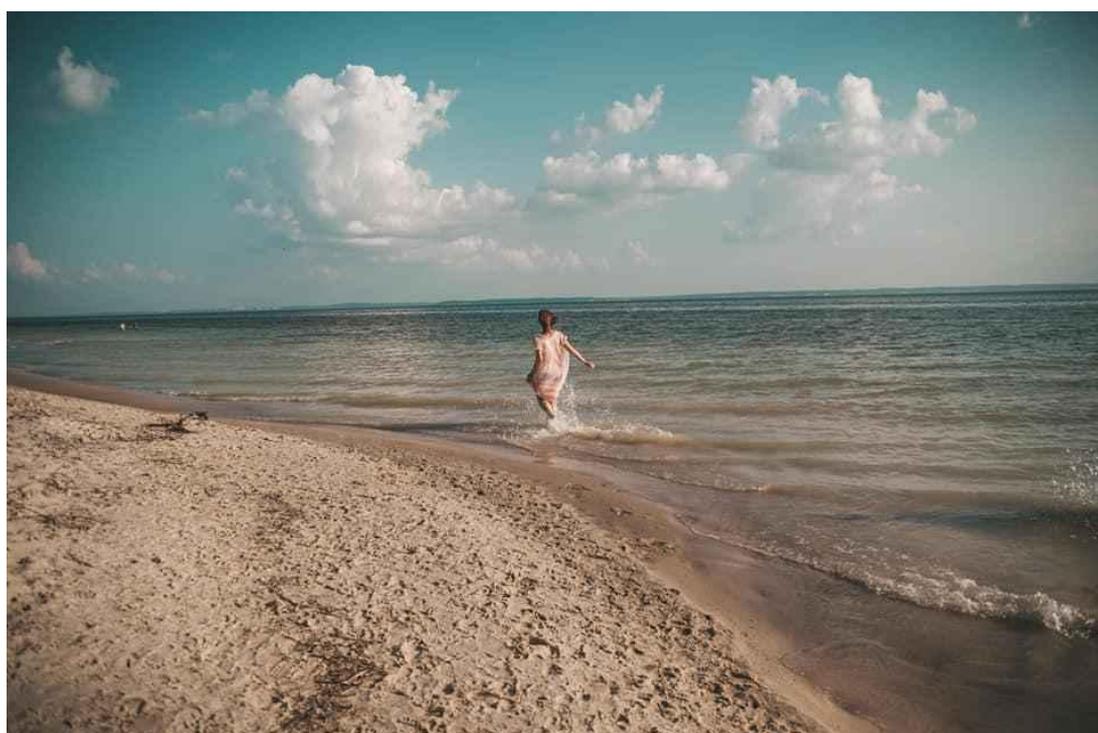

Рис.Б.23. Узбережні мілководдя у підніжжя Пивихи приваблюють відпочивальників і нагадують лагідне морське узбережжя

**Рис.Б.24. Презентація концепції створення регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» під час Прес-туру «Екологічний туризм на заповідних територіях Полтавщини», організованого ГО «Зелене серце» спільно з КУ ПЗФ РЛП «Диканський» Полтавської обласної ради,
18-19 листопада 2021 р. на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха».**

ДОДАТОК В
Табличні матеріали

Таблиця В. 1

Перелік регіональних ландшафтних парків в Україні
(станом на 2021 рік)

Назва	Рік створення	Площа (га)	Область
Біловодський	2001	14 011	Луганська область
Богуславль	2009	27	Київська область
Бокальська коса	2000	1520	Автономна Республіка Крим
Великобурлуцький степ	2000	2 043	Харківська область
Верхньодністровські Бескиди	1997	8 536	Львівська область
Вільхова балка	2009	465	Харківська область
Гадяцький	2012	12803	Полтавська область
Гранітно – степове Побужжя	1994	6267	Миколаївська область
Гуцульщина	1996	17729	Івано-Франківська обл.
Дермансько-Мостівський	2002	19837	Рівенська область
Диканський	1994	11 945	Полтавська область
Дніпрові - пороги	2008	4917	Дніпропетровська обл.
Дніпровські - острови	2004	1214	Київська область
Дністровський	1993	19656	Івано-Франківська обл.
Донецький кряж	2000	3 952	Донецька область
Загребелля	1994	630	Тернопільська область
Зарваницький	1994	283	Тернопільська область
Знесіння	1993	312	Львівська область
Зуївський	2002	1532	Донецька область
Ізмаїльські острови	1993	1 366	Одеська область
Ізюмська Лука	2003	5002	Харківська область
Кагамлицький	2010	28	Полтавська область

Каліновський	2000	12000	Автономна Республіка Крим
Кінбурська коса	1992	17800	Миколаївська область
Клебан-Бик	2000	1 874	Донецька область
Краматорський	2004	1738	Донецька область
Кременчуцькі плавні	2001	5 080	Полтавська область
Лиса гора	1994	131	Київська область
Мальованка	1999	15 660	Хмельницька область
Меотида	2000	13 017	Донецька область
Міжичинський	2002	102472	Чернігівська область
Надслучанський	2000	17 271	Рівенська область
Надсянський	1997	19 428	Львівська область
Нижньоворсклянський	2002	23200	Полтавська область
Ніжинський	2016	6122	Чернігівська область
Партизанська слава	1970	111	Київська область
Печенізьке поле	1999	4 998	Харківська область
Питиснянський	2009	10330	Закарпацька область
Половецький степ	2000	1 335	Донецька область
Поляницький	1996	1 070	Івано-Франківська обл.
Приінгульський	2002	12803	Миколаївська область
Прип'ять Стохід	1995	21600	Рівенська область
Прудищанський	1995	2 538	Сумська область
Сеймський	1995	98 858	Сумська область
Синяк	2011	4631	Закарпацька область
Слов'янський курорт	2005	431	Донецька область
Тилігульський	1997	13 954	Одеська область
Тилігульський	1995	8195	Миколаївська область
Трахтемирів	2000	5 149	Київська область
Фельдман - Екопарк	2013	140	Харківська область

Чернівецький	1996	21 504	Чернівецька область
Ялівщина	2014	168	Чернігівська область

Таблиця В.2

**Об'єкти та території природно-заповідної мережі Глобинського району
– важливий ресурс для озбудови регіональної екомережі**

Назва об'єкта, площа (га)	Категорія	Місцезнаходження	Наукова та природоохоронна цінність	Дані про створення	Дані про охорону
Об'єкти загальнодержавного значення					
«Нижньосульський» (всього 10764, 2 га, по Глобинському району – 1282,2 га)	Націо- нальний Природ- ний парк	В околицях с. Святилівка	Збереження цінних природних комплексів у пониззі р. Сула з багатим рослинним і тваринним світом, зокрема й місцезнаходжень рідкісних видів та фітоценозів. Місце розмноження та відтворення болотної та водоплавної дичини	Указ Президента України №155/2010 від 10.02.2010 р.	+
«Святилівський» 139,2 га	Заказник орнітоло- гічний	Околиці с. Святилівка на території Градизького лісництва ДП «Кременчуцьке лісове господарство» (кв. 3,4)	Збереження острівних систем (різновікових насаджень сосни звичайної й піщаних комплексів) та прилеглі до них акваторій на Кременчуцькому водосховищі в межах Сулинської затоки	Указ Президента України №715/96 від 20.08.1996 р.	-
«Сулинський» 19211,1 га	Заказник ландшафт- ний	В околицях сіл Святилівка, Моліївка, Липове в межах Градизького лісництва ДП «Кременчуцьке лісове господарство»	Збереження цінних водно-болотних угідь у пониззі р. Сула – найбагатших за видовим складом флори та фауни водно-болотних комплексів Центральної України. Є основним на Кременчуцькому водосховищі нерестовищем, нагулу та зимівлі різних видів риб. Місце оселення, гніздування та відпочинку багатьох	Указ Президента України №1341/98 від 09.12.1998 р.	-

			видів перелітних птахів, серед яких – рідкісні. Місце розмноження та відтворення болотної та водоплавної дичини. Стабілізатор мікроклімату, регулятор ґрунтових вод та підтримання гідрорежиму річки. Виконує екологічні, природоохоронні, рекреаційні функції.		
«Устимівський»	Дендрологічний парк	с. Устимівка, на території Устимівської дослідної станції рослинництва Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН України	Збереження паркового насадження, заснованого в XIX ст. (1893 р.) землевласником В.В. Устимовичем. У колекції парку різні види, сорти, декоративні форми дерев і кущів, у тому числі листяні, вічнозелені, інтродуковані, екзотичні та ін. Парк має регулярний характер. Виконує екологічні, природоохоронні, наукові, краєзнавчі, рекреаційні, освітньо-виховні функції.	Постанова РМ УРСР №311 від 22.07. 1983 р.	+
об'єкти місцевого значення					
«Гора Пивиха» 165,2 га	Заказник ландшафтний	Південна околиця сел. Градизьк у межах Градизького лісництва ДП «Кременчуцьке лісове господарство» (кв. 14 без виділу 6 та ґрунтової дороги)	Збереження правого корінного берега р. Дніпро (Кременчуцького водосховища) з цінним геологічним утворенням – у відслоненнях палеонтологічні знахідки. Урвисті відслонення на двохвершинному узгір'ї довжиною 3,5 км на східній околиці сел. Градизьк. Збереглась	Рішення Полтавської облради від 27.10. 1994 від 28.08.2009	-

			лісова та лучно-степова рослинність із типовими а рідкісними видами флори. Різноманітна фауна. Виконує екологічні, природоохоронні, наукові, краєзнавчі, рекреаційні функції.		
«Заможненський» 158,2	Заказник ландшафтний	в околицях с. Заможне	Збереження ландшафтів долини р. Псел із заплавами тополевыми та кленово-липово-дубовими лісами із великими лучними галявинами та старорічищами з типовим рослинним і тваринним світом. Виконує екологічні, природоохоронні функції.	Рішення Полтавської облради від 04.09.1995 р.	-
«Псільський» 553,0 га	Заказник ландшафтний	На території Радянського лісництва ДП «Кременчуцьке лісове господарство» (кв. 33, 34, 36-38, 40,42, 44, 45, 47, 59)	Збереження ландшафтів долини р. Псел із заплавами тополевыми та кленово-липово-дубовими лісами із великими лучними галявинами та старорічищами з типовим рослинним і тваринним світом. Виконує екологічні, природоохоронні функції.	Рішення Полтавської обласради від 27.10.1994 р.	-
«Глибочанський»	Заказник ботанічний	В околицях с. Заможне	Збереження природних комплексів долини р. Псел правого берега з різноманітним рослинним і тваринним світом. У складі флори – рідкісні види. Типова фауна. Стабілізатор мікроклімату, регулятор ґрунтових вод та гідрорежиму річки. Виконує	Рішення Полтавської обласної ради від 04.09.1995 р.	-

			екологічні, природоохоронні функції.		
«Кут» 37,2 га	Заказник ботаніч- ний	В околицях с. Попівка на лівому березі . р. Псел	Збереження природних комплексів долини р. Псел правого берега з різноманітним рослинним і тваринним світом. У складі флори – рідкісні види. Типова фауна. Стабілізатор мікроклімату, регулятор ґрунтових вод та гідрорежиму річки. Виконує екологічні, природоохоронні функції.	Рішення Полтавської обласної ради від 04.09.1995 р.	-
«Манжеліївсь- кий» 5,0 га	Заказник ботаніч- ний	В околицях с. Манжелія	Збереження природних комплексів правого корінного берега р. Псел зі степовою рослинністю та флорою, в тому числі астрагалу шерстистоквіткового, включеного до Червоної книги України та Європейського Червоного списку. Виконує екологічні, природоохоронні функції.	Рішення Полтавського облвиконкому від 16.11.1979 р.	-
«Гирло Хоролу» 169,0 га	Заказник гідрологіч- ний	В околицях с. Попівка	Збереження природних комплексів у місці впадіння р. Хорол у р. Псел, що представлені заплавним лісом із прилеглими лучними ділянками та стрімкими схилами із чагарниковою та лучно-степовою рослинністю з різноманітним	Рішення Полтавської облради від 04.09.1995 р.	

			рослинним і тваринним світом. Виконує екологічні, природоохоронні функції.		
--	--	--	--	--	--

ДОДАТОК Г

Публікації автора

Публікація Г.1

Смоляр Н. О., к.б.н., доцент, Петюренко В. О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА
Institute of Mathematical Sciences, Faculty of Science,
University of Malaya, Malaysia
University of Life Sciences in Lublin, Poland
Comsats University Islamabad-Abbottabad Campus, Pakistan
Quaid-i-Azam University Islamabad, Pakistan
Islamic Azad University Science and Research Branch, Iran
National Military University "Vasil Levski", Bulgaria
University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", Bulgaria
Deutsche Gesellschaft Für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
Gemeinde Filderstadt, Deutschland
University of Stuttgart, Stuttgart, Deutschland
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний університет імені І. Сікорського»
Київський національний університет будівництва та архітектури
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Одеський державний екологічний університет
Сумський державний університет
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Вінницький національний технічний університет
Запорізький національний університет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Національний університет «Львівська політехніка»
ТОВ «НЬЮФOLK НТЦ»
СП «Полтавська газонафтова компанія»
Екологічна рада Полтавщини
II Міжнародна науково-практична конференція
«Екологія. Довкілля. Енергозбереження»
2-3 грудня 2021 р.

Полтава 2021

Міжнародний науковий комітет

СІВЦЬКА Світлана – проректор з наукової та міжнародної роботи Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.е.н., доцент.

СТЕПОВА Олена – завідувачка кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», д.т.н., доцент.

ГОЛІК Юрій – завідувач кафедри теплогазопостачання, вентиляції та теплоенергетики, професор Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н., доцент.

КАЛЮЖНИЙ Анатолій – в.о. директора навчально-наукового інституту нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н., доцент.

ВАМБОЛЬ Віола – професор кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», д.т.н., професор.

ІЛЛЯШ Оксана – доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н., доцент.

СМОЛЯР Наталія – доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.б.н., доцент.

БОРЩ Олена – доцент кафедри теплогазопостачання, вентиляції та теплоенергетики Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н., доцент.

ГАНОШЕНКО Олена – доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н.

БРЕДУН Віктор – доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н.

МАКСЮТА Наталія – начальник відділу організаційно-аналітичного забезпечення навчального процесу, асистент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», PhD.

ЧЕРЕДНІКОВА Олександра – доцент кафедри теплогазопостачання, вентиляції та теплоенергетики Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», к.т.н., доцент.

ЧУХЛІБ Юлія – старший викладач кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

ЗАКРЕВСЬКИЙ Андрій – генеральний директор ТОВ «НЬЮФІЛК НКЦ», заступник директора ННІНГ з питань екології та відновлювальної енергетики Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

КОРОТЧЕНКО Ірина – завідувачка лабораторії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, к.б.н., с.н.с.

ПЕРЕТЯТЬКО Петро – технічний радник проекту, глобальний проєкт «Підтримка ініціативи з експорту технологій захисту довкілля», Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

ШВІТЕ Сімон – завідувачка відділу охорони навколишнього середовища м. Фільдерштадт, Муніципалітет, Німеччина.

ЛАУЕР Ханнес – доцент, аспірант, Університет Штутгарта (The University of Stuttgart), м. Штутгарт, Німеччина.

САВИЦЬКА Барбара – професор кафедри технології рослинництва і товарознавства Університету природничих наук в Любліні, д-р хабіл, професор.

МАХМУД Кайсар – завідувач кафедри наук про навколишнє середовище COMSATS University Абботтабад Кампус, Ісламабад, Пакистан, професор.

ХРИСТОВА Теодора – доцент кафедри електротехніки Гірничо-геологічного університету, Софія, Болгарія, д-р філос.

К.А. КААБАР Мохаммед – науковий співробітник Інституту математичних наук факультету природничих наук Малайського університету, Куала-Лумпур, Малайзія, д-р філос.

ДОЛЧИНКОВ Микола – доцент кафедри сухопутних військ Національного військового університету імені Василя Левського, Велико Тирново, Болгарія, д-р філос., доцент.

УД ДІН Фахар – доцент кафедри фармацевтики Університету Каїди-і-Азама, Ісламабад, Пакистан, д-р філос., доцент.

МОЗАФФАРІ Настаран – наукова співробітниця науково-дослідної філії Ісламського університету Азад (IAU), Тегеран, Іран, винахідниця й запрошена редакторка Springer Nature Group, магістр екологічної інженерії.

МОЗАФФАРІ Нілоофар – наукова співробітниця кафедри фізики, факультету природничих наук відділення науки і досліджень Ісламського університету Азад (IAU), Тегеран, Іран, винахідниця й запрошена редакторка Springer Nature Group, магістр наук.

БЄЛОКОНЬ Карина – доцент кафедри прикладної екології та охорони праці Запорізького національного університету, к.т.н., доцент.

ВНУКОВА Наталія – завідувачка кафедри, професор кафедри екології Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, д.т.н., професор.

ГОМЕЛЯ Микола – завідувач кафедри екології та технології рослинних полімерів Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського», д.т.н., професор.

ЛУКАШОВ Дмитро – завідувач кафедри екології та зоології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.б.н., професор.

МАЛЬОВАНІЙ Мирослав – завідувач кафедри екології та збалансованого природокористування Національного університету «Львівська політехніка», д.т.н., професор.

НЕКОС Алла – завідувачка кафедри екологічної безпеки та екологічної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.геогр.н., професор.

ПЕТРУК Василь – директор Інституту екологічної безпеки та моніторингу довкілля Вінницького національного технічного університету, д.т.н., професор, Заслужений природоохоронець України.

ТКАЧЕНКО Тетяна – завідувачка кафедри охорони праці та навколишнього середовища Київського національного університету будівництва та архітектури, д.т.н., професор.

ТРОХИМЕНКО Ганна – завідувачка кафедри екології та природоохоронних технологій Національного університету кораблебудування імені Адмірала Макарова, д.т.н., доцент.

САФРАНОВ Тамерлан – завідувач кафедри екології та охорони довкілля Одеського державного екологічного університету, д. геол.-мінер.н., професор.

ЧУГАЙ Ангеліна – декан природоохоронного факультету Одеського державного екологічного університету, д. т. н., доцент.

ШМАНДІЙ Володимир – професор кафедри екології та біотехнології Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.т.н., професор.

Відповідальний за випуск: завідувачка кафедри прикладної екології та природокористування,
д.т.н., доц. СТЕПОВА Олена

Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Екологія. Довкілля. Енергозбереження», присвяченої 203-річчю Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (2-3 грудня 2021 року). Полтава : НУПІ, ПП «Астра», - 2021. 379 с.

ISBN 978-617-7915-44-6

Учасники конференції – міжнародні експерти, почесні гості, науковці, шкільна й студентська молодь та освітяни – розглядають проблеми раціонального використання природних ресурсів, захисту довкілля та енергозбереження.

Матеріали подано мовами оригіналів. За викладення, зміст і достовірність матеріалів відповідають авторам.

Оргкомітет конференції.

ISBN 978-617-7915-44-6

© Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», 2021 р.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБРУДНЕННЯ ВІДХОДАМИ ПЛАСТИКОВИХ МАТЕРІАЛІВ ДОВКІЛЛЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	272
<i>Синяцик В. Ф., Харламова О. В.</i>	
ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО СПОСОБУ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ЗАДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ РІВНЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ РЕГІОНУ.....	276
<i>Смоляр Н. О., Кобелецька Н. М.</i>	
БІОТОПЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ПРИРІЧКОВОГО ПАРКУ (М. ПОЛТАВА) ЯК ІНДИКАТОР ЙОГО ЕКОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ.....	280
<i>Смоляр Н. О., Петюренко В. О.</i>	
КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГОРА ПИВИХА» НА ПОЛТАВЩИНІ ЯК ЗАПИТ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ.....	286
<i>Степова О. В., Корнішина А. В.</i>	
АНАЛІЗ СТАНУ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ М. ПОЛТАВА.....	289
<i>Степова О. В., Серга Т. М.</i>	
ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ РИЗИКАМИ В НАФТОВІЙ ГАЛУЗІ.....	293
<i>Степова О. В., Тягній Л. М.</i>	
ВПЛИВ АНТРОПОГЕННИХ ФАКТОРІВ НА СТІК МАЛИХ РІЧОК ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ЗМІН КЛІМАТУ.....	296
<i>Тихенко О. М., Паскал Н. О.</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ВОДОПОСТАЧАННЯ МІСТА КИЄВА.....	300

УДК 502.17(477.53-751.4)-043.83

*Смоляр Н. О., к.б.н., доцент, Петюренко В. О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГОРА ПИВИХА» НА ПОЛТАВЩИНІ ЯК ЗАПИТ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Ситуація із проблемами COVID-19 всесвітнього масштабу нині визначає певною мірою зміну в різних сферах діяльності людей, у тому числі й туристичній.

І для України, в умовах проблемності реалізації зовнішнього туризму, актуально постають акценти на внутрішньому. Однак, багато чого в цьому відношенні є не відпрацьованим, законодавчо не підсиленим і природоохоронно недопустимим. Основне навантаження від туристів та рекреантів витримують природні території та природоохоронно цінні, насамперед, біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки. Незважаючи, що ці об'єкти природно-заповідного фонду України мають спеціальні адміністрації, на які й покладені завдання збереження, охорони природи, організацію наукових досліджень, а також – регулювання господарської та рекреаційної діяльності, часто вони виявляються не готовими до неконтрольованих потоків відвідувачів. Ще більше нині страждають від рекреаційного навантаження природно-заповідні об'єкти природного блоку (заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища та ін.), у яких відсутні спеціальні адміністрації, а землевласники та землекористувачі, на які покладені охоронні зобов'язання, не можуть, а часто й не бажають, забезпечити рекреаційну функцію або належним чином проконтролювати несанкціоновані потоки відвідувачів. За таких умов реально можуть бути втраченими (затоптаними, засміченими, знищеними та ін.) цінні природоохоронні об'єкти.

Для прикладу, в засобах масової інформації навесні доводиться бачити фото рекреантів, які витоптують заповідні високогірні луки та полонини Карпат із крокусами. Чисельними є заклики туристичних агенцій різного роду про можливість відвідати навесні «Холодний яр» (Черкаська область) із підсніжниками, і це в той час, коли студенти екологи Черкаського національного університету намагаються зберегти цю місцевість, організовуючи рейди, патрулювання та проживання в наметах у найбільш «гарячий час» квітання рослин-ендемів. Тобто виникає

колізія, туристів запрошують, але ж ці території не пристосовані для організованого туризму, й ризикують бути знищеними.

Ця проблема постала актуально й для Полтавської області. Значно посилилось рекреаційне навантаження на об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема й на «Гору Пивиху» – унікальне геологічне утворення з виявленими палеонтологічними знахідками на березі Кременчуцького району в на відрізьку «селище Градизьк та с. Максимівка). Згідно фізико-географічного районування України об'єкт знаходиться в межах Південно-Дніпровської терасової низовинної області Лівобережно-Дніпровської лісостепової області Лісостепової зони Східно-Європейської країни [1].

У 1994 році з метою збереження цієї території, природних комплексів та біорізноманіття рішенням Полтавської обласної ради від 27.10.1994 року було створено ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха» на площі 162,5 га в Глобинському та на площі 145,0 га в Кременчуцькому (нині – це Кременчуцький адміністративний район) [2]. Навіть такі дії не оберігають вразливу Пивиху від постійного впливу водосховища, що виявляється в активних абразивних процесах.

Знаходження об'єкта в околицях Градизька та на узбережній лінії із підходами до води завжди визначало цю місцевість як привабливу для нерегульованої рекреації, що виявлялося в створенні несанкціонованих стежок та під'їздів автотранспорту, облаштуванні відпочинкових зон, самопалів від розведених багать, значному засміченні території. Свого часу «Гора Пивиха» була базою проведення фестивалю «Пивиха-Квест», що з одного боку, рекламувало її, а з іншого, – було екологічно невиправданим.

У світлі останніх подій виявлення інтересу до внутрішнього туризму «Гора Пивиха» стала місцем значних потоків рекреантів, особливо в літній період.

Зважаючи на природоохоронну цінність цього об'єкта з одного боку, а з іншого – необхідності врегулювання рекреаційного навантаження та створення належних умов для рекреації, зокрема й екологічного туризму, пропонуємо оптимізувати цю територію шляхом створення регіонального ландшафтного парку (далі – РЛП, парк) на площі понад 10 тис. га, в тому числі й у межах Черкаської області.

На РЛП покладається виконання таких основних завдань: охорона й збереження цінних природних й історико-культурних комплексів та об'єктів; забезпечення раціонального природокористування; створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів, сприяння екологічній освітньо-виховній роботі [2].

Основними критеріями, що визначають доцільність створення РЛП «Гора Пивиха» є: високі показники природного біорізноманіття (видового, ценотичного, біотопічного, ландшафтного), зокрема й за показниками унікальності – флористичної (один вид рослин, включений до Червоної книги України, 5 видів – до регіонального списку), зоологічної (3 види тварин включено до Червоної книги України, 11 – до регіонального списку, 70 – до додатку 1 Бернської конвенції), ценотичної (степові угруповання *Stipa capillata* L. включені до Зеленої книги України); функціонування вже функціонуючого ландшафтного заказника «Гора Пивиха», який репрезентує заповідну зону перспективного РЛП; необхідність стабілізувати антропогенне, насамперед, рекреаційне навантаження; можливість створення зони стаціонарної рекреації, в тому числі й на території існуючої поряд із Пивихою бази відпочинку, що стала б у перспективі візит-центром парку з виконанням адміністративно-організаційних, рекреаційних та еколого-просвітницьких завдань; можливість створення екологічних стежок і маршрутів (один із таких нами закладений у 2020 році); можливість зонування території з метою раціонального використання природних комплексів території та фоні забезпечення збереження й охорони біорізноманіття; привабливість територій (ландшафтний, історико-культурний імідж) для регламентованої рекреації й розвитку екологічного туризму. Одним із важливих завдань, яке буде реалізоване зі створенням парку, є утворення його спеціальної адміністрації, на яку будуть покладені важливі завдання організації діяльності в межах парку й забезпечення контролю використання ресурсів території на засадах збалансованого розвитку.

Концепція створення РЛП «Гора Пивиха» нами була презентована 19.11.2021 року на території ландшафтного заказника «Гора Пивиха» під час прес-туру «Екологічний туризм на заповідних територіях Полтавщини», організований у межах реалізації проєкту громадською організацією «Зелене серце» спільно з КУ ПЗФ РЛП «Диканський» Полтавської обласної ради.

Література

1. Булава Л.М. Фізико-географічне районування : Карта // Полтавська область: Географічний атлас. К., 2004.
2. Еталони природи Полтавщини. Родповіді про заповідні території / Колектив авторів ; під заг. ред. О.М. Байрак. Полтава : Верстка, 2003. С. 157–187.
3. Природно-заповідний фонд Полтавської області / Укладач: Н.О. Смоляр. Полтава : ШвидкоДРУК, 2014. 149 с.

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА"**

СЕРТИФІКАТ

учасника

II Міжнародної науково-практичної конференції

«Екологія. Довкілля. Енергозбереження»

2-3 грудня 2021 року

СМОЛЯР Н.О., ПЕТЮРЕНКА В.О.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Проректор з наукової
та міжнародної роботи

Світлана СІВІЦЬКА

Додаток Д

ПОЛОЖЕННЯ ПРО РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

«ГОРА ПИВИХА»

(ПРОЄКТ)

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

1.1. Положення про регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха» (далі – Положення) розроблене відповідно до Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 № 880-р, «Про землеустрій», «Про Червону книгу України», Земельного, Лісового та Водного кодексів України, Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1094, інших актів чинного законодавства.

1.2. Положення є обов'язковим для виконання регіональним ландшафтним парком «Гора пивиха» власниками і користувачами природних ресурсів, органами влади і місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, іншими юридичними і фізичними особами.

1.3. Регіональний ландшафтний парк «Гора Пивиха» (далі – Парк) організований рішенням _____ сесії _____ скликання Полтавської обласної ради від _____ .201__ «Про _____», без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників та користувачів.

Парк є природоохоронною рекреаційною установою місцевого значення.

Загальна площа території Парку – _____ га.

1.4. Парк є юридичною особою, має круглу печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням; прості печатки; штампи; емблему, яка реєструється згідно з чинним законодавством; розрахункові рахунки в установах банку; майно.

Парк має самостійний баланс, в установленому законодавством порядку веде бухгалтерський облік, складає і подає фінансову, податкову, статистичну та інші види звітності.

1.5. Парк організований у межах Градизької територіальної громади Кременчуцького (колишнього Глобинського) району Полтавської області.

Земельні ділянки та інші природні ресурси не вилучаються у землекористувачів та землевласників, на землях яких розташований Парк (додаток 1 до цього Положення).

1.6. Парк входить до складу природно-заповідного фонду України, охороняється як національне надбання щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання та є складовою частиною світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

1.7. Парк організований з метою збереження найменш порушених і науково цінних наземних і водних екосистем долин та басейнів річок Дніпро, Псел, Кагамлик, де виявлена значна кількість регіонально рідкісних та занесених до Червоної книги України видів рослин і тварин, а також видів, занесених до Світових Європейського та Червоного списків; для комплексного вирішення питань охорони типових та унікальних ландшафтів, об'єктів живої природи на фоні проведення науково-дослідної, виховної та еколого-популяризаційної роботи і забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

1.8. Територія Парку, з додержанням вимог, встановлених Законом України «Про природно-заповідний фонд України» та іншими актами законодавства, може використовуватись:

- у природоохоронних цілях;
- у науково-дослідних цілях;
- в оздоровчих та інших рекреаційних цілях;
- в освітньо-виховних цілях;
- для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

1.9. Правові основи організації, охорони, ефективного використання Парку, відтворення його природних комплексів та об'єктів визначаються Конституцією України, законами України «Про екологічну мережу України», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», іншими актами законодавства України та цим Положенням.

1.10. Державне управління в галузі організації, охорони та використання Парку здійснює Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА.

1.11. Парк підзвітний, підконтрольний і підпорядкований Градизькій територіальній громаді (п. __ рішення _____ сесії _____ скликання Полтавської обласної ради від _____ .201__ «Про _____ »).

1.12. Власники і користувачі природних ресурсів (земельних, водних, лісових ділянок, тваринного та рослинного світу) на території Парку здійснюють свою діяльність і несуть юридичну відповідальність у відповідності до вимог, встановлених законодавством України, та згідно з режимом, визначеним Законом України «Про природно-заповідний фонд України» і цим Положенням.

1.13. Межі Парку встановлюються в натурі (на місцевості) відповідно до законодавства. До встановлення меж Парку в натурі, межі визначаються відповідно до проекту створення Парку.

1.14. Зміна меж, категорії та скасування статусу території Парку проводиться згідно з вимогами ст. 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», земельного та іншого законодавства України.

2. МЕТА СТВОРЕННЯ І ЗАВДАННЯ ПАРКУ

2.1. Мета створення Парку:

а) збереження найменш порушених і науково цінних наземних і водних екосистем та біотопів Дніпра, долин малих річок, острівних систем та частини Кременчуцького водосховища, які мають значне природоохоронне і наукове значення як ключова територія Дніпровського екокоридору регіональної екологічної мережі, де виявлена значна кількість регіонально рідкісних та занесених до Червоної книги України і Європейського Червоного списку видів тварин і рослин;

б) комплексне вирішення питань охорони типових та унікальних ландшафтів, об'єктів живої природи на фоні проведення широкої науково-дослідницької, освітньої, виховної та еколого-популяризаційної роботи;

в) забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

2.2. Основними завданнями Парку є:

а) охорона, збереження та відтворення цінних природних комплексів та об'єктів;

б) проведення наукових досліджень з метою забезпечення виконання науково-дослідних національних та регіональних природоохоронних програм;

в) підтримання загального екологічного балансу в регіоні;

г) моніторинг навколишнього природного середовища;

г) створення умов для ефективного екологічного туризму, відпочинку, оздоровлення та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму охорони природних комплексів і об'єктів;

д) проведення екологічної освітньо-виховної роботи, поширення екологічних знань тощо.

3. УПРАВЛІННЯ ПАРКОМ

3.1. Управління Парком здійснюється спеціальною адміністрацією Парку (далі – Адміністрація, Адміністрація Парку).

3.2. Градизька територіальна громада:

3.2.1. Створює Спеціальну адміністрацію Парку;

3.2.2. Виділяє спеціальній адміністрації Парку майно;

3.2.3. Забезпечує фінансування Парку;

3.2.4. В порядку, встановленому Законом України «Про природно-заповідний фонд України» за погодженням з центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища призначає на посаду та звільняє з посади директора Парку

До погодження у встановленому порядку кандидата на посаду директора Парку, Градизька територіальна громада може призначити такого кандидата виконуючим обов'язки директора Парку.

Протягом строку між пленарними засіданнями Градизької територіальної громади, директора парку призначає на посаду і звільняє з посади голова Градизької територіальної громади з подальшим затвердженням цього рішення на найближчій сесії Градизької територіальної громади.

3.3. До складу спеціальної адміністрації Парку входять науковий підрозділ, служба державної охорони Парку, бухгалтерська і кадрова служби, служба господарського обслуговування, інші служби, підрозділи, фахівці тощо.

3.4. Адміністрація Парку складає план діяльності Парку на відповідний рік, який погоджується з територіальним органом Мінприроди та затверджується в установленому порядку Градизькою територіальною громадою.

3.5. На посаду директора Парку призначається особа, яка має повну вищу освіту відповідного спрямування.

3.6. Градизька територіальна громада Полтавської області і директор Парку укладають трудовий контракт.

3.7. Директор Парку несе персональну відповідальність за охорону та ефективне використання Парку, відтворення його природних ресурсів.

3.8. Директор Парку:

- організовує діяльність Парку відповідно до мети і завдань Парку;
- діє без довіреності від імені Парку, представляє Парк в органах виконавчої влади та в органах місцевого самоврядування, в органах юстиції, в правоохоронних органах, на підприємствах, в установах, організаціях усіх форм власності, в судових, банківських та в інших установах;
- забезпечує додержання законності, трудової дисципліни, правил безпеки та охорони праці;
- є начальником служби державної охорони Парку;
- визначає затверджує напрями науково-дослідних робіт, укладає договори про співпрацю з науковими установами, закладами та організаціями;
- видає у межах своєї компетенції накази, організовує та контролює їх виконання;
- розробляє і затверджує структуру, штатний розпис, кошторис витрат, виробничо-фінансові плани Парку та подає їх на затвердження Градизькій територіальній громаді;
- призначає на посаду та звільняє з посади працівників Парку;
- визначає функціональні обов'язки працівників Парку;
- є розпорядником коштів Парку;
- укладає та підписує договори з господарського забезпечення діяльності Парку;
- в установленому законодавством порядку складає і подає звітність;

- щорічно, до 10 січня року, наступного за звітним, подає територіальному органу Мінприроди України та Градизькій територіальній громаді річний звіт про діяльність Парку з виконання мети і завдань, встановлених законодавством і цим Положенням;

- здійснює державну реєстрацію Парку;

- здійснює інші повноваження відповідно до чинного законодавства України.

3.9. Інші права і обов'язки сторін контракту та засади їх реалізації визначаються законодавством України і в трудовому контракті.

3.10. У разі відсутності директора Парку з поважних причин (відрадження, відпустки, хвороба тощо) його обов'язки тимчасово виконує заступник директора з наукової роботи.

3.11. Заступник директора з наукової роботи призначається на посаду та звільняється з посади директором Парку за погодженням з Градизькою територіальною громадою.

4. РЕЖИМ ПАРКУ

4.1. Режим охорони території Парку враховується при розробленні державних, регіональних та інших програм, планів, проектів, схем розвитку, будівництва, землекористування тощо.

4.2. На території Парку забороняється:

4.2.1. Порушення режиму охорони та використання водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, будь-яка господарська та інша діяльність, які суперечать меті і завданням Парку, що встановлені Законом України «Про природно-заповідний фонд України», іншим законодавством та не погоджені з територіальним органом Мінприроди України (в установлених законодавством випадках – з Мінприроди України) і з Парком.

4.2.2. Використання природних ресурсів (земельних, водних, лісових, тваринного та рослинного світу):

а) з порушенням умов, строків, термінів, режиму їх використання, перевищення встановлених і затверджених лімітів їх використання, без документів дозвільного характеру;

б) з порушенням режиму використання природних ресурсів, занесених до Червоної книги України, Європейських списків і до переліків видів біорізноманітності, які підлягають особливій охороні на території Полтавської області;

в) генетично модифікованих організмів, в тому числі їх розробка, створення, випробування, дослідження, транспортування та вивільнення у навколишнє природне середовище;

г) зберігання та застосування пестицидів і добрив.

4.2.3. Проведення рубок головного користування в заповідній зоні, в зонах регульованої і стаціонарної рекреації, на особливо захисних лісових ділянках (крім узлісь вздовж межі з безлісою місцевістю).

4.2.4. Знищення або (та) пошкодження дерев, чагарників, трав'яного покриття; заготівля лісової підстилки, деревних соків, буреломної,

вітровальної та сухостійної деревини, лікарських рослин та технічної сировини, квітів, насіння, очерету тощо (крім випадків, передбачених природоохоронним законодавством).

4.2.5. Збирання рослин (їх частин) і грибів, занесених до Червоної книги

України та до списків регіонально рідкісних видів, лісової підстилки на лісових ділянках, розташованих у бідних біотопах, на ділянках з ерозійними процесами та в місцях масового розмноження грибів.

4.2.6. Будь-яке будівництво стаціонарних та тимчасових споруд, не пов'язаних з діяльністю Парку.

4.2.7. Забруднення та засмічення території Парку.

4.2.8. Діяльність у прибережних захисних смугах водних об'єктів, що негативно впливає на режим водних об'єктів:

- скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості

(балки, пониззя, кар'єри тощо), а також у потічки;

- розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення,

на підставі документів дозвільного характеру), а також садівництво та городництво;

- зберігання та застосування пестицидів і добрив;

- влаштування літніх таборів для худоби, крім господарської зони;

- будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та

лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;

- миття та обслуговування транспортних засобів і техніки;

- миття та обслуговування будь-яких речей (в розумінні поняття „Річ” згідно з Цивільним кодексом України);

- влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих

відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо;

- інша діяльність, заборонена законодавством.

4.2.9. Проведення днопоглиблювальних робіт та забір води без відповідних документів дозвільного характеру і погоджень.

4.2.10. Геологорозвідувальні роботи, розробка всіх видів корисних копалин, порушення та руйнування ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень, підривні роботи.

4.2.11. Мисливство (в тому числі перебування зі зброєю та мисливськими собаками).

4.2.12. Руйнування гнізд, збір яєць диких птахів, руйнування нір та інших місць мешкання диких тварин.

4.2.13. Всі види діяльності, що можуть призвести до погіршення кормової бази тварин та умов їх існування.

4.2.14. Промислове, спортивне і любительське рибальство із застосуванням:

а) вибухових і отруйних речовин, електричного струму та перебування на території Парку з такими пристроями, знаряддями, речовинами;

б) колючих знарядь лову (гарпуна тощо) та перебування на території Парку з такими пристроями, знаряддями, речовинами;

в) переметів, брязкал, квоків та перебування на території Парку з такими пристроями, знаряддями;

г) промислових та інших знарядь лову, виготовлених із сіткоснастевих чи інших матеріалів усіх видів та найменувань та перебування на території Парку з такими пристроями, знаряддями;

д) способом багріння, спорудження гаток, запруд та спускання води з водойм та перебування на території Парку з пристроями, знаряддями, призначеними чи (або) виготовленими для таких дій;

є) на зимувальних ямах з плавзасобів та з криги, крім місць та строків, визначених Парком;

4.2.15. Перевищення встановлених добових норм вилову водних живих ресурсів на одну особу (додаток 3 до цього Положення), вивезення їх з території Парку в обсягах, які перевищують встановлені добові норми вилову

(за виключенням випадків, коли вага одного водного живого організму перевищує встановлену добову норму), а також вилов водних живих ресурсів, менших за встановлені законодавством і цим Положенням дозволені мінімальні розміри (додаток 2 до цього Положення).

4.2.16. Проведення зариблення, акліматизації та інтродукції без відповідних документів дозвільного характеру та наукового обґрунтування.

4.2.17. Перебування на території Парку:

- з металошукачами, іншими аналогічними засобами, пристроями тощо і їх застосування, за винятком проведення археологами, в порядку, встановленому Законом України „Про охорону археологічної спадщини”, польових досліджень (археологічних розвідок, розкопок, інших земляних і підводних робіт);

- зі знаряддями добування природних ресурсів, використання яких заборонене законодавством і цим Положенням;

- з добутими природними ресурсами в обсягах, більших за встановлену норму;

- без відповідних документів, які підтверджують законність добування чи придбання природних ресурсів.

4.2.18. Спеціальне використання водних живих ресурсів.

4.2.19. Незаконна купівля чи продаж об'єктів тваринного чи рослинного світу.

4.2.20. Випалювання сухої рослинності.

4.2.21. Заліснення та залуження території Парку без наукового обґрунтування та погодження з територіальним органом Мінприроди України і з Парком.

4.2.22. Зміна меж, категорії та скасування статусу Парку з порушенням вимог ст. 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», земельного, лісового, водного законодавства.

4.2.23. Відведення території Парку, земельних, лісових, водних ділянок, розташованих в межах Парку, для потреб, не встановлених в законодавстві України і в цьому Положенні та (або) з недодержанням вимог ст. ст. 7, 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», земельного, лісового, водного законодавства.

4.2.24. Зміна меж, категорії земель за основним цільовим призначенням з порушенням та (або) з невиконанням вимог ст. ст. 7, 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», земельного, лісового, водного законодавства.

4.2.25. Зміна меж, категорії лісів з порушенням та (або) з невиконанням вимог ст. ст. 7, 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», земельного, лісового, водного законодавства.

4.2.26. Знищення або пошкодження інформаційно-охоронних, межових та інших знаків, місць відпочинку.

4.2.27. Самовільне, без присутності посадових осіб служби державної охорони Парку, вилучення будь-якими особами із води знарядь добування природних ресурсів, які належать іншим особам, в тому числі й незаконно встановлених, та вилучення добутих об'єктів природних ресурсів.

4.2.28. Проведення у заповідній зоні та (або) у невизначених Парком місцях туризму, оздоровлення, відпочинку і екскурсійної діяльності.

4.2.29. Пересування, зупинка та стоянка наземних механічних транспортних засобів в заповідній зоні за межами існуючих шляхів загального користування, крім механічних транспортних засобів, визначених в підпунктах й), к), л) пункту 4.3., підпункту д) пункту 4.6.2. цього Положення.

4.2.30. Рух плавзасобів протягом нерестового періоду.

4.2.31. Перебування сторонніх осіб на водоймі чи (та) біля неї, в межах Парку, зі знаряддями лову, використання яких заборонено, а також з дозволеними знаряддями за межами місць, визначених для здійснення любительського та спортивного рибальства.

4.2.32. Інші види діяльності, які можуть завдати шкоди природним комплексам та об'єктам Парку.

4.2.33. У **нерестовий період забороняється:**

а) пересування, зупинка та стоянка наземних механічних транспортних засобів за межами існуючих шляхів загального користування, крім

механічних транспортних засобів, визначених в підпунктах й), к), л) пункту 4.3., підпункту д) пункту 4.6.2. цього Положення;

б) пересування, зупинка та стоянка водних транспортних засобів (механічних (водних мотоциклів (гідроциклів), катерів, барж, аеросаней, човнів,

плотів тощо) по річках Дніпро (Кременчуцьке водосховище), Сухий Кагамлик та ін.. а в зимовий період (від початку льодоставу до скресання криги) поза спеціально обладнаними льодовими трасами, крім механічних та немеханічних транспортних засобів, визначених в підпунктах й), к), л) пункту 4.3, підпункту 2) пункту 4.6.2. цього Положення;

в) перебування сторонніх осіб на водоймі чи (та) біля неї, в межах Парку, зі знаряддями лову;

г) проведення перевірок чи перебування посадових осіб із метою здійснення перевірок без документів, які засвідчують законність проведення таких дій;

г) промислове рибальство.

4.3. На території Парку, згідно із зонуванням та на підставі відповідних документів дозвільного характеру, дозволяється:

а) наукова діяльність;

б) господарське забезпечення діяльності Парку та інша діяльність, яка не

суперечить меті і завданням Парку, і проводиться з додержанням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища;

в) рух плавзасобів поза нерестовим періодом;

г) рубки догляду, санітарні та інші види рубок відповідно до встановленого законодавством порядку (крім рубок головного користування);

г) спеціальне використання природних ресурсів (випасання худоби, заготівля сіна, встановлення пасік тощо), яке здійснюється на території Парку на визначених Парком ділянках у межах ліміту та на підставі дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах Парку;

д) відпочинок (загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний, розбиття

наметів і розкладання вогнищ – у спеціально відведених Парком місцях);

е) екскурсійна діяльність (екскурсії або прогулянки екологічними маршрутами та стежками, розробленими адміністрацією Парку);

є) оздоровлення (використання рекреантами природних лікувальних ресурсів Парку з метою відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини, любительське і спортивне рибальство, в тому числі й платне);

ж) туристична діяльність (науково-пізнавальний піший, лижний, велосипедний, кінний та водний туризм, який організовується адміністрацією Парку);

з) еколого-просвітницька робота (навчальні та екологічні практики для учнівської та студентської молоді, тури вихідного дня, видання печатної

продукції, співпраця із засобами масової інформації, створення еколого-популяризаційних та навчальних фільмів тощо);

й) науково-дослідний лов, на підставі наукових обґрунтувань, виділених квот і відповідних документів дозвільного характеру;

к) спортивне та любительське рибальство;

л) пересування акваторією Дніпра (Кременчуцького водосховища), Сухий Кагамлик та ін. водних механічних транспортних засобів (водних мотоциклів (гідроциклів), катерів, барж тощо), в зимовий період (від початку льодоставу до скресання криги) – спеціально обладнаними льодовими трасами;

м) пересування, зупинка та стоянка механічних транспортних засобів (у тому числі й водних), які використовуються природоохоронними, правоохоронними, рибоохоронними органами та рятувальними службами під час виконання ними службових обов'язків;

н) пересування, зупинка та стоянка зареєстрованих в установленому порядку механічних транспортних засобів (в тому числі й водних), які належать землевласникам та землекористувачам під час використання ними природних ресурсів, за відповідними документами дозвільного характеру.

4.4. На території Парку, з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться зонування, де встановлюється диференційований режим охорони.

4.5. На території заповідної зони, зон регульованої та стаціонарної рекреації, господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території Парку, а

господарська діяльність здійснюється з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища відповідно до цього Положення та законодавства України.

4.6. Заповідна зона призначена для охорони та відтворення у визначених

місцях найбільш цінних природних комплексів та об'єктів і включає території ландшафтного заказника місцевого значення «Гора Пивиха», дендрологічного парку «Устимівський». Режим відповідної зони визначається відповідно до вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд України», проектів створення Парку і організації території Парку, цього Положення.

4.7. У заповідній зоні забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню цієї зони, порушує природний розвиток процесів та явищ, або створює загрозу шкідливого впливу на її природні комплекси та об'єкти, а саме:

а) будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю Парку;

б) туризм та влаштування місць відпочинку населення (встановлення наметів, розведення вогнищ, облаштування бівуаків та стоянок, засмічення території тощо);

в) меліоративні, геологорозвідувальні роботи, розробка та добування корисних копалин, порушення ґрунтового покриву, зберігання та застосування пестицидів і добрив, інші види робіт, що можуть призвести до зміни гідрологічного режиму заповідної зони;

г) проліт літаків та вертольотів нижче 2000 м над землею, їх приземлення;

ґ) зберігання та використання всіх видів отрутохімікатів;

д) пересування, зупинка та стоянка наземних механічних транспортних засобів за межами існуючих шляхів загального користування, крім механічних транспортних засобів, визначених в підпунктах й), к) пункту 4.3 цього Положення;

е) пересування, зупинка та стоянка водних механічних та немеханічних

транспортних засобів (водних мотоциклів (гідроциклів), катерів, барж, аеросаней, човнів, плотів тощо) акваторією річок Дніпра (Кременчуцьке водосховище), Сухий Кагамлик та ін., а в зимовий період (відпочатку льодоставу до скресання криги) поза спеціально обладнаними льодовими трасами, крім механічних транспортних засобів, визначених в підпунктах й), к), л) пункту 4.3 цього Положення;

є) випасання худоби та сінокосіння на невизначених ділянках, без спеціальних дозволів та встановлених лімітів;

ж) заготівля лісової підстилки, деревних соків, буреломної, вітровальної тасухостійної деревини, очерету, лікарської та технічної сировини, лікарських та інших рослин, їх частин і плодів, квітів, насіння тощо, інші види користування рослинним і тваринним світом, що може призвести або (та) призводить до порушення природних комплексів;

з) збирання рослин (їх частин) і грибів, занесених до Червоної книги України та до списків регіонально рідкісних видів.

й) промислове рибальство, мисливство (в тому числі перебування зі зброєю та мисливськими собаками), інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємкість угідь;

і) рубки головного користування;

ї) збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень;

й) перебування фізичних осіб, без письмового погодження, яке видається Парком;

к) інші види діяльності, визначені законодавством, які негативно впливають або (та) можуть негативно впливати на природні комплекси заповідної зони.

4.6.3. Для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань, покладених на Парк, в заповідній зоні допускається:

а) виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідної зони внаслідок антропогенного впливу – відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;

б) здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму заповідної зони;

в) збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи;

г) у виняткових випадках на підставі наукового обґрунтування, за погодженням з територіальним органом Мінприроди України і з Парком та на підставі документів дозвільного характеру, в заповідній зоні можуть проводитись рубки формування і оздоровлення лісів;

г) за клопотанням Парку, на підставі відповідних документів дозвільного характеру і за погодженням з територіальним органом Мінприроди України, в заповідній зоні можуть проводитися невідкладні заходи, не передбачені цим Положенням, які спрямовані на попередження знищення природних комплексів, аварій, стихійного лиха тощо і в результаті яких може виникнути пряма загроза життю людей чи знищення природних комплексів заповідної зони;

д) для ліквідації наслідків аварій, стихійного лиха тощо, в результаті яких виникла пряма загроза життю людей чи знищення природних комплексів заповідної зони, особливо невідкладні заходи здійснюються за рішенням Парку з подальшим одержанням відповідних документів дозвільного характеру.

4.7. Зона регульованої рекреації включає долини річки Псел із заплавами старичними комплексами, а також угіддя (пасовища, сіножаті, водні комплекси, лісові насадження).

4.6.1. У зоні регульованої рекреації забороняється діяльність, види якої заборонені цим Положенням і законодавством.

4.6.2. У зоні регульованої рекреації дозволяється:

а) короткостроковий відпочинок (загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний, розбиття наметів і розкладання вогнищ у спеціально відведених місцях);

б) екскурсійна діяльність (екскурсії або прогулянки екологічними маршрутами та стежками);

в) оздоровлення (любительське і спортивне рибальство);

г) туристична діяльність (науково-пізнавальний піший, лижний, велосипедний, кінний та водний туризм);

г) інша діяльність, види якої не заборонені цим Положенням і законодавством.

4.7. Зона стаціонарної рекреації призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів Парку і включає території існуючих баз, оздоровчих таборів, санаторіїв тощо.

В стаціонарну зону включаємо територію колишнього дитячого оздоровчого табору «Чайка» та кемпінгові ділянки. В зоні стаціонарної рекреації забороняється діяльність, види якої заборонені цим Положенням і законодавством.

4.7.1. В зоні стаціонарної рекреації дозволяється діяльність, види якої визначені в п. 4.6.2. цього Положення і в законодавстві.

4.8. Господарська зона призначена для проведення господарської діяльності, спрямованої на реалізацію мети і завдань Парку, в ній знаходяться об'єкти комунального призначення Парку, землі землевласників та землекористувачів, включені до складу Парку, на яких господарська та інша діяльність (у тому числі збереження технології органічного землеробства з обробітком існуючих орних земель) здійснюється з додержанням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, а також у відповідності до пунктів 4.2, 4.3 цього Положення.

5. ОХОРОНА ПАРКУ

5.1. Забезпечення режиму охорони території Парку здійснюється службою державної охорони Парку, яка входить до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України і має статус правоохоронного органу.

Власники та користувачі земельних, лісових, водних ділянок, державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування сприяють забезпеченню режиму охорони території Парку.

Посадовими особами служби державної охорони Парку є: директор Парку – начальник служби державної охорони Парку, старший інспектор із охорони природно-заповідного фонду та інспектори з охорони природно-заповідного фонду.

Права та обов'язки посадових осіб служби державної охорони Парку визначаються Законом України «Про природно-заповідний фонд України» та іншими актами законодавства України.

Посадові особи служби державної охорони Парку мають право:

- вимагати від громадян і службових осіб пояснення у зв'язку з порушенням режиму території Парку;
- перевіряти у громадян і службових осіб посвідчення на право перебування, використання природних ресурсів та здійснення іншої діяльності в межах Парку;
- доставляти порушників установленого режиму з метою з'ясування особи;
- складати протоколи про порушення вимог законодавства, надсилати їх відповідним органам для притягнення винних осіб до відповідальності;

- вилучати у порушників предмети та знаряддя незаконного використання природних ресурсів, транспортні засоби, відповідні документи;

- проводити особистий огляд осіб, речей, транспортних засобів та перевірку знарядь і продукції одержаної в результаті природокористування;

- для перевірки додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища та природно-заповідний фонд безперешкодно відвідувати підприємства, установи, організації, судна та інші транспортні засоби, розташовані в межах території Парку;

- вносити пропозиції до відповідних державних органів про припинення, зупинення чи обмеження будь-якої діяльності, що порушує вимоги законодавства про природно-заповідний фонд, давати обов'язкові для виконання приписи з метою усунення порушень, виявлених на території Парку.

Посадові особи служби державної охорони Парку під час виконання службових обов'язків мають право на носіння форми встановленого зразка, табельної зброї та інших спеціальних засобів відповідно до законодавства України та забезпечуються правовим і соціальним захистом відповідно до статті 61-1 Закону України «Про природно-заповідний фонд України».

5.2. Органи рибоохорони мають право безперешкодного доступу до території Парку з метою здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

5.3. Органи місцевого самоврядування і їх виконавчі органи, райдержадміністрація, територіальні органи виконавчої влади сприяють адміністрації Парку в реалізації мети і завдань діяльності Парку.

5.4. Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Полтавській області передає під охорону територію Парку власникам і користувачам природних ресурсів (земельних, водних, лісових ділянок, тваринного та рослинного світу) на території Парку, з оформленням охоронного зобов'язання.

У разі зміни власників чи користувачів природних ресурсів, охоронні зобов'язання переоформлюються.

5.5. Використання природних ресурсів на території Парку здійснюється відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», іншого природоохоронного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів.

5.6. Про проведені на території Парку лісогосподарські заходи лісокористувачі звітуються у визначені строки і терміни, але не пізніше

10 січня року, наступного за звітним.

6. НАУКОВО-ДОСЛІДНА ТА ЕКОЛОГО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ПАРКУ

6.1. Основні напрями науково-дослідних робіт визначаються заступником директора з наукової роботи у програмах і в планах науково-дослідних робіт, які погоджуються з територіальним органом Мінприроди України і затверджуються директором Парку.

6.2. Для забезпечення реалізації Парком науково-дослідних природоохоронних програм, при адміністрації Парку створюється науковий підрозділ.

6.3. Основними напрямками наукових досліджень є:

- а) комплексні моніторингові наукові дослідження біорізноманіття;
- б) оцінка стану популяцій рідкісних видів рослин і тварин;
- в) створення центрів для розведення рідкісних і зникаючих тварин і рослин;
- г) створення банків генетичного матеріалу рідкісних і зникаючих тварин і рослин;
- д) участь у розбудові екологічної мережі Полтавської області;
- е) науково-дослідні роботи на договірних засадах;
- є) участь в організації і проведенні наукових семінарів, нарад, конференцій тощо.

6.5. Наукові дослідження на території Парку можуть здійснюватись науково-дослідними установами і організаціями на підставі єдиних програм і планів науково-дослідних робіт або (та) відповідних договорів.

6.6. Науковими кураторами Парку можуть бути вищі учбові заклади і наукові установи.

6.7. Парк бере участь у співробітництві з виконання та дотримання норм міжнародних правових документів у галузі охорони природи, збереження біорізноманіття та ведення екологічного моніторингу, може брати участь у розробці регіональних і міжнародних наукових і науково-технічних програм та обміні науковою інформацією.

6.8. Основні напрями еколого-просвітницької роботи:

- а) пропаганда природоохоронних та екологічних знань;
- б) розроблення, влаштування та вдосконалення системи екологічних маршрутів та стежок;
- в) навчально-виховна робота (проведення польових біологічних, пізнавальних, еколого-просвітницьких екскурсій та занять для учнівської та студентської молоді);
- г) участь в організації та проведенні конференцій, нарад, круглих столів з даної проблематики;
- д) рекламно-видавнича діяльність (створення та супроводження WEB-сайту, організація видання друкованої продукції, співпраця із ЗМІ тощо).

7. РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРКУ

7.1. Рекреаційну діяльність Парк організовує і здійснює відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», Положення про

рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затвердженого наказом Мінприроди України від 22.06.2009 № 330, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.07.2009 за № 679/16695, іншого законодавства України, функціонального зонування та проекту організації території Парку.

7.2. Основні напрями ведення рекреаційної діяльності у межах Парку:

- створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони Парку;

- забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм, любительське та спортивне рибальство тощо;

- організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності, екологічної просвіти серед відпочиваючих і туристів у межах територій та об'єктів ПЗФ України; формування у рекреантів та місцевих жителів екологічної культури, бережливого та гуманного ставлення до національного природного надбання.

7.3. Обґрунтування і встановлення допустимих антропогенних (рекреаційних) навантажень на територію Парку визначаються згідно з методикою, розробленою Мінекоресурсів України і викладеною в Методичних рекомендаціях щодо визначення максимального рекреаційного навантаження на природні комплекси та об'єкти у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом, схвалених науково-технічною радою Державної служби заповідної справи Мінекоресурсів України 09.12.2003.

7.4. Рекреаційна діяльність у межах території Парку може здійснюватися за такими основними видами:

а) Відпочинок:

- загальнооздоровчий відпочинок; культурно-пізнавальний відпочинок; короткостроковий відпочинок (від 5-10 годин до 1-2 днів; розбиття наметів і розкладання вогнищ у спеціально обладнаних та відведених для цього місцях).

б) Екскурсійна діяльність:

- екскурсії (прогулянки) маркованими екологічними стежками, а також на виставки, в музеї, засновниками яких є Парк, інші суб'єкти рекреаційної діяльності.

в) Туристична діяльність:

- науково-пізнавальний пішохідний туризм;
- орнітологічний туризм (спостереження за птахами);
- етнографічний туризм (кантрі-туризм) – ознайомлення з народними традиціями, фольклором, побутом, архітектурою та іншими ментальними цінностями місцевого населення;

- лижний туризм (лижні подорожі та прогулянки);

- велосипедний туризм (прогулянки, подорожі на велосипедах);

- кінний туризм (прогулянки, подорожі на конях);
- водний туризм (подорожі на яхті, катання на водних лижах, прогулянки на човнах);
- підводний туризм (підводне плавання з аквалангом);
- парапланеризм (прогулянки, подорожі на парапланах), дельтапланеризм (прогулянки, подорожі на дельтапланах), балунінг (прогулянки, подорожі на повітряних кулях).
- г) Оздоровлення:
 - використання рекреантами природних лікувальних ресурсів Парку з метою відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини;
 - любительське і спортивне рибальство.

8. ЕКОНОМІЧНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРКУ

8.1. Фінансування Парку здійснюється за рахунок:

- районного бюджету, на підставі програми фінансової підтримки Парку;
- надання платних послуг, встановлених у Переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 № 1913 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 02.06.2003 № 827) (далі – Перелік платних послуг).

Для фінансування Парку і заходів, які реалізовує Парк, в порядку, не забороненому законодавством, можуть залучатися кошти з відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища, інших місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, гранти, кошти юридичних і фізичних осіб тощо.

За необхідності здійснення спеціальних заходів, спрямованих на попередження знищення або пошкодження природних комплексів та об'єктів у межах парку можуть залучатися кошти з Державного бюджету України.

8.2. У відповідності до вимог ст. 48 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», з метою фінансування природоохоронних заходів, Парком може створюватися цільовий екологічний фонд Парку, до якого надходять кошти від:

- частини штрафів та грошових стягнень за шкоду, заподіяну у результаті порушення законодавства про природно-заповідний фонд, у розмірі 70 відсотків загальної суми штрафів та грошових стягнень;
- кошти, одержані від реалізації конфіскованого або вилученого відповідно до законодавства майна, яке було знаряддям або предметом екологічного правопорушення на території Парку;
- частина платежів підприємств, установ та організацій за забруднення території Парку, що визначається на підставі еколого-економічної оцінки їх

впливу на навколишнє природне середовище;

- цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій, у тому числі міжнародних і закордонних, та громадян.

Розподіл коштів фонду здійснюється радою фонду, до складу якої включаються представники адміністрації Парку, територіального органу Мінприроди України, громадських екологічних об'єднань, провідні науковці та фахівці.

Положення про екологічний фонд розробляється Парком, погоджується територіальним органом Мінприроди України і затверджується Шишацькою районною радою.

8.3. Кошти, в тому числі в іноземній валюті, отримані від наукової, природоохоронної, туристично-екскурсійної, рекламно-видавничої та іншої діяльності, яка передбачена цим Положенням, є спеціальними коштами Парку і вилученню не підлягають.

8.4. Кошти Парку, що спрямовуються на здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища повністю звільняються від оподаткування.

8.5. Парк може встановлювати плату за платні послуги, встановлені в Переліку платних послуг.

Розміри плати за платні послуги встановлюються Парком згідно з правилами, визначеними законодавством і затверджуються Градиською територіальною громадою.

9. ДЕРЖАВНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ РЕЖИМУ ОХОРОНИ ТЕРИТОРІЇ ПАРКУ

9.1. Державний контроль за додержанням режиму охорони території Парку та вимог природоохоронного законодавства здійснюється службою державної охорони Парку, Державною екологічною інспекцією в Полтавській області та іншими спеціально уповноваженими державними органами.

9.2. Громадський контроль за додержанням режиму охорони території Парку та вимог природоохоронного законодавства здійснюється об'єднаннями громадян і громадськими інспекторами з охорони довкілля.

10. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ПАРКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

10.1. Порухення законодавства України про природно-заповідний фонд України, вчинені на території Парку, тягнуть за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність.

10.2. Відповідальність за порушення на території Парку вимог законодавства про природно-заповідний фонд несуть особи, винні у:

а) нецільовому використанні території та об'єктів Парку, порушенні вимог проектів створення та організації території Парку;

- б) здійсненні в межах Парку забороненої господарської діяльності;
- в) організації на території Парку господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;
- г) невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на територію, природні комплекси та об'єкти Парку;
- г) порушенні вимог режиму охорони і використання території та об'єктів Парку;
- д) перевищенні допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушенні вимог наданих дозволів на використання території та об'єктів Парку;
- е) псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів території та об'єктів Парку;
- є) самочинній зміні меж, відведенні території та об'єктів Парку для інших потреб;
- ж) інші правопорушення, передбачені законодавством України.

10.3. Юридичні та фізичні особи зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними на території Парку в розмірах і в порядку, встановленому законодавством України.

10.4. Розміри шкоди, заподіяної на території Парку внаслідок порушення вимог законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються відповідно до кадастрової еколого-економічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів, що проводиться відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», та спеціальних такс, які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

ДОДАТОК Е

СТВОРЕННЯ ВІЗИТ-ЦЕНТРУ ПЕРСПЕКТИВНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГОРА ПИВИХА»

Пілотний проект

Концепція проекту – екологічне просвітництво на території рекреаційного природно-заповідного об'єкта з метою підвищення рівнів екологічної культури відвідувачів.

Мета і основна ідея проекту – створення Візит-центру на території перспективного регіонального ландшафтного парку «Гора Пивиха» для забезпечення еколого-просвітницької діяльності з його відвідувачами.

Загальна характеристика об'єкта.

Перспективний РЛП Територія перспективного РЛП «Гора Пивиха» розташована в Кременчуцькому районі на півдні Полтавської області й приурочена до Лівобережжя р. Дніпро (Кременчуцького водосховища) в районі селища Градизька та с. Максимівка, а також долини малих річок на вододілі «Дніпро – Псел» та акваторію Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області та островів на водосховищі – в межах Черкаської.

РЛП «Гора Пивиха» планується створити з витриманою кластерною концепцією.

Межі парку визначені в межах поширення природної та напівприродної рослинності та об'єктів колекційного блоку (дендрологічний парк «Устимівський») із мінімальним включенням сільськогосподарських угідь та населених пунктів. Загальна площа парку – біля 10 тис. га (10100,3 га).

Перспективний регіональний ландшафтний парк розташовується на території Полтавської та Черкаської (острови) областей.

Перспективний ландшафтний парк об'єднає деякі, вже функціонуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ландшафтний заказник місцевого значення «Гора Пивиха», дендрологічний парк загальнодержавного значення «Устимівський»), вцілілі, з добре збереженим біорізноманіття території, в першочергу, долини малих річок, а також біотопи на Кременчуцькому водосховищі (острови та акваторію) у районі селища Градизьк у межах Дніпровського екокоридору.

Характер використання природних ресурсів: до території перспективного регіонального ландшафтного парку увійдуть природні угіддя – сінокоси, пасовища, ліси, водойми та ін. Характер природокористування буде визначений згідно чинного природоохоронного законодавства. Землі

перспективного парку не вилучаються у землевласників і землекористувачів, на яких будуть покладені обов'язання щодо його охорони та збереження згідно заповідного режиму кожної функціональної зони, до якої ці угіддя будуть віднесені при проєктуванні Парку.

Основні функції цього природно-заповідного об'єкта – екологічні, природоохоронні, рекреаційні та еколого-просвітницькі.

Основний напрям діяльності Візит-центру – ознайомлення відвідувачів парку з його біорізноманіттям, навчання їх навичкам природо-повідного перебування у природі, впровадження різних форм еколого-просвітницької діяльності, застосування і розвиток інноваційних технологій екологічного просвітництва, пропагування ідей екологічного туризму та інших екобіоцентричних природоохоронних концепцій, забезпечення рекреаційних потреб відвідувачів на природозбережувальних засадах.

Обґрунтування доцільності створення Візит-центру.

Створення Візит-центру дозволить ефективніше реалізувати його поліфункціональні завдання на фоні планомірної і цілеспрямованої рекреаційної еколого-просвітницької діяльності.

Доцільність створення на території парку Візит-центру визначають:

- зручність розташування його території в зеленій зоні міста з належно налагодженим транспортним сполученням;
- екологічна сприятлива ситуація в межах розташування парку і відсутність поблизу його значних джерел забруднення;
- відносно добре збережене біорізноманіття (як природне, так і штучно створене), що визначає мету його відвідування (відпочити у природі, послухати спів птахів, побачити квітування дерев та ін.);
- значний ландшафтний імідж території (водні (каскад ставків), наземні (лучні, степові, дерев'яні природні комплекси) у всі пори роки;
- можливість впровадження різних видів екологічного туризму (пішохідні, велосипедні екскурсії), організованого відпочинку, рекреації;
- реалізація навчальної та рекреаційної діяльності шляхом функціонування екологічних стежок (школярів, студентської молоді, різних груп відвідувачів);

Робота Візит-центру розрахована на різні групи відвідувачів парку, в тому числі й спеціалізовані – школярів, студентів, різних груп відвідувачів парку. Ресурси візит-центру можуть використовуватися для проведення різних наукових, науково-практичних екологічних та еколого-просвітницьких напрямів (конференцій, семінарів, тренінгів, флеш-мобів та ін.). Його діяльність спрямована не тільки на місцевих мешканців, а й гостей та іногородніх відвідувачів парку з інших регіонів. Тому потенціал розвитку Візит-центру значний і за серйозного підходу його діяльність

може мати вагомий резонанс у відношенні підвищення престижу заповідних об'єктів полтавського регіону.

До проектування експозицій Візит-центру будуть залучені висококваліфіковані дизайнери, місцеві народні умільці, художники оформлювачі. До розробки технічного завдання для проектувальників і створення тематико-експозиційного плану Візит-центру буду залучені представники адміністрації парку, фахівці еколого-просвітницьких і наукових відділів рекреаційних об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області (національні природні та регіональні ландшафтні парки), наукові співробітники Полтавського краєзнавчого музею, фахівці візит-центрів біосферних резерватів країн Європейського Союзу (за умови обмінних програм співробітництва).

Для створення Візит-центру необхідною є споруда (основне приміщення Візит-центру).

Виходимо з того, що *Візит-центр* – це місце, де відвідувачі отримують інформацію про природно-заповідний об'єкт, який вони відвідують, а також супутні рекреаційні послуги.

На базі Візит-центру організовуються постійні чи тимчасові експозиції, проводяться заняття із дітьми, організовуються лекторії. Тут відвідувач має можливість отримати кваліфіковану консультацію щодо основних видатних місць відвідуваного об'єкта, записатися на екскурсію, придбати буклети, карти, сувеніри та ін. Візит-центр повинен стати відправною точкою, звідки беруть початок екологічні стежки.

Візит-центр повинен виконувати різні функції і вирішувати цілий спектр завдань:

- організація інформаційних потоків (постійних і тимчасових виставок, буклетів і брошур, відео- і мультимедіапродуктів та ін.), які повинні забезпечити відвідувачам парку незабутню зустріч з його біорізноманіттям, історією і історико-культурною спадщиною;
- надання відвідувачам парку відповідного пакету (набору) послуг (наприклад, екскурсії в супроводі гіда, прокат велосипедів, продаж екологічно чистої продукції місцевих виробників –градизькогобренду);
- інтеграція Візит-центру парку в регіональну мережу екотуризму;
- екологічне просвітництво (проведення бесід на екологічну тематику, екскурсій екологічної спрямованості як експозиціями Візит-центру, так і маршрутами екологічних стежок, конкурсів і виставок дитячої творчості та ін.) з метою виховання почуття відповідальності й патріотизму, підвищення загального культурного рівня відвідувачів парку і рівня їх екологічної культури;
- виконання функції соціального інституту – місце зустрічей і спілкування, проведення дозвілля і навіть психологічної реабілітації (передбачена кімната екорекреації).

У приміщенні Візит-центру можуть бути розміщені:

- постійні експозиції (з відповідними експонатами);

- змінні тематичні виставки (фотовиставки, коренепластики, поробок із природного матеріалу та ін.);
- кімната екологічного просвітництва дітей;
- кімната чи простір для відпочинку (це може бути і літній майданчик біля Візит-центру);
- конференц-зала із необхідним обладнанням (відео- та аудіоапаратура, корпусні меблі та ін.);
- інформаційні стійки для відвідувачів;
- буфет;
- туалет;
- кабінет для працівників Візит-центру;
- сховище для експонатів.

Необхідні об'єкти, які повинні бути облаштованими поза Візит-центром:

- стоянка для автотранспорту (ідеально, коли визит-центри, облаштовуються ще й стоянками для автотранспорту людей із обмеженими можливостями, в'їздними пристосуваннями і колясками для цієї категорії відвідувачів);
- інформаційні стенди на території Візит-центру (з привітаннями – на в'їзді, із запрошенням відвідати екологічну стежку), флагштоки;
- екостежка в околицях Візит-центру (маршрут екологічної стежки на сьогодні розроблений);
- експозиції від відкритим небом (історична, метеорологічна та ін.);
- оригінальна бесідка або майданчик для відпочинку, туалети (біотуалети).

У зв'язку із багатофункціональністю перспективного Візит-центру набір наводимо робіт щодо його створення та відповідальних виконавців:

1. Формулювання концепції змісту його роботи (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтавська обласна організація Українського товариства охорони природи, адміністрація РЛП «Гора Пивиха» та ін.).
2. Розробка архітектурного проекту.
3. Розробка виставкової концепції (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтавський краєзнавчий музей, фахівці в галузі організації виставкової діяльності).

